

קובץ גליונות

פרשת יתרו

ממרגן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח -
- דרכי החיזוק -
- פניני השוקי חמד -
- מציון מכלל יופי -
- תורת רבותינו -
- שיעור חומש -
- רביד הזהב -
- דברי השירה -
- מים חיים -
- מסביב לשולחן -
- דובב שפתים -
- גאון יעקב -
- דברי אמת -
- נפשו גחלים תלהט -
- פנינים משולחן רבינו -
- שלמים מציון -
- יחי ראובן -
- פתח העירוב -

לעילוי נשמת ר' עזרא
ב"ר אלתר שמשון יהודה כ"ץ ז"ל
נפטר ביום כ"ד שבט תשנ"ג

וזו מרת צילה צביה
בת ר' משה אליהו ע"ה
נפטרה ביום כ"ד שבט תשס"ה
נודב ע"י המשפחה

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות'
'ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

מודעה רבא לאורייתא

הופיעו ויצאו לאור הספרים
(כריכה קשה)

עצתו אמונה

והוא ליקוט ענינים בנושאי אמונה מספריהם
של בעלי המוסר וגדולי הדורות (280 עמ')

עצה ותושיה

ליקוט ענינים בנושאים שונים המלוקטים מספריו
של

מרן ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל (380 עמ')

ניתן להזמין בכל מוקדי החפצה של הקובץ גליונות

אצל האחראי במקום במחיר מיוחד לקוראי הקובץ

בסך 10 ₪ לספר בלבד

להזמנות מרוכזות ניתן לפנות למס' 053-3145900

שהשמחה במעונס

ברכת מזל טוב לידידינו היקרים
המסייעים רבות בהוצאת ובהפצת הקובץ גליונות
לא לפי הלומדים ברחבי הארץ

הר"ר נתן גבריאאל המרה - בית שמש - להולדת הבת

הר"ר יצחק רייך - רכסים - להולדת הנכדה

יהי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה

מערכת 'קובץ גליונות'

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

להקדשות ע"ג קובץ

או המעוניינים לפתוח מוקד

הפצה באיזור מגוריהם

ובכל עניני הקובץ

ניתן לפנות למס': 053-3145900

פקס: 077-2092005

או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל

ניתן לשלוח בקשה

למערכת 'קובץ גליונות'

kovetz+subscribe@googlegroups.com

עדיף לשלם ולתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש לחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585-486 שלוחה-

קהילות 073-2757000-4311 שלוחה-

או בהעברה לבנק מרכנתיל-17 סניף: 745

מס' חשבון: 71262 ע"ש קובץ גליונות

ש"ס	י"ט סיון	תצוה	י"א אדר א'		
קרח	כ"ו סיון	כי תשא	י"ח אדר א'		
חוקת	ג' תמוז	ויקהל	כ"ה אדר א'		
בלק	י' תמוז	פקודי	ב' אדר ב'		
פינחס	י"ז תמוז	ויקרא-זכור	ט' אדר ב'		
מטות	כ"ד תמוז	צו	ט"ז אדר ב'		
מסעי	ב' אב	שמיני - פרה	כ"ג אדר ב'		
דברים	ט' אב	תזריע	א' ניסן		
ואתחנן	ט"ז אב	מצורע-שבת הגדול	ח' ניסן		
עקב	כ"ג אב	חג הפסח	ט"ו ניסן		
ראה	ל' אב	קדושים	כ"ט ניסן		
שופטים	ז' אלול	אמור	ו' אייר		
כי תצא	י"ד אלול	בהר	י"ג אייר		
כי תבוא	כ"א אלול	בחוקותי	כ' אייר		
נצבים - ראש השנה	כ"ח אלול	במדבר	כ"ז אייר		
וילך - שבת שובה - יו"כ	ו' תשרי	נשא - חג השבועות	ה' סיון		
האזינו - חג הסוכות	י"ג תשרי	בהעלותך	י"ב סיון	משפטים	כ"ז שבט
				תרומה	ד' אדר א'

לכל הקוראים
והלומדים
החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג
הקבצים את
יקיריכם באחת
משבתות השנה
ותזכו להיות
שותפים בזיכוי
הרבים הגדול
להגדיל תורה
ולחאדירה.

גיליון מס' 317 פרשת יתרו
תשע"ט שנה שישי

גליון זה נודב
להצלחת ידידנו החשוב
שיראה ברכה והצלחה בכל הענינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

בדידי הוי עובדא

לכבוד העורכים החשובים המתעסקים בקדשים הע"י,
כתוספת על הדברים הנפלאים שהבאתם מעניני
הרפואה של מרן שליט"א, הנני בזה לשתף אותכם
בסיפור אישי, שהייתי עד לזה: קרוב משפחה שגר
בחו"ל קם בוקר אחד, ופשוט איבד את השמיעה לגמרי
באוזן אחד! אחרי כמה וכמה בדיקות וכו' אצל רופאים
מומחים, אמרו לו פה אחד: אדוני תשלם עם המצב,
מהיום תתחיל לשמוע רק באוזן אחד ר"ל. הקרוב שהוא
ת"ח ומרביץ תורה בא' מהשיבות המפורסמות בחו"ל
קיבל את זה בתדהמה, ושלח את נכדו שגר בבני ברק
שיזכיר אותו אצל מרן שליט"א, וישאל עצה לרפואה,
רבינו השיב מיד: שילמוד הלכות תקיעת שופר! כמובן
שהתחיל ללמוד מיד רמב"ם ה' תקיעת שופר, ופלאי
פלאים, לאט לאט השמיעה חזרה! מאז עברו כמה
שנים, הוא ממשיך ללמוד ה' תקיעת שופר, ובעז"ה
השמיעה מתפקדת במאה אחוז ב"ה בב' האזניים, כה
יעזור ה' הלאה!

ט. ערליך
עיה"ק ירושלים ת"ו

פשט על הפרשה

"השמרו לכן עלות בהר ונגוע בקצהו"

הנה אמרה תורה השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו וגו' אם בהמה אם
איש וגו', מה הדין לגבי עוף הפורח על הר סיני באוויר?
יש בירושלמי סנהדרין פ"י ה"ו, כהאי גוונא שדך לגבי עיר הנידחת.
השמרו לכם עלות בהר ונגוע בקצהו. בנצ"ב משמע שעליה אסור אף על ידי
חציצה ונגוע רק בלא חציצה (וממילא לכן אין כאן קל וחומר) לכאורה לא תועיל
חציצה באיסור זה, הרי רצון התורה שלא יהיו בהר אם כן נכלל בסתמא
"בנגוע בקצהו" גם עם חציצה, וקרא מתפרש לא זו אף זו, ויש הרבה כיוצ"ב
במקרא.

היום בעידן ה"לוי"ך רואים כל נקודה בבריאה למטה, והנה כיום לכאורה לא
רואים את הסמבטיון (ע"י סנהדרין ס"ה ב' נהר סמבטיון יומי), ואחד אמר בשם
הקהילות יעקב שזה היה פעם והיום אין את הסמבטיון, וההוא לועג לזה.
הגיב רבנו: אבא מעולם לא אמר כך, ואמר שכשה' רוצה שלא יראו לא
רואים, וכ"כ בארוחות רבנו ח"ג עמ' קכ"ו. וכך זה בכמה דברים, ומי שצוחק
על זה [על דברי הגמרא] יש לחשוש שיינו יין נסך.

וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק

האם יש ענין להתננד בלימוד? מובא במשנה ברורה לענין תפילה והוא
הדבר בלימוד ויש במק"א במשנה ברורה להדיא לענין לימוד תורה ע"י סימ"ח
ברמ"א ובמ"ב, ואם בשעה שמתנועע מפריע לו בלימודו בוודאי שילמד איך
שיותר נוח לו.

הוסיף רבנו: הגה"ק ר"ח זוננפלד זצ"ל בחן את תלמידי עץ חיים ועל אחד
מהן הוא אמר שהוא גוי, והוא משום שלא התנועע, והתברר שאמו גויה.
(כל משאלותיך)

עלי שי"ח

"זלגו עיניו דמעות"

מאורע מעניין ביותר היה במחיצתו של רבינו בימים האחרונים. היה זה בשעה שעסק בלימוד הגמרא מסכת מנחות, ולמד בשקיעות דף
י"ח ע"א, לפתע החלו עיניו לדמוע. בני הבית והתלמידי חכמים הביטו בהשתאות, וראו כי כך מובא שם:

"אמר רבי. כשהלכתי למצות מדותי אצל ר' אלעזר בן שמוע וכו' מצאתי יוסף הבבלי יושב לפניו והיה חביב לו ביותר עד לאחת.
אמר לו רבי. השוחט את הזבח להניח מדמו למחר מהו.

אמר לו כשר. ערבית אמר לו, כשר. שחרית אמר לו, כשר. צהרים אמר לו, כשר. מנחה אמר לו: כשר אלא שר' אלעזר פוסל.

צהבו פניו של יוסף הבבלי, אמר לו יוסף כמדומה אני שלא כיווננו שמועתינו עד עתה.

אמר לו רבי הן אלא שר' יהודה פסול שנה לי, וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי, עכשיו ששנית לי פסול החזרת לי אבידתי.

זלגו עיניו דמעות של רבי אלעזר בן שמוע אמר אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם ביותר קרא עליו המקרא הזה מה
אהבתי תורתך כל היום היא שיהיה וגו' ע"כ הגמרא.

*

הוזה אומר: יוסף הבבלי שמע שמועה בהלכות שחיטת הזבח, ורצה לשמוע אותה גם מפי רבי אלעזר בן שמוע והצטער עד מאוד כשלא
שמע ממנו, ובסוף כששמע זלגו עיניו דמעות, מהשמחה הגדולה.

*

דברים נפלאים בזה, כתב בהתפעלות, מרן בעל החזון איש זיע"א, בספרו אמונה ובטחון (פרק ג' אות כ'):

דברי חז"ל כשמן הטוב יורד לעצמות להלחיב הלכבות לאהבת התורה ולשעשע על זיו חמדתה. עד שכלתה נפשו של יוסף הבבלי
באבדת הלכה אחת ואשר צהבו פניו לחדות עוזה בהחזרת אבדתו, ואשר התפעלות נפשו של ר"א על אהבת תלמידו הזלינו את עיניו
דמעות של גיל והנאת זיו מיצוי המדות.

וכשלמד רבינו סוגיא זו, זלגו עיניו דמעות.

יהי רצון שנזכה ללמוד מתוך התפעלות ולזכות למצות מדותינו כראוי. (יש"כ להבה"מ. נ"ו משיבת בית מדרש עליון על מסירת הדברים)

בסרכת סבת 2018
3167812 חק 31

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמוח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

זיווג מן השמים שהאיר את כלל ישראל

יש בנותן טעם לפרסם את הסיפור דלהלן שלומדים ממנו מה זוכים כאשר יהודי מוסר נפש, ובפרט כאשר המסירות נפש הוא בעניני זיווגו של אדם.

פגשתי היום עש"ק פרשת בא ה' שבט תשע"ט יהודי חסידי ששמו הוא רבי מרדכי דוב שליט"א הקרוי על שם זקנו האדמו"ר הצדיק והקדוש רבי מרדכי דוב טברסקי מהורנוסטייפל זצוק"ל שהיה יהודי קדוש מפורסם וחיבר הרבה חיבורים, אשר אביו של רבינו הקה"י זצוק"ל היה ממקורביו, וסיפר לי את הסיפור דלהלן, ואני השתדלתי לכתוב מלה במילה כפי שסיפר לו רבי מרדכי דוב הנ"ל. כאשר היה נער לפני בר מצוה הגיע עם אביו לרבינו בעל הקה"י להתברך, ואביו ביקש לקנות את כל ספרי הקה"י, ודרכו של רבינו שהיה מוכר את ספריו רק על אותו מסכת שהקונה לומד בו עכשיו משום שרבים היו מבקשים את ספריו על כל הש"ס, ואם היה מוכר את כל ספריו היה צורך כל זמן קצר להדפיס מחדש, ובהיות וכל החשבונות של ההדפסה נפל עליו בלבד שלא רצה להטריח אף אחד, לכן הנהגתו היתה למכור לכל אחד רק את המסכת שלומד בה, חוץ מבני חו"ל שחוזרים לארצם שלהם הסכים למכור את כל הספרים. וכאשר אביו של הנער ביקש לקנות את כל הספרים, אמר רבינו אינני יודע מדוע אנשים באים לקנות ספרים שלי שאין בהם כמעט שום חידושים רק ליקוטים מראשונים ואחרונים, אבל אני יגיד לך מדוע בכל אופן כולם מגיעים לרכוש את הספרים שלי, וכאן התחיל לספר כדלהלן.

אבי זצ"ל (הרה"ג ר' חיים פרץ) היה מקורב לאדמו"ר ומתה עליו אשתו הראשונה והשאירה אחריה רק בנות, ובזיווג שני הציעו לאבא שני שידוכים, אחת אשה משכלת ויראת ה' אך בת עניים שהוריה לא יכלו להתחייב כלום בעבורה, והשניה בת עשירים שאביה רצה להבטיח עבורה מזונות להרבה שנים, ולכן האבא העדיף את השידוך השני, אך כאשר בא להתיעץ עם האדמו"ר הצדיק, הורה לו האדמו"ר שיעדיף את השידוך הראשון (וכמובן היתה זו הוראת שעה לפי הנתונים שהיו ואין ללמוד מזה למקומות אחרים), והאבא היה מהסס, והאדמו"ר הבחין שהוא מסתפק, ומה גם שהאבא אמר לו שהוא רוצה לעסוק בתורה ומכיון שהיא בת עניים יהיה לו מאד קשה להשאר בלימוד, ואז אמר לו האדמו"ר אמנם נכון שאם תקח את השידוך הראשון יהיה לך יותר קשה ללמוד אבל בזכות ההקרבה והמסירות נפש תזכה לבן ת"ח שיאיר בתורתו את העולם, ואכן כך עשה. ואז סיים הסטייפלר וממילא כאשר אדם צדיק וקדוש מברך כן מוכרח להיות שילמדו את הספרים שלו אע"פ שאין שם כמעט חידושים. [וכדאי להוסיף שהברכה של האדמו"ר עשתה פירות בכפלים, גם רבינו הקה"י ויבדלח"ט רבינו שר התורה שליט"א].

עוד הוסיף הנ"ל שכל פעם כאשר הזכיר רבינו את האדמו"ר הקדוש אע"פ שלא הזכיר את שמו רק הוציא מפיו האדמו"ר בלבד נעמד רבינו מלא קומתו לכבודו של האדמו"ר, ועד היום הסיפור הנ"ל עושה בו רושם כביר איך שהזכיר את שמו הערצה וכבוד ובמורא. למעשה, בסופו של דבר הסטייפלר נתן לו את כל ספריו חנים בתור הכרת הטוב לאדמו"ר ומשפחתו שהיטיבו עמו בקטנותו. עד כאן שמעתי מפי הרב הנ"ל.

כאן ברצוני להוסיף שאת גוף המעשה על השידוך של אביו שמעתי ממר"ח שליט"א, אבל את התוספת שיש כאן שבידך אותו שיזכה לבן שיאיר את העולם בתורתו לא ידוע למר"ח, משום שהסטייפלר מרוב ענווה יתירה שהיתה בו לא סיפר זאת לעולם, ורק במקרה לאותו נער שהיה קרוי על שמו סיפר זאת [אולי כדי שהנער הבר מצוה יבין על שם מי הוא קרוי, ויתן לו חיזוק בעבודת ה']. כדאי להוסיף שהסטייפלר היה אומר שזה ברור אצלו שהשידוך שנזכר על יהודי הוא לא גזירה ורק בדרך בחירה שפלוגי מיועד לו בת פלוגי ויהיה לו הזדמנות לבחור בה והיא קודמת בדוקא אליו שהיא מיועדת לו, אבל אם החתן לא ירצה ויעדיף שידוך אחר מפני חשבונות ומניעים שלו, הפסיד אותה ויקבל כלה אחרת, ומי יודע כמה הפסיד ברוחניות וכו', ולכן עצה טובה קמ"ל להתייעץ תמיד עם אדם גדול ולא לדחות דברים טובים ועי"ז להפסיד מה שמיועד לו.

❧ יפה מראה ❧

© כל הזכויות שמורות

וגם כך יאמינו לעולם (י"ט ט')

לפני עשרות שנים קבע רבינו את מקום תפילתו בבית הכנסת הסמוך לביתו 'לדרמן', שם מתפללים תלמידי חכמים מופלגים מהסביבה, כשהגאון האדיר רבי יהודה שפירא זצ"ל מנוט את עניני בית הכנסת, יחד עם עוד תלמידי חכמים נוספים, כגון הגאונים רבי גדליה נדל ורבי ישראל אליהו וינטרוב זי"ע. אמנם, באופן ישיר רבינו אינו מעורב בעניני וניהול בית הכנסת, אך בעקיפין, לא זו דבר מבלי אישורו, היות והוא מקובל ונאמן על כולם.

ניתן לייחד פרק מיוחד על הכבוד והזהירות שבה התנהל מול זקני התלמידי חכמים שבבית כנסת, כשהוא נזהר שלא ייגרע מכבודם כמלא הנימה, וזעיר מזה נדפס בספר בית אימץ, ראה שם.

בתמונה הנדירה: רבינו משתתף בסיום מסכת שנלמד על ידי מתפללי ותיקין (סיון תשס"ז). לאחר ששוחחו בלימוד הוא נשאל על ידי הגאון רבי מאיר הוניגסברג שליט"א מרבני בית הכנסת (בתמונה), אם ירצה לטעום דבר מסעודת מצוה ורבינו משיב בידו שלא, כי כבר טעם מן המשקה ודי בזה [כי דעת רבינו שיש ענין לטעום מסעודת מצוה, אך די במעט שתיה]. (יש"כ לכל שולחי התמונות למדור זה, נשמח לקבל עוד)

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🕍 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 2757000-073 שלוחה-4310

פרשת יתרו - תשע"ט.¹

ש. בתחילת פרשת יתרו (שמות יח' ג') כשהוא בא לקראת משה רבינו, מפרטת התורה את שמות בני משה, גרשם ואליעזר. מדוע דוקא כאן מפרטת התורה שמותיהם, ואילו בפרשת שמות כשנולדו, לא נזכר שמו של אליעזר כי אם הסיפור שהיה במלון כשלא מלו אותו.

ת. **הוא שלח להודיע בשמותם שיהא בטוח שיתרו בא.**²

ש. משה רבינו קורא לבנו אליעזר (שמות יח' ד') "כי אלוקי אבי בעזרי ויצילני מחרב פרעה". מדוע הוציא משה רבינו את עצמו ואמר "אלוקי אבי", ולא אמר כי אלוקינו בעזרי.

ת. **כי אביו התפלל עליו.**³

ש. בתחילת מסכת ברכות נזכר התנא הקדוש ר' אליעזר באומרו שזמן ק"ש עד סוף אשמורה הראשונה דברי ר' אליעזר. מה זכה ר' אליעזר שיזכרו שמו הראשון בתורה שבעל פה.

ת. **יוצאי משה רבינו.**

ש. האם כוונת רבינו שליט"א למה שאמרו חז"ל בילקוט שמעוני בתחילת פרשת יתרו בשם הפסיקתא "בשעה שעלה למרום שמע קולו של הקב"ה שיושב ועוסק בפרשת פרה ואומר אליעזר בני אומר פרה בת שנים וכו' א"ל הקב"ה משה עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי ועתיד לפתוח בפרשת פרה תחלה רבי אליעזר אומר וכו' אמר לפניו רבש"ע יהי רצון שיצא מחלצי א"ל הקב"ה חייך שיצא מחלצך הה"ד ושם האחד אליעזר ושם אותו המיוחד אליעזר".

ת. **נכון.**

ש. מה המיוחד שמשה רבינו רצה שאליעזר יצא מחלצו עד שלכן נזכר השם אליעזר הראשון בתורה שבעל פה, הרי בגמ' בגיטין ו' ע"ב מבואר שהקב"ה אומר יונתן בני כך הוא אומר אביתר בני כך הוא אומר, הרי שהקב"ה אומר דברים בשם כל הצדיקים, ומה המיוחד באליעזר.

¹ לבקשת מרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א אין לסמוך על מה שאני עונה מסופא. תגליון הוא מהדורת ביקורת ועריכת של קונטרס עזרת אליעזר, תשובות שזכינו בס"ד לקבל בכתב יד ממו"ר שליט"א.
הערות ניתן להעביר למשפחת קרביץ.
כולנו תפילה שא"ה נכלל במשך השנים להשלים את השרת על כל הפרשיות, ועל עבודת התפילה.
תגליון יוצא לזכר חרבים, ואין להשתמש בזה לשום דבר אחר ללא רשות, וכל זכויות שמורות.

² הגה"צ ר' יצחק גולדווטר שליט"א בספרו מי זהב על התורה עמוד רמב' כתב לבאר שהטעם שמשה רבינו קרא לבניו בשם גרשם ואליעזר כדי שלא יושפע מאנשי מדין שעבדו עבודה זרה, ולכן לבן הראשון קרא גרשם, להזכירו שהוא גר במדין, היא ארץ נכריה עבורו, כי מקומו להיות ביחד עם כלל ישראל. לבנו השני קרא אליעזר לזכור את חסד הקב"ה עמו. לכן שמותיהם נזכרו כאן בפרשה, כדי לומר שהם אכן ראויים לקבל את התורה ולהצטרף אל מחנה ישראל, כי היה חינוכם כראוי מכח השמות שנקראו בהם.

עיי' עוד בספר ומתוק האור שמות ח"ב עמוד רלה' ועמוד רלו' מה שכתב בזה.

³ בהקדמה לקונטרס עזרת אליעזר על תפילה ח"א כתבנו לבאר בס"ד, שמשה רבינו שהיה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, כשקיבל איזה הצלה מהקב"ה, הרגיש שזה לא בגלל שיש לו איזה זכות, לא בגלל שמגיע לו, אלא הכל בזכות אבותיו, ואם היה אומר כי אלוקינו היה בעזרי, פירוש הדבר שגם לו יש איזה סיבה בהצלה, שהרי ה' הוא גם שלו, ובכדי לזכור שלא מגיע לו, ולא בזכות עצמו הוא ניצל, הדגיש ואמר "כי אלוקי אבי בעזרי", מה שהקב"ה נמצא עם אבי, זה מה שעמד לי להינצל, ולא אני מצד עצמי כי הוא זה. ובה רצינו לבאר את קריאת הקונטרסים בשם עזרת אליעזר. וע"ש.

באילת השחר על התורה מבאר שמה שמשה תלה את הצלתו באלוקי אביו, משום דאיתא בקידושין לא' ע"ב הנשמע בדבר וכו' לא יאמר מהרוני בשביל עצמו אלא יאמר שהכל בשביל אבא, וזה ממצות כיבוד אב, לכן גם כאן שתלה את הצלתו בזכות אביו יש בזה כיבוד אב, ועוד הוא אומר שיש בזה גם ענוה.

ת. **הוא הראשון.**

ש. האם אפשר לפרש בס"ד, פרשת פרה ענינו שגם אדם שנטמא יכול להטהר בחזרה. ורבי אליעזר התעסק דוקא בענין של טהרה ולהתרחק מהטומאה, ולכן ודאי שהקב"ה אומר כל מה שהצדיקים אומרים, אולם הקב"ה חפץ בטהרה, לרמוז לאדם כמה אני רוצה שהאדם יהא טהור ויעסוק בטהרה, כעין שמתחילים עם תינוקות חומש ויקרא כדי שיבאו טהורים ויעסקו בטהרה, וכשמתחילים תורה שבעל פה שעל זה העולם עומד, מזכירים את אותו ר' אליעזר שעסק בענין טהרה, לרמוז ולעורר לאדם שיבוא לעסוק בטהרה, שהתורה מטהרת את האדם כמבואר בברכות טז' כאהלים נטע ד'.

ת. **כל התנאים והאמוראים התעסקו בטהרות.**

ש. בתחילת מסכת ברכות יש מחלוקת עד מתי זמן קריאת שמע של ערבית. צ"ב, מדוע לא עושים כמו הדורות שלפניהם, ומה ראו לחלוק עד מתי, הרי בכל הדורות הקפידו, וכי תמיד היה מחלוקת.

ת. **תמיד זריזין מקדימין.**⁴

ש. כמו כן בתחילת מסכת ברכות יש מחלוקת בדף ט' ע"ב עד מתי זמן ק"ש של שחרית, לכאורה מה המחלוקת, וכי לא ידעו מה עשו קודם עד מתי קראו ק"ש, א"כ איך פתאום התחיל המחלוקת.

ת. **לא איתרו.**

ש. שאלתי את הרב שליט"א מדוע זכה ר' אליעזר שיזכר שמו ראשון בש"ס, וענה לי רבינו שליט"א שהיה מיוצאי חלציו של משה רבינו כמבואר בילקוט בפרשת יתרו.

האם אפשר לפרש בס"ד, לכאורה קשה, מה בכלל נחלקו כאן במשנה עד מתי זמן קריאת שמע, וכי לא קיבלו מהדורות הקודמים עד מתי זמן ק"ש, הרי גם לפניו קראו ק"ש, ומה עשו בדורות שעברו, כך יעשו. אלא הפשט, אדרבה, כל אחד אומר מה עשו בדורות הקודמים. כל אחד מעיד מה הוא קיבל מרבותיו. ומצינו בברכות כז' ע"ב "ותניא רבי אליעזר אומר וכו' והאומר דבר שלא שמע מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל". ור' אליעזר קיים זאת בעצמו כמבואר ביומא סו' ע"ב שחז"ל אומרים שם לגבי כמה שאלות ששאלו את ר"א וענה תשובות אחרות, "לא מפני שהפליג בדברים אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו

⁴ בענין הזה נזכיר מה ששמעתי פעם מהגאון ר' שמואל הלוי ואזנר זצוק"ל בסיום הש"ס שהביא את דברי חז"ל בתחילת ברכות (ב' ע"א) "מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן וכו'". שואלת הגמ' "מכדי כהנים אימת קא אכלי תרומה משעת צאת הכוכבים, תני משעת צאת הכוכבים". מתרצת הגמ' "מלתא אגב אורחיה קמ"ל כהנים אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים". שאל הגאון הרב ואזנר שליט"א שהרי לנו ידוע שיש מחלוקת בין שיטת ר"ת לגאונים ממתי מונחים את השעות ומתי יוצא שעת צאת הכוכבים, א"כ מדוע לא כתבו את הזמן המדויק של צאת הכוכבים.

אלא ביאר, בתפילה באמת לא היה מחלוקת, כי אם כתוב "משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן", ודאי ידעו במסורת מאב לבנו, רב לתלמידיו, מתי זה הזמן. לכן כתוב את הזמן המדויק משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. וכך תדע מתי הזמן המדויק של צאת הכוכבים. ורק ממתי שכבר הפסיקו להיות כהנים בטהרתן, נשתבש המסורה מדור לדור, שכחו מתי זה הזמן המדויק ואז נחלקו הגאונים ור"ת מתי זה הזמן.

נמצא שבתחילת תלמוד בבלי מלמדים אותנו את היסוד הזה, תורה לומדים ע"י מסורת מדור לדור, כל דור מעביר לדור הבא את מה שהוא קיבל מהדורות שלפניו, הם ידעו מתי הזמן המדויק של קריאת שמע, ואת זה העבירו לדורות הבאים, עד שבמשך הזמן נגרם ששכחו את המסורת בדבר. הרי לנו עד כמה ע"י התורה נקשרים עם הדורות כשרשרת.

ש. מי ששומע שיעור תורה, האם צריך לברך, או שזה קשור למחלוקת בדין הרהור אם מברכים על הרהור או לא.
ת. צריך.

ש. הנפק"מ, שאם מי ששומע תורה מאדם אחר זה קשור למחלוקת בדין הרהור, יתכן שלפי השו"ע שלא מברכים על הרהור, ממילא כלל ישראל לא הוצרכו לברך ברכות התורה בקבלת התורה, כי רק שמעו דבר ד'.

ת. חייב.⁸
ש. הגמ' בברכות נ' ע"א אומרת "ומברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא אם לאו. כיצד רבי אומר ובטובו הרי זה ת"ח ומטובו הרי זה בור. א"ל אביי לרב דימי והכתיב ומברכתך 'ברך בית עבדך, לעולם בשאלה שאני, בשאלה נמי הכתיב הרחב פך ואמלאהו, ההוא בדברי תורה כתיב. ואומר רש"י "הרחב פך לשאל כל תאוותך". וכתב המהרש"א בחידושי אגדות "ובשאלה הכתיב הרחב פך וגו' ההוא בדברי תורה וכו' וסמך ליה אנכי ד' אלקיך המעלך מארץ מצרים שאל תחשוב שלא אוכל למלא כל שאלתך. הרי אנכי ד' אלקיך המעלך מארץ מצרים אשר ראית שם היכולת בידי למלא כל שאלתך בדברי תורה". מבואר שבתורה צריך להרחיב פיו ולבקש, כמו שהייה במצרים והכוונה למעמד הר סיני, האם לפי"ז מבואר שביקשו על תורה ובזה קיימו המצוה של ברכות התורה דאורייתא.

ת. לא.
ש. חז"ל בברכות כא' ע"א שואלים מניין לברכות התורה לפני כן שם ד' אקרא ואילו ברכה לאחריה רצו ללמוד מק"ו מברכת המזון. לכאורה צריך ביאור, מצינו שחז"ל אומרים (דברים רבה ח' ב') "כי המצוה הזאת הלכה אדם מישראל שעומד לקרות בתורה כיצד מברך, כך שנו חכמים הפותח והחותם בתורה מברך לפני ולאחריה. ומניין שטעונה ברכה לפני ולאחריה, שכתוב ברוך אתה ד' למדני חקך הרי ברכה לפני, ומניין שטעונה ברכה לאחריה, א"ר שמואל בר נחמן בשם ר' יוחנן שכתוב אחר השירה הזאת וזאת הברכה מששנה להן את התורה ואח"כ בירך הרי ברכה לאחריה וכו'". א"כ מה חז"ל בברכות מחפשים מקור לברכות התורה לפני ולאחריה, יכלו ללמוד כמבואר במדרש.

ת. חיפשו מקורות מן התורה.
ש. בתחילת פרשת האזינו כתוב "כי שם ד' אקרא הבו גודל לאלוקינו". צריך ביאור מדוע פתח הפסוק "בשם של מידת הרחמים ואח"כ מזכיר אלוקינו שזה מידת הדין.
ת. רחמים קודם ומקדים רחמים לרוגז.
ש. האם אפשר לפרש בגמ' בברכות כא' ע"א מבואר שלומדים מהפסוק הזה על ברכות התורה לפני ולאחריה, והמהרש"א מבאר ששמותיו של הקב"ה זהו האותיות שבתורה. לפי"ז אפשר לומר, כשאדם קורא שמותיו של הקב"ה, לומד ועמל בתורה, זוכה להכיר בהנהגת הקב"ה, ואז רואה את ההנהגה במידת הדין בראייה אחרת של תורה ומבין שהכל זה בורא עולם.
ת. יפה.⁹

⁸ מצאתי בס"ד במ"ב מהדורת דרשו סימן מז' שהביאו שבמ"ב לא נזכר האם לברך על שמיעת דברי תורה, אולם הביאו שבשערי תשובה סק"ג כתב שיברך, ששמיעה עדיפה מהרהור משום שומע כעונה, אמנם בשו"ת האלף לך שלמה חולק וסובר שדינו כהרהור ואין לברך.
והביאו בשם רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א כל שומע שיעור בדברי תורה אפילו בקלטת או בטלפון, צריך לברך, לגר"א משום צריך לברך על כל הרהור, ואף לחולקים על הגר"א, בשמיעה צריך לברך, וכמו שמוכח מתוס' בברכות כ' ע"ב ד"ה כדאשכחן ששמיעת דברי תורה זו מצוה בפני עצמה, ואין צריך שומע ומשמיע.

בהליכות שלמה תפלה פ"ו אות ה' כתבו "השומע דברי תורה מפי אחר, חייב בברכת התורה אבל השומע מסרט הקלטת יש להסתפק אם חייב לברך או לא, וע"ש בהערה.
⁹ בדרך אגב ראוי להוסיף, מדוע דוקא בברכות התורה מוסיפים "כולנו יודעי שמך", אלא שמעתי לפרש ע"פ המהרש"א כי התורה זה שמותיו של הקב"ה, וכשלומדים תורה, זוכים ללמוד ולדעת שמותיו של הקב"ה.

לעולם". א"כ כשדנים בתחילת ברכות על זמן ק"ש ורוצים לדעת מה נהגו לפני כן, הזכירו ראשון את ר' אליעזר שהוא אומר רק מה שקיבל מרבותיו, והוא טוען שקיבל מרבותיו עד סוף האשמורה הראשונה, והמחלוקת היא לא מכאן ולהבא אלא למפרע כבר איך לדרוש הפסוק בשכבך ובקומך, ולכן בדוקא הזכירו שמו של ר' אליעזר שהצטיין לומר רק מה שקיבל מרבותיו, ובזה נדע שהנידון שייך גם לדורות שלפני כן איך נהגו.
ת. יפה.

שו"ת עם מרן שליט"א על עניני תפילה לחיוזק עבודת התפילה

ברכות התורה

ש. מי שאומר ברכות התורה לחוד בביתו, מה יכין כשמבקש "והערב נא וכו' בפינו", הרי לא יכול לכוין על כולם, כי זה מבקש על כך בהמשך "ובפיות עמך בית ישראל".
ת. על עצמו.

ש. מקובלים אנו שאי אפשר לזכות לתורה בלי תפילה, לפי"ז צריך עיון האם מרומז תפילה בקניני התורה, או שתפילה זה לפני הכל ולכן לא מוזכר בקניני התורה.

ת. באימה ביראה.⁵
ש. מדוע בקניני התורה שבפרקי אבות לא נזכר הענין של תפלה, הרי בלי תפילה אי אפשר לזכות לתורה.

ת. זו ההתחלה.⁶
ש. ידוע שלזכות לתורה אי אפשר אלא א"כ מתפללים ומבקשים על תורה. האם דור המדבר התפללו וביקשו עד שזכו למתן תורה, או שהם קיבלו את התורה גם בלי תפילה.

ת. לא ידעו עדיין שיהי' תורה.⁷
ש. לכאורה קשה, שהרי ידעו שכל המטרה שיוצאים ממצרים זה לקבל תורה, ועמלו להכין את עצמם לקבלת התורה, הרי שידעו שיקבלו תורה, א"כ חוזר הקושיא האם התפללו עם ישראל לזכות לתורה או שקיבלו גם בלי תפלה.

ת. חשבו שיצאו לראות הנסים ולהודות לד'.
ש. יש שיטות בראשונים שברכות התורה זה דאורייתא. לכאורה צ"ע לפי"ז בקבלת התורה במעמד הר סיני שקיבלו תורה, האם מיד בירכו על התורה.
ת. כן.

⁵ מורי ורבי הגאון ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל כתב לי שהתפילה מביאה את האדם לידי יראה, ויראה מוזכר בקניני התורה.

מרן הגאון ר' אהרן ליב שטינמן זצוק"ל תירץ לי ע"י נכדו הרה"ג ר' גדליה הוניגסברג שליט"א שגשמיית עוזר תפילה, על רוחניות צריך לעבוד בעצמו. וכנראה שזה כמבואר במסכת נדה דף ע' ע"ב הא בלא הא לא סגי, שצריך עמל התורה עם תפילה.

מצאתי בגליון דרכי החיוזק שיחה ממרן הגאון ר' גרשון אידלשטיין שליט"א גליון 150 שהביאו שהקשה כן באריכות, הרי התפלה מוכרחת היא להצלחה בתורה, וכפי שאנו מבקשים בהרבה מקומות על סיעתא דשמיא להצלחה בתורה, ועוד מקומות שמבואר בחשיבות תפלה על תורה, א"כ מדוע לא נזכרה התפילה בקניני התורה. ולכן אמר שצריכים לפרש שתפלה היא הקדמה לדברים שהתורה נקנית בהם, שעל ידי התפילה זוכים לסייעתא דשמיא להשתלם בכל קניני התורה, ואילו קניני התורה שנמנו בברייתא הם פעולות ודרכים הטבעיים המביאים להצלחה בתורה. וע"ש עוד.

אולם הגאון ר' ברוך מרדכי אזרחי שליט"א אמר לי שתפילה אין זה בכלל מקניני התורה, כי תפילה זה חסד מיוחד שאפשר לבוא לשכנע ולבקש מהקב"ה שיתן לי סיעתא דשמיא חשק ללמוד ולהצליח בלימוד. ויש שרצו לתרץ שכל הקנינים הרי צריכים תפילה, ולכן תפילה זה מעל הכל ולא נזכר באופן מיוחד.

שמעתי שכבר הגה"צ ר' מתתיהו סלומון שליט"א בהקדמה לספרו מתנת חיים עומד בהערה זו.

⁶ השאלה נשאלה שוב בהזדמנות אחרת.

⁷ עיין בקונטרס עזרת אליעזר על תפילה ח"ב עמוד 29 מה שהארכנו בענין זה בשיחה עם הגה"צ ר' שלמה ברויאר שליט"א.

ארבעה צריכים חיזוק (כרכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

וידוע מבעלי המוסר כי להצטער בצער של חברו זה לא קשה כל כך, מפני שמרחמים עליו, אבל לשמוח בשמחתו של חברו זה יותר קשה ומדרגה יותר גבוהה, ומצות ואהבת לרעך כמוך כוללת גם לשמוח בשמחת חברו. זוהי מדרגת כלל ישראל.

קנין התורה במידות טובות

ואמרו בפרקי אבות (ב, יב) התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, היינו שכדי להצליח בתורה צריך תיקון והכנה קודם, ומה היא ההכנה? פירש רבינו יונה שם "התקן עצמך במידות טובות", והיינו כמו שנתבאר שבדברים שהתורה נקנית בהם מוזכרים הרבה מידות טובות, כי המידות הם ההכנה לתורה.

וידוע מהגר"א שביאר הפסוק במשלי "אשת חיל מי ימצא", שכל הפרק שם הולך על תורה, שהתורה נמשלה לאשה, וחיל בגימטריא מ"ח, כנגד מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, ועל זה נאמר "אשת חיל" כלומר תורה כזו עם מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, "מי ימצא" – זה לא מצוי שיהיה אדם אחד מושלם בכל המ"ח דברים.

אבל כתוב אחר כך "רבות בנות עשו חיל", וביאר הגר"א כי 'רבות בנות' הכוונה כשיש הרבה תלמידי חכמים שעוסקים בתורה יחד בתוך ציבור, 'עשו חיל' – בין כולם יחד יכולה להיות שלמות בכל המ"ח דברים, כי לכל אחד יש חלק מהמעלות, וכולם יחד מצטרפים לשלמות של הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם.

וזהו הענין של ישיבה, כמו שאמרו חז"ל (אבות ב, ז) מרבה ישיבה מרבה חכמה, ואמרו (נדה ע, ב) מה יעשה אדם ויחכם ירבה "בישיבה", והיינו כי בישיבה יש ציבור שעוסקים בתורה יחד, וכל אחד משפיע השפעה טובה על השני, וביחד זוכים לשלמות.

חובת תיקון המידות ושינוי הטבע

והרמב"ם בהלכות דעות האריך בחובת תיקון המידות, וכן בהלכות תשובה (ז, ג) כתב: "אל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה וכו', כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מהן", ופירט שם כמה דוגמאות של מידות רעות שצריך לתקן ולחזור בתשובה עליהן.

והיינו אפילו אדם שנולד עם מידות רעות בטבעו, ויש כאלה, שנולדו חסרים במידות טובות, אף על פי כן שייך לתקן את הטבע, וכגון מי שחסר באהבת הבריות, חייב לעשות פעולות לתקן מידותיו שתהיה לו אהבת הבריות, וזוהי מצות והלכת בדרכיו.

ואמנם צריך קודם לדעת שיש לו מה לתקן, ולהרגיש את חסרונם במידות, ושמעתי מהמשגיח הגה"צ רבי אבא גרוסברד זצ"ל בלומז'ה שאדם שמרגיש בעצמו חסרון במידות הוא בעל מדרגה, כי טבע האדם שכל דרך איש ישר בעיניו (משלי כא, ב), ומי שמרגיש בעצמו חסרון שלמות זוהי מדרגה. וכשאדם מרגיש שהוא חסר שלמות וצריך לתקן את מידותיו, יש עצות כיצד לתקן כל מידה ומידה.

תיקון המידות בריבוי מעשים טובים

וכגון אהבת הבריות. אדם שמרגיש בעצמו חסרון באהבת הבריות, יש עצה שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות באבות (ג, טו) על המשנה "הכל לפי רוב המעשה", שאם אדם נותן אלף זוז לצדקה, ונתן הכל בבת אחת בנתינה אחת גדולה, זה ישפיע עליו משהו, שקצת יתחזק בו הטבע של אהבת חסד ואהבת הבריות, אך אם ייתן באלף פעמים בכל פעם זוז אחד, זה ישפיע עליו הרבה יותר.

וזה הפירוש "לפי רוב המעשה", שריבוי המעשים משפיע על הטבע שישתנה, כאשר עושים את המעשים מתוך הכרה שזה טוב, עם אהבת

מידות טובות יסוד התורה כולה

הנה יש מצות עשה בתורה (דברים כח, ט) "והלכת בדרכיו", ודרשו חז"ל (שבת קלג, סוטה יד) מה הוא רחום אף אתה היה רחום מה הוא חנון אף אתה היה חנון, והיינו מידות טובות, שצריך האדם להידמות במידותיו להקב"ה, וזוהי ההליכה בדרכיו.

אמנם התורה לא כתבה בפרטות איזה מידות, רק אמרה באופן כללי והלכת בדרכיו, ולא מפורט על כל מידה ומידה, ויש הרבה מידות טובות ומידות רעות שלא מפורשות בתורה.

ובספר שערי קדושה לרבי חיים ויטאל (ח"א ש"ב) ביאר כי המידות הם היסוד לכל התורה והמצוות, ואדם שאינו בשלמות המידות, כל מצוה שהוא מקיים אינה בשלמות, כגון אם חסר באהבת הבריות שאינו בשלמות, גם כל המעשים הטובים שלו אינם בשלמות, כשהוא לומד תורה, וכשהוא מתפלל, ולובש ציצית, ומניח תפילין, ושאר כל המצוות, הכל לא בשלמות אם אינו בעל מידות טובות.

ובאמת מצינו באבות פ"ו שהתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, והרבה מהדברים הנזכרים שם הם ענייני מידות טובות, כגון בענוה, אוהב את הבריות, ועוד הרבה מידות טובות, כי מידות טובות הם ההקדמה לתורה, ובלי זה לא שייך הצלחה בתורה.

וזהו שאמר רבי עקיבא (ירושלמי נדרים ט, ד) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, ו"כלל גדול בתורה" פירושו כנ"ל, שכל התורה כולה אינה בשלמות אם חסר ואהבת לרעך כמוך, כל התורה מה שהתורה מחייבת אינו בשלמות אם חסר בשלמות המידות.

יהודי מרגיש בצער חברו ושמח בשמחתו

וכבר הזכרנו מה שמובא בגמרא (שבת לא, א) בגוי שרצה להתגייר ובא לשמאי ואחר כך להלל, ואמר להם כי הוא מבקש לדעת כל התורה כשהוא עומד על רגל אחת, ולכאורה הרי יש תרי"ג מצוות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ואין שייך במציאות ללמד כל התורה על רגל אחת, ונראה שנתכוון לשאול מה ירוויח אם יתגייר, שהרי גם עכשיו כשהוא גוי יש לו שבע מצוות בני נח והוא יכול לקיים אותם, ואילו כשמתגייר הוא מתחייב יותר ומקבל עליו תרי"ג מצוות, ולמה לו להתחייב יותר אם יכול לצאת ידי חובתו בפחות מזה.

ואמר לו הלל "ידעלך סני לחברך לא תעביד וזהו כל התורה כולה", היינו שאם תתגייר תרוויח שיהיו לך מידות טובות, שלא תעשה לשני את מה ששנוא עליך, ולא תגרום למישהו צער שאינך רוצה שיהיה לך בעצמך. ובתורה נאמר גם "ואהבת לרעך כמוך" בקום ועשה – שצריך גם לאהוב את השני ולהיטיב עימו, וכאן הזכיר הלל לכל הפחות בשב ואל תעשה, שלא לצער את השני [נעיין במהרש"א בחידושי אגדות שם שביאר מדוע לא אמר לו ואהבת לרעך כמוך].

ונתכוון להשיבו בזה, כי גוי לא אכפת לו שהשני מצטער, כידוע שכך הטבע והמציאות אצל אומות העולם, שיש להם אופי אחר, והם בלי "נשמה", לגויים אין נשמה קדושה כמו ישראל, ולכן לא כואב להם כשהשני מצטער, אבל יהודי כששומע על יהודי אחר בקצה העולם שמצטער, גם הוא מצטער, כך הטבע של יהודי, שאכפת לו מהצער של השני, וגוי לא אכפת לו שהשני מצטער.

וזהו שאמר הלל לגוי, שכל זמן שאתה גוי הרי אתה חסר בשלמות המידות של ה"יסוד מרע", שלא כואב לך שהשני מצטער, אבל כשתתגייר יהיה אכפת לך מצער השני, כי הטבע משתנה על ידי הגירות, ותקבל נשמה יהודית, ידישע נשמה, עם מידות טובות של יהודי.

ולא רק בנוגע לסור מרע, אלא גם בעשה טוב, באהבת הבריות בפועל, גוי אין לו אהבת הבריות, ואינו אוהב לעשות טובות לזולתו, ואילו יהודי נהנה להיטיב עם זולתו, ושמח בשמחתו של חברו.

חסד ואהבת הבריות, אזי המעשים הטובים משפיעים, ומה שיותר מעשים טובים – משנה יותר את הטבע.

ויתכן אדם שנולד חסר באהבת הבריות, וכשהוא נותן צדקה קשה לו, אבל אם הוא מבין שזה כדאי וטוב, ונותן צדקה, פעם אחת זה משפיע משהו, ובהרבה פעמים זה משפיע יותר, עוד יום ועוד פרוטה, אפילו פרוטה! כל פרוטה לצדקה משפיעה עוד, וכשייתן אלף פעמים זה ישפיע אלף השפעות, יותר מהשפעת נתינה גדולה אחת. **זה הכלל, ריבוי המעשים משפיע, ולפי רוב המעשים כך ההשפעה.**

לכן גם מי שאין בטבעו מידות טובות כל כך, ומרגיש את החיסרון בעצמו, יכול לתקן את טבעו ולהוסיף מידות טובות על ידי מעשים, וכפי המידות הטובות שהוא מרגיש את חסרונן בהם ורוצה לקנותם, יעשה עוד מעשה ועוד מעשה, ועל ידי זה יקבל עוד ועוד מדרגות, ומידותיו הטובות ישתנו לטובה במדרגה עצומה.

שינוי הטבע באליעזר עבד אברהם

ומצינו באליעזר עבד אברהם, שאברהם אבינו חיפש שידוך ליצחק, ולאליעזר הייתה בת וביקש להשיאה ליצחק, ורמזו על כך לאברהם, כמו שכתוב (בראשית כד, לט) **אולי לא תלך האשה אחרי, ופירש רש"י:** אלי כתיב וכו', אך אברהם אמר לו **"בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך"**, היינו שאליעזר היה ארור, מבני כנען, שטאמר בו (שם ט, כה) **ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו, ו"ארור"** פירושו חיסרון במידות, ואינו ראוי להשתדך עם יצחק שהוא ברוך.

ואמר לו בלשון **"שאין ארור מדבק בברוך"** ולא אמר שאין ברוך מדבק בארור או שאינם מדבקים זה בזה, כי במציאות הברוך כן מדבק ומושפע מהארור, כשנמצאים יחד שני אנשים האחד בעל מידות טובות והשני בעל מידות רעות, בדרך כלל בעל המידות הרעות הוא המשפיע, מפני שהמידות הרעות זה טבע חזק מאד, והיצר הרע מפתה ומסית לזה, ואילו מידות טובות הם נגד הטבע החומרי, ולכן הארור משפיע יותר, ואינו מדבק בברוך היינו שאינו מושפע מהברוך, רק להיפך יכול להיות שהארור ישפיע על הברוך.

ואף על פי שהיה אליעזר ארור עם מידות רעות בטבעו, אנו מוצאים שלבסוף נהפך להיות ברוך, כמו שכתוב (שם כד, לא) **בוא ברוך השם, ודרשו חז"ל (בראשית רבה ס, ז) על ידי ששירת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך, וכן אמרו שנכנס חי לגן עדן [במסכת כלה רבתי סוף פ"ג שבעה נכנסו בחייהם בגן עדן וכו'] אליעזר על דפליה לאברהם, ועיין עוד בילקוט חיי שרה ק"ט.**

והיינו שנשתנה טבעו ונהפכו מידותיו לטובה, בזכות ששירת את אברהם באמונה – בשלמות, ועשה את כל ההשתדלות להוציא לפועל את השידוך עם רבקה, למרות שרצה את יצחק לבתו, ואם לא יצליח להביא את רבקה אולי לבסוף יסכים אברהם להשתדך עימו, הוא לא

התחשב בכל הנגיעות, ועשה את כל ההשתדלות שהיה יכול למלא שליחותו לאברהם ולהביא את רבקה, ועשה כן **"באמונה"** בכל הלב, והמעשים האלו השפיעו שנשתנה טבעו.

ואמנם בתו נשארה בטבע הקודם ולא השתנתה, כיון שנולדה קודם, אבל הוא השתנה ונהפך לברוך, עד כדי כך שנכנס חי לגן עדן.

וראים ששייך על ידי פעולות לשנות את הטבע, ובעיקר בפעילות ממושכת כמו שכתב הרמב"ם לתת צדקה אלף פעמים, וכן אליעזר ששירת את אברהם וטרח ועשה הרבה השתדלות עם כל המאמצים שהיה יכול לשדך את יצחק, והמאמצים האלו שינו את הטבע שלו ונעשה בעל מידות טובות כאלה עד שנכנס חי לגן עדן.

וכבר אמרנו כי **שלמות האדם תלוי במידות, וכפי השלמות במידות טובות כך הוא מושלם בכל התורה כולה**, ומלבד השכר והמדרגה שזוכים בזה, הרי זה גם חיים מאושרים, עם מידות טובות אדם חי חיים מאושרים, בלי קפידות ובלי קנאה, ואינו מקנא בחברו, אלא שמח בשמחת חברו, וגם שמח בחלקו במה שיש לו.

השמח בחלקו חי חיים מאושרים

והכרתי אדם שהייתה לו סיבה שבדרך הטבע הוא היה צריך להיות עצוב כל החיים, סיבה חזקה מאד, ואף על פי כן הוא היה תמיד בשמחה עם מצב רוח טוב, לא בצורה מלאכותית, אלא בצורה טבעית, היה שמח בחלקו, ונתן אווירה של שמחה גם לאחרים.

ושמח בחלקו היינו שמסתפק במועט, ומודה על מה שיש לו, שהוא חי, ורואה, ושושן, ומדבר, ומבין, ונמצא בחברת בני אדם שיש לו קשר עמהם, ואינו שרוי בבדידות, והוא אוכל, ושותה, ונה, ויכול לעשות כל פעולה שהוא רוצה, כאלו חיים מאושרים יש לו! ואף שיש סיבות שהיה עצוב, הוא לא חושב על זה, אלא שמח בחלקו.

וכבר אמרו (אבות ד, א) **איזהו עשיר השמח בחלקו**, וזה גם אחד ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, להיות שמח בחלקו, ואף כשנדמה שאין לו במה לשמוח, השמח בחלקו חי חיים מאושרים.

וזוהו ענין חשוב מאד לכל אחד ואחד שיהיה שמח בחלקו, שעל ידי זה ירגיש טוב וגם כל סביבתו תהיה מאושרת, ונותן בזה אווירה של שמחה לכל הסביבה, וזו זכות עצומה וגם חיים מאושרים.

ואם יש איזה סיבות שלא להיות שמח, הרי הכל מן השמים, וצריך להאמין שגם זו לטובה, כי כל דעביד רחמנא לטב עביד, **גם כשיש משהו שיכול לגרום צער אין סיבה להיות עצוב, כי הכל מן השמים ולטובה, ואמנם הוא לא יודע מדוע זה לטובה, אבל בשמים יודעים, ויבוא יום שגם הוא יבין שכל הקשיים היו לטובתו.**

אם כן אדם יכול להיות שמח בחלקו עם חיים מאושרים, והלוואי שנזכה כולנו להיות שמחים בחלקם כמו שצריך.

שיחה שנאמרה בישיבת קהילות יעקב לצעירים

צעירים בגיל של ישיבה קטנה, יש להם אפשרות להיות גדולי תורה מאד, מי שכבר מבוגר זה יותר קשה, אבל לצעירים הרבה יותר קל, להיות גדולי תורה ממש, בקיאים בש"ס, ובעלי הבנה, מחדשים, כל אחד לפי טבעו.

לכן חשוב מאד שלא לבזז את הזמן, וללמוד כמה שאפשר, זה לא קשה, כי הלימוד מעניין, ובטוחני שגם התלמידים פה הלימוד מעניין אותם, ודבר שמעניין אפשר להמשיך ולהמשיך. לכן במקום בטלה עדיף ללמוד ולחזור על מה שלמדו, ואפשר ללמוד עוד מסכתות גם כן, בהתייעצות עם ראשי הישיבה והרבנים מה ואיך אפשר ללמוד עוד, ולהספיק גם יותר ממה שלומדים בסדר הקבוע בישיבה, זה דבר חשוב מאד, וכך נהיים גדולי תורה.

ויש עוד דבר חשוב מאד שזה באמת קשה קצת, שמירת הלשון, אפשר לדבר, אבל לא ביקורת על אחרים, וגם לא לחשוב ביקורת על אחרים, רק ביקורת על עצמו, ביקורת עצמית זה דבר טוב מאד, אבל גם בזה אין להפריז יתר על המידה, ולפעמים יש ביקורת עצמית שהיא טעות, שסובלים מחלישות הדעת, וזה לא נכון.

על כל פנים, יש ללמוד בהתמדה, ולחזור על מה שלומדים, וכשחוזרים עם הפסקות קצת [לא באותו היום] זה מאד מעניין, ואפשר בקלות לגמור את המסכת הנלמדת, ועם כמה חזרות להיות בקי במסכת, ולרכוש קנין בעוד מסכת ועוד מסכת, וכך נהיים גדולי תורה בעזרת השם. יש פה רבנים חשובים שיודעים איך לחנך, והתלמידים גם כן ניכר עליהם שהם מחונכים, בעזרת השם ימשיכו הלאה להצליח ויהיו גדולי תורה אמיתיים.

לעילוי נשמת הרה"ג
רבי אליהו נחום שפירא זצ"ל
ב"ר יחיאל צבי ז"ל
נלב"ע י"ב שבט תשע"ו - תנצב"ה

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת הגאון הגדול
רבי יצחק יחיאל ב"ר חיים יוסף יעקבוביץ זצלה"ה
זקן הרבנים בארץ הקודש רבה של הרצליה
נלב"ע ג' שבט תשע"ט - תנצב"ה

לע"נ הגאון רבי אשר ב"ר משה דוד זליג
טננבוים זצ"ל - נלב"ע ט"ז שבט תשע"ג
נדבת חתנו הגר"א קאופמן שליט"א
יו"ד ועד הישיבות בא"י

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

אפשר לקיים מצוות

אהבת ה' גם על ידי גיור גרי צדק

וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ כֵּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹקִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ... (יח-א).

מבואר ברבנו ירוחם פרלא (בפירושו לספר המצוות של רס"ג, עשה יט), שהמצוה לגייר גרים, נכללת בכלל מצוות אהבת ה', שכן אמרו "ואהבת את ה' אלוהיך" - אהבו על הבריות, כאברהם אבינו, כענין שנאמר "ואת הנפש אשר עשו בחרן" (בראשית יב ה) מלמד שהיה אברהם אבינו מגייר ומכניס תחת כנפי השכינה, הרי שמצוה היא זו. ואותה שאמרו (ביבמות קט ע"ב) רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים, לא אמרו אלא כשמפתים אותם להתגייר, או שמקבלים אותם מיד, אבל אם הם מתאמצים להתגייר יש לנו לקבלם. שהרי מצינו שנענשו אברהם יצחק ויעקב שלא קבלו לתמנע, שבאה להתגייר, יעוין שם בתוס' יבמות (קט ע"ב) וסנהדרין (צט ע"ב), שהביאו גם מרחב ונעמה ורות, שהיו גרי אמת לשם ולתפארת.

ובשיר השירים (א-ג) כתוב: "על כן עלמות אהבוך" ופרש"י: "עלמות אהבוך בא יתרו ונתגייר, אף רחב אמרה כי שמענו את אשר הוביש ... וגו' דימדה לבחור שאהובתו מחבבתו" הרי שגרות היא מעשה אהבה.

(שו"ת ע"ס ספר המצוות הקצר).

עיקר מצוות האמונה

אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם ... (כ-ב).
שאלה: מה היא עיקר מצוות עשה להאמין שיש אלוהים נמצא על ידי הידיעה האמיתית?

תשובה: הרמב"ם כתב בתחילת יסודי התורה: יסוד היסודות ועמוד החוכמות **לידע** שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו.

וכתב שם מעשה רוקח: **ולא כתב להאמין**, לפי שעיקר המצוה היא על ידי הידיעה האמיתית כדרך שעשה אברהם אבינו ע"ה, ועל דרך דע את אלוהי אביך ועבדוהו. אשר על ידי זה תתחזק ממילא האמונה בלבו ויחול עליו מצוות היחוד והאהבה וכו'. וכן עשה רבנו בתחלת מנין המצוות ע"ש. עכ"ל.

הנה רבנו החפץ חיים כתב כאן, מצוות עשה להאמין שיש אלוהים נמצא... ומי שלא יאמין זה, הוא כופר בעיקר. ולא כתב **לידע**. והדבר צריך ביאור, האם הם חולקים?

ומצאנו שלשון החפץ חיים מקורו מספר החינוך פרשת יתרו מצוה כ"ה, שכתב להאמין שיש אלוהים אחד שהמציא כל נמצא. וכן הרמב"ם עצמו בספר המצוות כתב: מצוה א' הוא הציוד אשר ציוונו בהאמנת האלהות והוא שנאמין שיש שם אלוהים וכו'.

ואולי אפשר לתרץ, דאין סתירה מדברי המעשה רוקח. שדברי החפץ חיים והחינוך באו לומר שגם המאמין באמונה שיש אלוהים, מקיים כבר את המצוה של יחוד ה', הגם שאין שכלו חד, להכיר בדעתו שיש אלוהים בעולם, ולעומת זאת בא מעשה רוקח ללמדנו שעדיין אין זה מספיק, אלא חייב האדם לחתור לדרגה גדולה יותר, והיא להכיר בשכל ולדעת כי ה' הוא האלוהים, נמצא דמר אמר חדא ומר אחר חדא ולא פליגי. וכשם שבקריאת שמע שחרית וערבית יוצאים ידי חובת מצוות תלמוד תורה, כמבואר בנדרים (ח ע"א), אך הרוצה לקיים את מצוות תלמוד תורה בשלמות חייב ללמוד את התורה כולה, ובוזה מקיים את המצוה בשלימות, כמבואר ברין בנדרים (ד"ה הא), כך גם במצוות ייחוד ה' מתחילים לקיים אותה באמונה, אך השלימות במצוה היא לדעת.

וכך כתב ה"מעשה רוקח", שעיקר המצוה היא על ידי ידיעה. כלומר, השלימות של המצוה היא בידיעה. וכך כתוב בחינוך (מצוה כה): מצוה להאמין שיש לעולם אלוהים אחד... ואם יזכה לעלות במעלות החכמה, ולבבו יבין ובעיניו יראה במופת נחתך שהאמונה הזאת שהאמין אמת וברור... אז יקיים מצוות עשה זו מצוה מן המובחר. עכ"ל.

דוגמאות לאמונה בה' שהם אמונה וידיעה

מצינו בדברים רבה (פרשת עקב ג-ג) על הפסוק "וידעת כי ה' אלוהיך האל-הנאמן" (דברים יז) רבנן אמרי, מאמונתו של בשר ודם אתה יודע אמונתו של הקב"ה, וכתב הלב אליהו (פרשת נשא עמוד צט) פירוש, לכשתסתכל ותתבונן במידת נאמנות של בשר ודם - הא"י הוא נאמן, תדע אמונתו של הקב"ה. מעשה בר' פנחס בן יאיר שהיה דר בעיר אחת בדרום, והלכו אנשים להתפרנס שם, והיו בידם ב' סאין של שעורים, והפקידו אותן אצל ר' פנחס בן יאיר, ושכחו אותן והלכו להם. והיה רפכ"י זורע אותן בכל שנה ושנה, ועשה אותן גורן וכונסן. אחר שבע שנים באו אותם האנשים לתבוע את שני הסאין, מיד הכיר אותם ואמר להם בואו וטלו אוצרותיכם!... הרי מאמונתו של בשר ודם אתה יודע אמונתו של הקב"ה. ע"כ דברי המדרש.

וכתב הלב אליהו, כשנתבונן בזה הרי יש להתפעל נוראות, שבמקום למכור אותם ב' סאין ולהניח הכסף ודיו, טרח טרחות עצומות, ונוספו לו כל שנה פועלים ונוספו לו שדות, ונתרבו הגרנות, ולבסוף נצרך למגורות של אוצרות ובתים, להכניס את כל העושר הזה, והכל... רק כדי לעשות חסד עם הפועלים המפקידים אותם ב' סאין. ומה שעשה כך הוא כדי לקיים "והלכת בדרכיו", ומצינו שהקב"ה עושה כן, כמו שאנו אומרים בתפלה "לא-ל ברוך נעימות יתנו וגו', זורע צדקות מצמיח ישועות". פירוש שהקב"ה זורע את הצדקות

שעושה האדם, ומצמיח על ידי זה ישועות לאדם! ועל כל פנים למד ר' פנחס שגם הוא יעשה כך, לזרוע ב' סאין ולהצמיח ולהרבות טובות וחסדים, וזהו מה שאמרו חז"ל מאמונתו של בשר ודם אתה לומד אמונתו של הקב"ה.

עוד מביא המדרש, מעשה בר' שמעון בן שטח, שלקח חמור מישמעאלי אחד, ונפלה ממנו מרגלית אחת ברכבו על החמור ונסתככה בצוארו של החמור. כשהביא ר' שמעון בן שטח את החמור, מצאו המרגלית אמרו לו תלמידיו: רבנו! ברכת ה' היא תעשיר! מצאנו מרגלית בצואר החמור! אמר להם, חמור לקחתי מרגלית לא לקחתי, הלך והחזירו לאותו ישמעאלי, כשראה הישמעאלי כך, קפץ ואמר, ברוך ה' אלוקי שמעון בן שטח. הנה כשר' שמעון החזיר את המרגלית לישמעאלי, מה היה צריך הישמעאלי לומר: תודה רבה, כנהוג, אבל לא כן כתוב במדרש, אלא הנכרי התפעל מאד, מהיכן באה לו לר' שמעון בן שטח עשירות נפשית טהורה ועדינה כל כך? הכיר **יודע** שיש מקור למידות נעלות כאלו, והוא מקור אלוקי אדון הכל. קפץ ואמר ברוך אלוקי שמעון בן שטח! הודה להשי"ת שרכש כביכול עבדים כאלו. כך **הבין** הנכרי, כי בעל כרחך יש מקור אלוקי לרוממות נפש כזאת. עכ"ל הלב אליהו.

הנה הסיפורים על גדולי ישראל, תחילתם אמונה, וסופם ידיעה. וכמו שסיימו חז"ל, מאמונתם של בשר ודם אתה **יודע** אמונתו של הקב"ה.

עוד דוגמא לידיעת ה': נאמר במסכת שבת (דף ע"ב ע"ב) תנו רבנן שלשה, כל זמן שמזקינין מוסיפין גבורה, ואלו הן דג נחש וחזיר. וכתב העיון יעקב: "נראה דאתי ללמוד בזה מוסר לבני אדם, שלא יהא להוט אחר תאוות ריבוי המאכלים הטובים ומובחרים כדי להרבות כוחו לעת זקנותו, לזה מייתי מאלו ג' שהם אוכלים ושותים ממאכלים הקלים ושפלים בעולם כמו דג שעיקר כוחו וגבורתו מהמים, ונחש עפר לחמו, וחזיר הנובר באשפה, ואפילו הכי לעת זקנותם, הגבורה מתוסף". עכ"ל. וזהי ראיה לידיעת ה', כאן לא צריך לאמונה. כי זוהי ידיעה בה'.

עוד דרך ליישב את הסתירה. וכדלהלן:

שאלה: למה נחשבת האמונה

למצוה, הרי היא מהמושכלות?

תשובה: שאלה זו עומד עליה אבי עזרי בהלכות תשובה, חז"ל: "מאז ומתמיד הייתי מתפלל למה מכנין למצוה זו אמונה, הרי בפשוטו הוא מהמושכלות ראשונות, דאי אפשר לעולם בלי מנהיג, וגם מבשרי אחזה אלוקי, והחכמה הנפלאה שבכל יצור קטן אין להעריך, ומכל שכן האדם, וכתב אבי עזרי: ושאלתי זאת למרן הגאון הגדול הגרי"ז והשיב: גם אני עמדתי על כך ושאלתי את אבי הגר"ח ואמר: ודאי עד כמה ששכל האדם מגיע הוא מושכל ראשון, ואין זו **אמונה**, והיא **ידיעה**, אבל חיוב האמונה מתחיל ממקום שכלה שכל האדם... שהרי שכל האדם מוגבל בזמן ובמקום ומה שלמעלה מן הזמן והמקום כבר אין לו מושג, ועצמותו של הקב"ה הוא למעלה מן הזמן והמקום. ואז חלה עליו חובת האמונה, עכ"ל.

שמעתי שהמשגיח הגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל

השיב על שאלה זו ואמר: המצוה היא לחיות עם האמונה בבחינת "יודעת היום והשבות אל לבבך" ולא די הידיעה בשכל שהשי"ת ברא שמים וארץ, אלא להשיב ידיעה זו ללב ולחיות כך בידיעה זו.

והדברים קרובים למה שכתב רבנו המנחת חינוך (במצוה תי"ז ב) שהקשה: צריך עיון למה כתבה תורה "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד". הרי כל באי עולם מצווים על עבודה זרה, וכן נח גם מצווה על עבודה זרה, והשיב: אך כתיב "שמע ישראל" משום דישאל מקיים מצוות עשה, ולא בן נח, ורצה הקב"ה לזכות את ישראל, ולפיכך הרבה להם תורה ומצוות, כמו שכתב הרב המחבר במצוה שלפני זה. עכ"ל.

כלומר, יש על ישראל מצוה לקבל על עצמו עול מלכות שמים פעמיים ביום, מה שאין כן בן נח שגם הוא מוזהר על מצוה זו להאמין במציאות, אך לא חייב לאומרו ולקבל על עצמו עול מלכות שמים, שהרי "שמע ישראל" פירושו קבל והבן. והוא כעין דברי רבנו יחזקאל לוינשטיין זצ"ל.

לפי דברים אלו יוצא שיש מצוה לידע וגם להאמין, וחיוב האמונה חל ממקום שכלה השכל. (שו"ת ע"ס ספר

המצוות הקצר).

אב שצוה לבנו שיחזור ויברך, והבן יודע שבירך

לא תשא את שם ה' אלוקיך לשווא ... (כ"ז).

שאלה: מעשה באב ששאל את בנו אם בירך ברכת המזון אחרי סעודתו, והבן השיב שבירך. משום מה לא מצאה תשובתו חן בעיני אביו, והחליט שהבן לא אומר אמת, וציווה עליו לברך כעת ברכת המזון בפני האב. שואל הבן הקטן, האם לברך, או לחוש לברכה לבטלה, כי הוא יודע שבירך.

תשובה: כתב הרמב"ם (ברכות פ"א ט"ו) והשו"ע (או"ח רטו ד) שהמברך ברכה שאינה צריכה עובר משום "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשווא". ועיין במסכת ברכות (דף לז).

אולם יעוין בשדי חמד (כללים משרכת ב' כלל קט"ו), שהביא מהרבה ראשונים (תוס' ר"ה ל"ג ד"ה הא תרי" ברכות פ"ח בשם רבני צרפת החינוך במצוה ת"ל) שאיסור ברכה שאינה צריכה אינה אלא מדרבנן, והדרשה מלא תשא היא רק מדרבנן, ואינה אלא אסמכתא, ולא אמרו שברכה שאינה צריכה אסורה מהתורה. והזכרת שם שמים לבטלה אסורה מהתורה רק בהזכרה שלא לצורך ברכה.

מותר ללמד לתינוקות הברכות כתיקונן, ואף על פי שהם מברכים לבטלה בשעת הלימוד, כך כתוב בשו"ע (רטו ג) ואפילו הרב מותר להזכיר השם בברכה כדי ללמד, שהרי אנו מצווים ללמוד עמהם כדי ללמוד תורה ולקיים מצוותיה. כמבואר במשנה ברורה (סימן רטו ס"ק יד). אבל גדול בשעה שלומד הברכות בתלמוד, אומרים בלי הזכרת ה'... אעפ"י שהמברך צריך לאומרם בשם ובמלכות. כדי שלא יבוא הלומד למכשול שיגרוס אותן כמו שהן. כן כתב המג"א (שם ה) וע"ש במחצית השקל.

ולכן, אם הבן יכול ליטול ידים ולאכול שנית, ולברך, מה טוב ומה נעים, ואם לאו רשאי לברך, כי חובת האב לחנך את בנו, ואם האב החליט שהבן לא אומר אמת, אם כן חובתו לחנכו, ולכן אל יחשוש הבן ויברך, כי ברכתו לא לבטלה, והיא באה לחנכו במצוות, כפי הבנת האב. (שו"ת ע"ס ספר המצוות הקצר) ..

קודם מתן תורה, כפי סדר הכתובים, או שהיה זה רק אחר מתן תורה. והנה כל פלוגתתם הוא רק על ביאת יתרו, אך פרשת מינוי השופטים, שאף היא נכתבה קודם מתן תורה, לכל הדעות לאחר מתן תורה היתה (עי' רש"י יח, ג).

ומעתה צריך ביאור, כי אם אכן מינוי השופטים היה רק אחר מתן תורה, אם כן, מדוע נכתבה פרשה זו קודם מתן תורה. ואף שאין מוקדם ומאוחר בתורה, אבל יש להבין מהו טעם הדבר.

ושמעתי מאבי מורי זללה"ה לבאר בזה, כי צורך היה בהבאת פרשת מינוי השופטים קודם פרשת מתן תורה, מפני שהיא הקדמה למתן תורה. שעל ידי פרשת מינוי השופטים נוכל להבין, מאיזה טעם זכה דוקא משה רבינו להיות מוסר התורה לישראל. והוא, שבפרשה זו נאמר על יתרו שבא אל המדבר, והנה מתחיל הוא לעוץ עצות למשה, כיצד להנהיג את העם, ומשה רבינו הלא היה יוכל להשיב לחותנו, ראה נא כשם שעד היום הזה אף בלא עצתך עלה בידי להוציא את ישראל ממצרים, לקרוע להם את הים, להוריד להם תורה מן השמים, אם כן, - אין לי כל צורך בעצותיך. אמנם משה רבינו לא השיבו כן, אלא שומע הוא ליתרו, ועושה כדבריו ללא אומר ודברים. כאשר אמר הכתוב "וישמע משה לקול חתנו, ויעש כל אשר אמר". מפני שמשה הוא "ענו מכל האדם" (במדבר יב, ג), ולזאת אפילו מחותנו, שעד לא מזמן היה גוי, גם ממנו מוכן ומזומן הוא לקבל עצה ותושיה. מעתה עניו כזה - הוא זה שראוי להיות השליח, לקבל תורה מהקב"ה ולמסרה לבני ישראל. כי התורה צריכה שתמסר לישראל כצורתה, ללא השפעה מאישיותו של השליח, ולזאת, רק אדם שהוא עניו ביותר, ללא עצמיות, הוא אשר יוכל למלא תפקיד זה נאמנה. כי רק הוא ימסור את התורה בדיוקנות, מבלי להכניס בה מעצמותו.

והוא אשר אמר הכתוב "ואיש שומע - לנצח ידבר" (משלי כא, כח). משה הוא "איש שומע", שמוכן לשמוע עצה מכל אדם, בלי נגיעות עצמיות, אשר לכן - "לנצח ידבר", הוא זה אשר ראוי לשמוע את תורת הנצח מפי ה', ולמסרה לישראל.

הוסיף משה יום אחד מדעתו - בשביל שתנתן בשבת

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּךְ אֶל הָעָם וְקַדְּשֵׁם הַיּוֹם וּמָחָר וַיִּכְבְּסוּ שְׂמֹלֵתָם (יט, י)

הנה בגמרא (שבת פז, א יבמות סב, א) אמרו שמשה רבינו הוסיף יום אחד מדעתו, שאעפ"י שאמר לו הקב"ה שמתן תורה יהיה

"משה היה עומד ומשמש לפניו" - הרי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול

וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עִלָּה וְזִבְחִים לֹא-ל־הִים וַיָּבֹא אֶתְרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹל לָחֶם עִם חֹתֵן מֹשֶׁה לִּפְנֵי הָאֱלֹהִים-ל־הִים (יח, יב)

כתב רש"י, "ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניו".

הקשו האחרונים (עי' מקנה קדושין לב, ב ועוד) הכיצד היה מותר למשה רבינו לעמוד ולשמש לפניו, והלא כיון שמשה רבינו מלך היה (כדאיתא בזבחים קב, א), הרי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, וא"כ כיצד שימש בפניהם.

ונראה ליישב בג' אופנים.

האופן הא' יש לומר, שהיה זה סעודת מצוה על מילת יתרו, ובכה"ג אפשר לומר דשרי ליה למלך לעמוד ולשמש. האופן הב' יש לומר, דאדרבא זהו גופא כבודו של משה עצמו שחתנו בא אליו, ומתכבד בכך, וזהו כבודו.

והאופן הג' אולי יש לומר שחלות שם "מלך" על משה רבינו, ראשיתה היה בעשרים באייר בשנה השנית שאז אמר לו משה ליתרו "נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם" (במדבר י, כט) ופרש"י "מיד, עד שלושת ימים אנו נכנסין לארץ", ואז נאמר לו ציווי זה של "עשה לך שתי חצוצרות כסף", ופרש"י שיהיו תוקעין לפניך כמלך. ובציווי זה נתמנה משה למלכות.

וביאור הענין מה טעם דוקא אז נתמנה משה למלוכה, לפי שעתה עמדו ליכנס לארץ ישראל לאלתר, ולצורך כיבוש הארץ צריך שיהיה מלך, בכדי שייחשב כיבוש כמבואר ברמב"ם (פ"א מתרומות ה"ב). אשר לפי זה ערב כניסתם לארץ מינהו הקב"ה למשה להיות לו דין מלך, ולכך ציווהו על החצוצרות, שיהיו תוקעין לפניו כמלך. וכיון שעתה עדיין לא היה מלך, שפיר היה משה עומד ומשמש לפניו.

קדימת פרשת מינוי שופטים למתן תורה

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כָּל אֲשֶׁר אָמַר: וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אֲנָשִׁי חָיִל מִכָּל יִשְׂרָאֵל וַיָּתֵן אֹתָם רָאשִׁים עַל הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת (יח, כד-כה)

הנה נחלקו חז"ל (זבחים קטז, א ומובא ברש"י תחילת הפרשה) אימתי היתה ביאתו של יתרו למדבר, אם היה זה באמת

עושה לעמוד אתי, שלא יהיו של כסף כו'. ואלהי זהב - בא להזהיר שלא יוסיף על שנים, שאם עשית ארבעה, הרי הן לפני כאלהי זהב".

יש להעיר מדוע כתב רש"י שאם עשית ארבעה, הרי הן לפני כאלהי זהב, היה לו לומר שאם עשית שלשה במקום שנים הם כאלהי זהב, שהרי שנים כרובים דבר אלקים לעשות ולא שלשה ולא ארבעה וגם אם יעשה שלשה לא עשה רצון ה', א"כ למה זאת כתב רש"י מנין ארבעה דייקא.

ונראה לבאר, דהנה הכרובים היו פניהם איש אל אחיו (שמות כה, כ) כאשר ישראל היו עושין רצונו של מקום (ב"ב צט, א) ופירש רשב"ם שהוא דוגמת חבת זכר ונקבה.

וא"כ נמצא מעתה, כי שיעור כרובים וצורתם לעולם הוא שנים, ואם יוסיף רק אחד על השנים ויעשה שלשה כרובים הרי לא הוסיף אלא חצי שיעור, שהרי כרובים הם שנים, שזהו צורת הכרובים כמשנ"ת, וכרוב אחד הוא רק חצי שיעור, לזאת דקדק רש"י וכתב שאם עשית ארבעה הרי הן כאלהי זהב, דאז הוסיף כרובים בשיעור כרובים, ולא חצי שיעור כרובים, מפני שכרוב אחד הוא חצי שיעור

שביתת עבדך ואמת - "כמוך"

וַיֹּם הַשְּׁבִיעִי שְׁבִית לָהּ אֶל-לִי הִיָּה לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אֹתָהּ וּבְנָהּ וּבְתָרָהּ עִבְדָּהּ וְאִמָּתָהּ וּבְהֶמְתָּהּ וּגְרָהּ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ (יט, י)

הנה בענין שביתת עבדך ואמתך, מצינו בדברות שניות (דברים ה, יד) אחר ציווי התורה על שביתת העבדים והבהמות בשבת, שאמר הכתוב "למען ינוח עבדך ואמתך כמוך". ויש להבין מהו הדגשת התורה על כך כי שביתת העבד והאמה צריך שתהא "כמוך".

ונראה לבאר, מפני שחלוקה היא מצות השביתה שמצווה עליה איש הישראלי בשבת, לבין רצון התורה שאף הבהמה תשבות. כי שביתת ישראל היא הימנעות מכל אחת מל"ט אבות מלאכות האסורות בשבת, אך לעומת זאת, שביתת הבהמה היא בכדי שתהיה לבהמה מנוחה, ותוכל לעשות מה שנייח לה, כגון שאם נייח לה לתלוש עשבים, הרי שמותר לה לתלוש.

ומעתה היה מקום לדון, כאשר ציוותה תורה על שביתת עבד ושפחה הכנעניים, איזה סוג שביתה הוטל עליהם, אם כמו ישראל, כיון שגם הם יהודים, או כמו הבהמה, כיון שגם הם ממון בעליהם כמו בהמתו. ועל כן הדגישה התורה כמוך, שציווי שביתת עבד ושפחה הכנעניים הוא שישבתו מכל אחת מל"ט אבות המלאכות כמו האדון, ואין שביתתם דומה לשביתת הבהמה המותרת בעשיית מלאכה אם הדבר נייח לה.

עבד במלאכות המותרות

יש לעיין, פעולות שמותר לעשותן בשבת, אם יכול לחייב את עבדו ושפחתו בין העבריים ובין הכנעניים לעשותן עבורו. שהרי מצד אחד אינם מחללים שבת בעשיית הפעולה, שהרי מותרת היא בשבת. אך מאידך גיסא יש לומר שאולי אין עבד משועבד כלל לאדונו בשבת, דכמו שמצווים לשבות בשבת, כמו פטורים הם מכל שיעבוד לאדון בשבת, וצריך עיון.

ביום השלישי, הוסיף משה יום אחד ואמר שביום הרביעי יהיה מתן תורה, אמר, מה מחר לילו עמו, אף היום לילו עמו עיי"ש.

ונראה ביאור הדברים, דיש לומר דמה שהוסיף משה יום אחד, ענין גדול היה לו בזה, מפני שרצה משה שתינתן התורה לישראל בשבת קודש, מפני שאם לא היה מוסיף יום אחד, הרי שהיתה נתינת התורה ביום ששי, ומשה רצה שתינתן תורה לישראל בשבת קודש, ולזאת הוסיף יום אחד, שעל ידי זה בשבת ניתנה תורה כמבואר בגמרא (שבת פח, א). ובזה יש לבאר, את נוסח התפילה בתפילת שחרית של שבת, "ישמח משה במתנת חלקו, וכו' ושני לוחות אבנים הוריד בידו" וכו'. ולכאורה צריך ביאור, מאי שייך "ישמח משה במתנת חלקו" - דהיינו במתן תורה, לתפילת השבת (יעיין בטור רפ"א).

אמנם, לפי מה שנתבאר, כי מה שהוסיף יום אחד מדעתו היה זה בשביל שתינתן תורה לישראל בשבת, אם כן, זהו הפירוש ישמח משה במתנת חלקו והיינו במתן תורה שניתנה התורה על ידו, ושמחה מיוחדת לו שזמן המתנה היה בשבת, ועל ידי משה ניתנה תורה בשבת דווקא, כיון שהוא גרם זאת על ידי שהוסיף יום אחד, וא"כ ניתנה תורה בשבת.

ובזה יש לבאר גם הלשון הוסיף מדעתו, כיון שאז באמת נתקן חטא עץ הדעת, והיינו שהרי חטא עץ הדעת היה שאכלו ממנו בערב שבת ולא המתינו עד שבת, דאיתא בחז"ל שבשבת היה מותר להם לאכול מעץ הדעת אם לא היו אוכלים מקודם, אם כן, זהו הוסיף יום אחד מדעתו, מדעתו דייקא, היינו לתקן את חטא עץ הדעת, ועל ידי זה נהיו בני חורין ממלאך המות, כמו שאמרו חז"ל (ע"ז ה, א) ר"י אומר לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן, וי"ל שזה מפני שמשה רבינו תקן בזאת את חטא עץ הדעת, שעל ידו נתנה תורה בשבת, והוא היפך חטא עץ הדעת שאכלו ביום ששי ולא המתינו לשבת. אך בחטא העגל נשברו הלוחות, והאחרונות נתנו ביום שני בשבת, ולכן שוב לא היתה חירות ממיתה, דחזר הדבר כבראשונה.

"שלישי" מלא וחסר

וַהֲיוּ נַכְנִיִּים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לַעֲנִיִּי כָּל הָעָם עַל הַר סִינִי (יט, יא)

צריך ביאור, דברישא דקרא נכתב השלישי מלא יו"ד, ואילו בהמשך המקרא "כי ביום השלישי" נכתב השלישי חסר יו"ד, וצריך ביאור.

ויש לומר שבא לרמז בזאת את דרשת חז"ל שמשה הוסיף יום אחד מדעתו (שבת פז, א). והיינו, שבצווי ה' נאמר יום שלישי מיום זה שדיבר עמו ה', אך בפועל נחסר השלישי, ואינו שלישי מאותו היום שדבר עמו ה', שהרי לא ירד ה' באותו שלישי, אלא ביום הרביעי מיום שדבר עמו, ולזאת נכתב חסר השלישי, והיינו מפני שבפועל לא ירד ביום שלישי מיום שדיבר עמו, אלא ביום הרביעי, ואינו אותו שלישי שדיבר.

הוספה על הכרובים

לֹא תַעֲשֶׂוּן אֹתִי אֱלֹהִי כֶסֶף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשֶׂוּ לָכֶם (ב)

כתב רש"י, "אלהי כסף - בא להזהיר על הכרובים, שאתה

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת הבחינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

יתרו תשע"ט

את בנך את יחידך ממני אחרי שהקריב אברהם את האיל לעולה תחת בנו קרא לו מלאך ה' שנית מן השמים והשפיע עליו שפע ברכות כאן שאל הגר"ב מה נשתנה עתה אחרי הקרבת האיל מדוע דוקא עכשיו קיבל את הברכות וכי מה היה חסר מיד כאשר עמד בנסיון העקידה מדוע לא ניתנו הברכות כבר אז.

תירץ הגר"ב שכאשר בא נסיון לידו של אדם ובמיוחד היתה נסיון הדורש התעלות ומאמץ כדי להגיע למצב שבו יוכל לעמוד בנסיון טבע האדם הוא שלמשך זמן קצר הוא מתאמץ כדי לעשות את המוטל עליו אולם מאוחר יותר הוא חוזר ויורד למדרגה הרגילה שלו זהו מצב רוב בני האדם עולים ויורדים ושוב עולים ויורדים.

אולם אין זו הדרך הרצויה כי כאשר הקב"ה מביא על האדם נסיון רצונו יתברך הוא להוציא מהכח אל הפועל את מה שטמון בו לפיכך אחרי שהתעלה ועמד במדרגה שבה הצליח להתמודד עם הנסיון עליו להשאר במדרגה זו כך עשה אברהם אחרי שעמד בנסיון הגדול ביותר שיכול להיות שהרי נדרש ממנו לפעול בניגוד גמור לכל מה שהוא הסיף לחסידיו במשך כל השנים והוא הלך בתומו לשחוט את בנו יחידו אשר אהבו כי כך היתה הדרישה את בנך את יחידך אשר אהבת זה נסיון נגד השכל ונגד הרגש אדם אחר במצבו של אברהם כאשר היה רואה שעמד בנסיון הקשה הזה היה מחבק באושר אין קץ את בנו ואומר אשרינו שעשינו את רצונו יתברך.

במקום זה ביקש אברהם דרך להמשיך את המדרגה במקום אליה הגיע באמצעות הנסיון ולא נח ולא שקט עד שניתן לו לשחוט את האיל ובכל פעולה שנעשתה עם האיל כיון שעושה זאת תחת בנו זוהי התוצאה הראויה של נסיון זהו רצון ה' לעשות הכל כדי שהמדרגה אליה העפיל תונצח ותישאר בו והמשך עבודתו יה' על בסיס מה שהגיע אליו לכן ניתנו לו הברכות דוקא אז אחרי שהוכיח בעצמו ולימדנו לדורות כיצד יש לפעול כאשר עומדים בנסיון לא לחזור חלילה למצב הקודם אחרי שעה של התעלות אלא להנציחה ולשמר אותה. בצורה כזו חייבים להתנהל ימיו של עובד ה' להיות תמיד במצב של עליה ולהפוך את הנסיונות לשלבי עליה בסולם עבודת ה' עד כאן דברי הגר"ב.

הקדושה - כלי לקבלת התורה

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (יתרו יט, ו)

הקשה מרן ראש הישיבה רבי שמואל רוזנבסקי זצוק"ל מה ענין "קדוש" להכנה לקבלת התורה. וביאר דע"י מעלת הקדושה זוכה האדם לזכך ולרומם את הגוף, וממילא זוכה האדם להיות כלי קיבול לתורה הק', ואם חסר לאדם הקדושה, הרי הוא חסר בכל צורת האדם, וממילא אין לתורה היכן להתקיים, ולכן צריכים להיות "גוי קדוש" כדי לזכות לקבלת התורה (זכרון שמואל עמ' תקפ"ט, תקס"א ע"ש).

במשוך היובל המה יעלו בהר

לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשך היובל המה יעלו בהר. (יתרו יט, יג)

עומקו של רעיון נחמד זה יכולים אנו לעמוד מתוך על דברים שנמסרו ע"י מרן ראש ישיבת סלבודקה הגרמ"ה הירש שליט"א בשם הגר"א אצל"ה בלאזר זצ"ל בפרשת יתרו נאמר במשוך היובל המה יעלו בהר, הקב"ה מצוה את משה שיקבע גבולות סביב הר סיני לבל יהינו בני ישראל לעלות אל הר סיני בעת מתן תורה ואף לא לנגוע בקצהו, האזהרה היתה חמורה ביותר והיה בה אף התראה בעונש סקול יסקל או ירה למי שלא יציית לה. עד מתי יימשך איסור זה. על זה נאמר במשוך היובל המה יעלו בהר מפרש רש"י שתקיעת השופר תהיה האות לסילוק השכינה ואז יותר להם לשוב ולעלות בהר רש"י מוסיף דברים המובאים בפרקי דר' אליעזר שהיובל הוא שופר של איל ושופר של אילו של יצחק היה לכן נאמר היובל בה"א הידיעה.

כאן יש להקשות בשלמא בעת המעמד עצמו היה צורך בשופר מלא קדושה ולכן נבחר שופר של אילו של יצחק אולם מה הענין בהידור כה גדול גם בשעה שבאים לציין את סוף המעמד הגדול הרי מעתה ואילך שב ההר להיות חולין גמור מדוע אם כן נדרש לכך שופר מיוחד כל כך.

הביא הגרמ"ה שליט"א רעיון חשוב ומאלף בשם כאן הגר"י בלאזר זצ"ל ובאמצעותו השיב על השאלה הנ"ל בפרשת העקידה נאמר שאברהם זכה אז לשתי התגלויות של מלאך מן השמים בראשונה אמר לו המלאך אל תשלח ידך אל הנער כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת

דברי הגמ' (ברכות סא, ב), בשעה שהוציאו את ר"ע להריגה זמן ק"ש היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, אמרו לו תלמידיו עד כאן, אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה מתי יבוא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו. ונראה הביאור שהרי ר"ע היה בדרגה גבוהה מאד, ואיתא בחז"ל (מנחות כט, ב) שמשה אמר לפני הקב"ה שעדיף שתינתן התורה על ידו, ובודאי היה מושלם בכל מ"ט שערי בינה, וא"כ לא היה כ"כ בידו לקיים מצות אמונה, כיון שהשיג מדעתו הרבה, ולפי דרגתו היה האמונה רק בהנהגה שהיא למעלה משכל האנושי, ולכך הצטער כל ימיו להנהגה שאף הוא לפי רוחב דעתו לא ישיג, ויוכל לקיים מצוות אמונה. ובשעת מיתתו הגיע הזמן הזה שלא היה מובן מדוע מיתתו בצורה כה קשה, וכמב' בחז"ל (במנחות שם) שכיון שראה משה במיתתו של ר"ע שאל זו תורה וזו שכרה, וא"ל הקב"ה שתוק כך עלה במחשבה לפני. ע"כ אמר לתלמידיו כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה מתי יבוא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, והיינו שאמר להם שעכשיו מזדמן לו מצוות אמונה שאף הוא לפי דרגתו ג"כ יוכל לקיימה, מה שכמעט לא היה שייך שיקיים מצווה זו, ולא אקיימנו. וברמב"ן בשער הגמול (א ז) כתב שגם גדולי עולם כרבי שמעון בן גמליאל ור' ישמעאל בן אלישע אילולי שהיה להם משהו חטא לא היה הקב"ה מסבב שייהרגו, ומשא"כ ר"ע כתב שם (יט) שהיה צדיק גמור, אלא שהענין נעלם וכך עלה במחשבת בעל המחשבות יתברך ויתעלה חפצו ורצונו. ועוד אמר הגר"י שליט"א קמיה מרן זצ"ל לפרש דברי הגמ' באופ"א, עפ"ד הרמב"ן הנ"ל שגם אחד שנהרג על קידוש ה' בהכרח שהיה לו משהו חטא, שאילולי כן לא היה הקב"ה מסבב שייהרגו, ע"ש. ולפ"ז כל הנהרג על קידוש ה' אינו מקיים בשלימות מ"ע דבכל נפשך, שהרי המיתה באה לו גם כעונש על החטא, ולזה אמר ר"ע כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה מתי יבוא לידי ואקיימנו, שבהכרח מצוות קידוש ה' אינה מושלמת לעולם. אבל במיתת ר"ע כתב הרמב"ן (שם, יט) שהיה צדיק גמור, אלא שהענין נעלם וכך עלה במחשבת בעל המחשבות יתברך ויתעלה חפצו ורצונו, ונמצא שעכשיו זכה לקיים בשלימות מ"ע דבכל נפשך, שלא היה בזה אפ"ל משהו חטא, ודו"ק.

ובעיקר הקושיה ע"ש באבי עזרי שתירץ באופ"א, שיש כח טמטום לשבש ולהטעות ולעוור את האדם שיכפור אע"פ שבמושכל והיגיון פשוט אין מקום לכפירה, ולזה באה מצות אמונה שלא לטמטם את השכל, וכשאדם מאמין ולא כופר זהו קיום מצות אמונה. וכן רואים במכת דם (שמות ז) שבתחילה אמר משה כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה' וגו', ואח"כ כתיב על פרעה ולא שת ליבו גם לזאת, והיינו שאע"פ שבמהלך הטבעי היה פרעה צריך להאמין ובאמת במעמקי ליבו ידע האמת, מ"מ טימטם עצמו שלא יראה ולא יבין דבר פשוט. וכן במעשה העגל (שם לב) כתיב שאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים, והרי אין שטות גדולה מזו לומר שעגל שנברא זה עתה הוא הוציא בעבר מארץ מצרים, אלא שיש לאדם יכולת לשבש ולהטעות את

ולאורם המשיך הגרמ"ה הירש ואמר כלל ישראל הגיעו במעמד הר סיני למדרגתם הגבוהה ביותר בהסטוריה עתה משנגמר המעמד היה חשש שיחזרו לחיי החולין וירדו חלילה ממדרגתם הנשגבה לכן נצטוו להאזין לקול השופר שבקע מאילו של יצחק אשר צליליו הכריזו וקראו להם בקריאה של חיבה לזכור את הלימוד מהקרבנות האיל ע"י אברהם אבינו להמשיך להיות בני עליה יתכן שזה נרמז במלים במשך היובל המה יעלו בהר כלומר ימשיכו לעלות בהר ה' בהתעלות ההולכת ונמשכת עכ"ד. (ממשנתה של תורה)

מצות האמונה

אנכי ה' אלוהיך (כ, ב)

כתב הרמב"ם בסהמ"צ מצווה עשה א', היא הצווי אשר צונו בהאמנת האלהות, והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאים, והוא אמרו אנכי ה' אלקיך.

ובספר אבי עזרי (מהדו"ק פ"ה מתשובה ה"ה) כתב, והנה מאז ומתמיד הייתי מתפלא למה מכנים מצווה זו מצוות אמונה, הרי בפשוטו שזהו מהמושכלות הראשונות, דאי אפשר לעולם בלא מנהיג, וגם מבשרי אחזה אלקי, והחכמה הנפלאה שבכל יצור קטן, אין להעריך, ומכל שכן החכמה ביצירת האדם, ואיך אפשר שכל זה הוא בלא מנהיג, והרי הרמב"ם הנ"ל כתב לידע את השם הרי זו ידיעה, ובכתוב נאמר וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוהים, ולמה זה נקרא אמונה, ובספר המצוות במצווה א' כתב היא הציווי אשר ציונו בהאמנת האלהות. ושאלתי את זאת למרן הגאון הגדול רבי יצחק זאב סלאווייצקי זצק"ל, ואמר לי שגם הוא עמד ע"ז ושאל זאת לאביו הגר"ח זצק"ל, ואמר לו, שוודאי עד כמה ששכל האדם מגעת הוא מושכל ואין זה אמונה, והיא ידיעה, אבל חיוב האמונה מתחיל ממקום שכלה שכל האדם. והסביר לעצמו הענין, ששכל האדם הלא מוגבל הוא בזמן ובמקום, ומה שהוא למעלה מן הזמן והמקום כבר אין לו מושג, ועצמותו של הקב"ה הוא למעלה מן הזמן והמקום שאין שם מקום לשכל האדם, אז חלה עליו חובת האמונה, עכ"ד, וע"ש עוד.

ובהזדמנות אמר לפני מרן זצ"ל תלמידו ראש ישיבת תורה בתפארתה הגאון ר' יעקב סטפנסקי שליט"א שלדברי הגר"ח יוצא שמצות אמונה תלוי אצל כל אדם במידת הבנת שכלו, שאדם שחננו השי"ת בריבוי שכל מתמעט אצלו האפשרות לקיים מצות אמונה, שהרי הרבה דברים משיג בשכלו, ואדם בעל מיעוט שכל יש לו יותר קיום מצות אמונה. ויעוין ברמב"ן (בהקדמה לפי עה"ת) שכתב שהאדם שהשתלם במ"ט שערי בינה יגיע למה שאמרו גנב אדם יודע ומכיר בו, נואף אדם יודע ומכיר בו, נחשד על הנדה יודע ומכיר בו, גדולה מכולן שמכיר בכל בעלי כשפים. ונראה שאדם בדרגה כזו נתמעט אצלו ביותר קיום מצות אמונה כי כל עונשי שמים הבאים על בני אדם, וכל הצרות שיש בעולם הרי הוא יודע ומבין ומכיר על מה העונש ובסיבת מה זה בא. ולפ"ז אמר הגר"י שליט"א קמיה מרן זצ"ל יבואר היטב

שכלו גם נגד ההיגיון הפשוט.

קלטת שנשמע בה החזן מנגן בשם ה'

לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא. (יתרו כ, ז)

בספר ש"מ הכהן שו"ת סי' ו' דן רבי שמואל מאיר הכהן הלענדער בדבר קלטת שנשמע בה החזן מנגן בשם הק' בסיום הברכה אם מותר לנגן בזה הפלאטע או אם מותר למחוק זה המקום שנשמע הברכה לבטלה ומי עובר על לאו לא תשא בכל פעם שנותנים זה הפלאטע הש"ץ או מי שנותן זה הפלאטע בפטיפאן.

בין השאר הוא כותב: **ודברתי מזה עם הגאון בעמח"ס חזון איש שליט"א** ואמר לי ששניהם עוברים על ל"ת וגם על בזיון השם של הקב"ה שמנגן לבטלה בכל מקום ויש בזיון גדול על כן שניהם עוברים החזן והנותן הפלאטע וגם מי ששומע על כן צריך למחוק או לתקן זה.

הלל מודה דמי שאינו בוטח צריך לקנות כל

השבוע לצורך שבת

זכור את יום השבת לקדשו. (יתרו כ, ח)

איתא בגמ' בביצה אמרו עליו על שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת. והנה רש"י על החומש שמות כ' ח' על הפסוק זכור את יום השבת לקדשו מפרש תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת. **והביא מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל** דלכאורה יש לתמוה אמאי פסק כשמאי הא הלל מדה אחרת היתה עמו ונראה לומר דגם הלל מורה שצריך להכין לצרכי שבת מיום ראשון ורק הלל מדה אחרת היתה עמו שהיה לו בבטחון שסמך שימצא לכבוד שבת אבל להמון העם מודה שצריך לנהוג כב"ש ועי' שטמ"ק שמפרש כן בהלשון שכל מעשיו לשם שמים והיינו דמשום בטחונו לא הוצרך לנהוג כב"ש ועי' מ"ב ר"נ סק"ב שמביא שהסכימו הפוסקים דכו"ע ס"ל כשמאי.

ומרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א הביא על זה: ברמב"ן על התורה פרשת יתרו על הפסוק זכור את יום השבת לקדשו מביא רש"י תנו לב לזכור תמיד את יום השבת שאם נזדמן לו חלק יפה מזמינו לשבת וכתב עליו הרמב"ן וזו ברייתא היא ששנויה במכילתא וכו' אבל בלשון יחיד היא ששנויה ואינה הלכה שהרי בגמ' אמרו וכו' ומביא כאן הרמב"ן את הגמ' הנ"ל בביצה שהלל הזקן מדה אחרת היתה לו ומסיים הרמב"ן והלכה היא כדברי בית הלל מפורש בדברי הרמב"ן שלמד דבית שמאי ובית הלל נחלקו האם כבוד שבת עדיף ולכך כבר מיום ראשון מוטל על האדם מפני חובת כבוד שבת למצוא מאכל המכבד את השבת או הבטחון בקב"ה שיזמין לו צרכי שבת בערב שבת עדיף ממילא אין חיובו לדאוג לצרכי שבת אלא בערב שבת אמנם מלשון רש"י משמע דסבירא ליה שדברי בית שמאי נפסקו להלכה על כרחך דסבירא ליה שלא נחלקו ב"ש וב"ה וכן הוא במשנה ברורה סי' ר"נ סק"ב וז"ל והסכימו הרבה פוסקים דגם

הלל מודה שדברי ב"ש עדיפים טפי עב"ל ומקור הדברים מהאור זרוע אמנם באור זרוע החדש מבואר להדיא דסבירא ליה דפליגי ב"ש וב"ה ומ"מ נפסקה הלכה בב"ש עיי"ש דבריו והנה בפרשת המן צוה הקב"ה לקטו ממנו איש לפי אכלו עומר לגולגולת וגו' ויעשו כן בני ישראל וגו' וימודו בעומר ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר וגו' דהיינו שהקב"ה הנהיג את כלל ישראל בהנהגת ברוך ד' יום יום שתלו בטחונם בקב"ה באופן מוחלט ובכל יום ירד להם מזונם לאותו היום בלבד.

בגדרי לא תחמוד

לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך (כ' י"ג)

כתב מרן הגאון רבי דוב לנדו שליט"א יש לעיין החומד בשביל חבריו מאי, ומהא דתניא במכילתא יצא שאתה חומד בתו לבנך ליכא רא' דיש לדחות.

בעל הבית המבקש מעשרות וכו"ב בחזרה מהכהן והלוי יל"ע בזה מדין לא תחמד וק"ו בספיקות. ועי' במבקש כשעדיין המעשרות ברשותו אלא שהם שייכים לכהן מי שייך בזה לא תחמוד.

חומד חבריו שיהי' עבדו יש לעיין אם עובר בלא תחמוד, ויל"ע מהא דמכילתא בחומד בת פלוני. ועי' עוד אזהרות לרשב"ץ ל"ת י"א ובזהר הרקיע שם. מיהו אינו רא'.

חומד דבר שיהא שאול לו או שכור לו מאי, ולכא' מוכח מתשו' הר"ף לענין מי שלקח ספר פירושים מחבירו להעתיק לעצמו שמנה שם ג' לאווין ולא מנה לאו דלא תחמוד.

למ"ד כיבוד אב משל בן, עי' בחומד האב חפץ של בנו אי עובר, ואי שרי לבן ליתן לו החפץ שחמד או דעובר הבן על לפני עוור.

החומד שיתן לו חברו ממון אבל אינו חומד ממון מסוים יש לעיין אם עובר בזה על לא תחמוד, יש להביא רא' ממס' כלה רבתי פ"ו ממון פלוני אתה נותן לי דא חמד וכו' יעו"ש, ומבואר לכא' דממון של פלוני הוי לא תחמוד.

כיצד פרחת נשמתם

בשבת פ"ב אמר רבי יהושע בן לוי כל דבור ודבור שיצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל שנאמר נפשי יצאה בדברו. ויש להקשות דריב"ל מארי דהאי שמעתא ס"ל כשיהש"ר פ"א דאחר שתי דברות ביקשו בני ישראל דבר אתה עמנו ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות ואמר להם משה שמונה דברות ואם מתו בכל דבור ודבור מה הועילו בבקשתם ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות כיון שגם אחר כך מתו שוב עוד יש להקשות דבשהש"ר פ"ו בשעה ששמעו ישראל בסיני אנכי פרוחה נשמתם וכו' חזר הקב"ה והמתיק להם את הדבור הה"ד תהלים כס קול ה' בכח קול ה' בהדר א"ר חמא קול ה' בכח לבחורים קול ה' בהדר לקשישין ע"כ הרי ששאר הדברות היו בקול שיכלו לסבול ולמה מתו בכל דבור ודבור **ושאלתי קושיא זו למרן הגאון הגר"ח קנייבסקי שליט"א** והשיב דבשאר הדברות מתו מחמת תענוג רוחני

ליזהר מאהבת עצמו

מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך את צאנך ואת בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. (יתרו כ, כא)

שח מרן הגר"ל שטינמן זצ"ל בישיבת כפר סבא ש"ק פ' יתרו כ' שבט תש"ח: ואם מזבח אבנים תעשה לי, לא תבנה אתן גזית כי חרבך הנפת עלי ותחללה, ומבאר רש"י שהברזל נברא לקצר ימיו של האדם, והמזבח להאריך ימיו ש"א, ואינו בדין שיונף המקצר על המאריך, פי' שכל דבר שבא בשביל לעשות שלום בעולם, אסור שיהי עמו שום תערובות של הרס וחורבן לקצר, וזהו שצוה התורה שאם נעשה מזבח אבנים, והמזבח נברא לעשות שלום להאריך ימיו ש"א, אסור שיהי עמו שום תערובות של קצור החיים, של חורבן. והנה התורה מביאה חיים לאדם, שנא' עץ חיים היא למחזיקים בה, ואומר כי חיים הוא למוצאי, שמי שלומד תורה מביאה לו חיים, וכנגד זה יש מדת אהבת עצמו, שלכל בן אדם יש שאיפה לעשות הכל לטובתו, ולא איכפת לו מטובת אחרים, ואדרבה רצה תמיד להשתלט על אחרים, ומזה בא רציחה וגניבה ושאר עברות החמורות, מזה שאוהב עצמו ורוצה לשלוט על האחרים, וכן המלחמות בעולם באות, מזה. שעם אחד רוצה להשתלט על עם אחר, ע"כ היות ששורש לכל הדברים האלה, הוא מדת אהבת עצמו, ומגיע ע"ז לרציחה, שהיא מקצרת חיי האדם, ע"כ מי שלומד תורה שהיא חיים, להאריך ימי האדם, אסור שתהי' בו מדה זו, ממדה זו נובעת ג"כ עניות הדעת הגדולה שבדורנו, כיון שכ"א אוהב א"ע, וזה היפוך התורה, לכן אנו שבאנו הנה לעסוק בתורה, צריכים לעקר ולשרש מלבנו, מדת אהבת עצמו, שהיא ההיפך הגמור מתכלית בואנו לישיבה, וכשנלמד תורה נראה להיות נקיים ממדה זו.

ולא תעלה במעלות על מזבחי

ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו. (יתרו כ, כג)

פירש רש"י כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו מעלות מעלות. אלא בונים כמו תל כו' מכילתא שם מכאן אמרו עשה כבש למזבח.

כתב החדושים ובאורים דנראה דלא למדו מהפסוק הזה שעושין כבש, שהרי בלא האי קרא היו עושין כבש כיון שאין מזבח בהעדר כבש לעלות עליו, אלא דלאחר דכתיב בקרא לא תעלה במעלות אמרין שכאן מבואר להדיא שעושין כבש למזבח, [לשון כבש מתפרש אף אמעלות וכמבואר בלשון רש"י הנ"ל], אבל אין צריך להאי קרא ללמד שעושין כבש.

ויש לתמוה מאחר ואסור לעלות במעלות במזבח, א"כ למה בשאר מעלות שהיו במקדש היו עושים מעלות גבוהות מאוד כדתנן במדות (פ"ג מ"ו) רום מעלה חצי אמה, והרי אפי' בבית של חול אין עושין כן, ותי"ר מרן הגר"ח גריינמן זללה"ה דשמא עשו כן כדי שלא ירוצו בעלייתן כדרך שאדם עולה במדרגות שנים שנים, ובמקדש צריכים לילך באימה

עכ"ל ולדבריו בפעם הראשונה ששמעו קול ה' שאמר עשרת הדברות בדבור אחד מתו מרוב הפחד משא"כ בשאר הדברות מתו מתחת התדבקות נפשם בשכינה. (סי' מעמד הר סיני)

צורת מסירת התורה

וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר (כ' ט"ו)

בתוס' (חגיגה ט"ו א') הביא דברי הירושלמי במעשה באבויה אביו של אחר, שביום מילתו של אחר נתאספו כל גדולי ירושלים ועסקו בד"ת וירדה אש מן השמים וכו' והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני וכו' ע"ש.

ובביאור הדברים אמר מרן ראש הישיבה רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל שהמבואר בזה שאותם ענינים שהיו במעמד הר סיני שהיה ההר בוער באש וכו' שבו ונשנו בעת עסקם בתורה, כיון שזה חלק ממציות התורה, וכן כשאדם זוכה לעסוק בתורה בשלמות ובאותה חיות, זוכה לשמחה- מעין אותה שמחה שהיה בנתינת התורה. ולהכי גם הקולות ריתחא דאורייתא שאדם וזהו: "והיו הדברים שמחים כנתינתם מסיני". שאדם משמיע בעת לימוד התורה, והשמחה ששמח בד"ת, אינם דבר נוסף המתלווה אל התורה, כי אם חלק בל יפרד מעצמותה (זכרון שמואל עמ' תקנ"ג, תקפ"ט ע"ש)

כיצד ברחו מהעיר

וירא העם וינעו ויעמדו מרחק (כ' ט"ז)

כתב רש"י דהיו נרתעין לאחוריהם שנים עשר מיל כאורך המחנה, והקשה הרוקח ז"ל בסי' קע"ח היאך חזרו לאחוריהם והרי יצאו מתחומן [וס"ל דהוה מדעתם, דאי בעל כרחם מאי קשיא], ותי"ר דכיון דהיו ענני כבוד מקיפים אותם הו"ל כמחיצת בני אדם וכאילו לא יצאו.

והקשה מרן הגאון רבי דוב לנדו שליט"א דיש לעיין בתי"ר וזה מהא דמבואר בגמ' (שבת ו' ב') דמדבר בזמן שישאל שרויין בו הוי רה"ר, ועוד יש לעיין דענני כבוד לא יחשבו מחיצה משום שאין עומדים ברוח מצויה וכמבואר ביבמות ע"ב א' דכל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית ולאי בעית אימא שם בגמ' טעמא משום דלא נבדור ענני כבוד, ומשמע דאילו היה רוח צפונית לא היו ענני כבוד עומדים ברוח. ויש לדון אי דיינין למחיצה כפי המציאות השתא דליכא רוח צפונית והם יכולים לעמוד, או"ד דדיינין כפי הראוי לפי טבע העולם וענני כבוד אינם עומדים ברוח מצויה ולא חשיב מחיצה. [ומיהו אינו ענין לפלוגתא המ"ב (סי' שס"ב ביה"ל ד"ה שאינה) והחזו"א (סי' נ"ב ס"ק י"ד) במחיצה שבתוך הבית שלולי הבית אינה עומדת ברוח מצויה אי חשיבא מחיצה בכה"ג, משום דכאן במציאות העננים הוי אינו עומד ברוח מצויה דהרי אין קירות הבית שיעמידו את העננים אלא שחסר הרוח באותו זמן, ואטו אם יבוא אליהו ויאמר דלא תנשב היום רוח יחשב משו"כ עומד ברוח מצויה].

רבה פרשה ט סימן ג), או ענין בעלמא של בין-אדם-לחברו, אשר בודאי היה כל זה נהוג בקרב האנשים הללו, ומדוע הוצרכה התורה לכתוב את כל זאת ?

ומבאר כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, שאין כאן רק לימוד, האיך, ומה היתה שיחתן של ראשונים אלו. אלא באה התורה הק' ללמדנו, כי שיחתן של אלו, הועמדה בראשיתה, במטרה של - להמליך-את-חברו.

ההנהגה אשר היא בדרך-ארץ תיחשב, היא המלכת חברו - עלי.

כך הנני מקדים לקבל את פני חברי. באופן, שהוא - "מלך" בכל אשר יחפוץ ממני.

כאשר נפגשו יתרו ומשה, במטרה להתקרב אל ה'. היתה ההנהגה הראשונה ביניהם, להמליך כל אחד את חברו עליו. זהו פשר ההשתחויה, וזהו פשר הנישוק, וזהו פשר שאילת-השלום.

וכך אירע עם רבי יוסי בן קיסמא, שסיפר (אבות ו, ט): פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ופגע בי אדם אחד, ונתן לי שלום, והחזרתי לו שלום. אמר לי: רבי מאיזה מקום אתה ? וכו'. ולכאורה מה בא רבי יוסי ללמדנו, האם את זה הדבר שהוא משיב שלום ?

ללמדנו שכך מתחילים בשיחה עם חברי. ראשית, הנני ממליך אותו, והנני נותן לו ברכת שלום - וזוהי תחילת הדיבור בין-אדם-לחברו.

איסור לשון הרע

לא תשא שמע שוא (כ"ג א')

פירש רש"י כתרוממו, לא תקבל שמע דשקר, אזהרה למקבל לשון הרע.

מספר לה"ר לא משמע דשמעין מהאי קרא, אלא המקבל, דהא בכתובות מ"ו א' אמרינן אזהרה למוציא שם רע מנלן, ולא מייתנין מהאי קרא, ודחקינן למימר מונשמרת מכל דבר רע או מלא תלך רכיל, ומשמע דהאי לא תשא מתפרש בלב דומיא דולא תשא עליו חטא, והיינו שלא יאמת בלבו שמע שוא, והנה בידוע שהוא שוא לא שייך שיאמתו, וע"כ שלא יאמת בלבו דבר מסופק שהוא לרע, דהיינו שוא.

ולכאורה אזהרה זו אין ענינה לאיסור לה"ר, ואף כששמע הדברים בהיתר כגון שסיפרו לו לתועלת או להצלה נמי אינו רשאי לקבל, וכדחזינן נמי בגדליה בן אחיקם שלא קיבל, ורק על מה שלא חש דלמיחש מיבעיא אמרינן בנדה ס"א דלכך כתוב ביד גדליה וגו', וכן אם ראה בעצמו דבר שאפשר לדונו לזכות ולחובה אינו רשאי לדונו לחובה מהאי קרא, דהא בהאי קרא לא כתיב אלא שלא יאמת בלבו דבר רע, והכל בכלל, ואפשר דבהיות האדם במילי דעלמא מאמת בלבו דברים לפי מה שנראה לו, ולא נאמרו בתורה הלכות עדות עליהם, הרי גילה הכתוב דבדברים שהם לרע על חבירו לא יאמת בלבו דברים שלא נתבררו על פי הלכות עדות שבתורה, אא"כ הם נאמנים עליו כבי תרי, או דחזי דברים הניכרים כדאמר שבת נ"ו א' בענין דוד ומפיבושת,

ולא לרוץ ולפסוע פסיעה גסה. והא דלא תגלה ערותך במעלות הוא רק במזבח.

כוח השמיעה

וישמע יתרו כהן מדין. (יתרו, שמות יח, א)

התורה מתארת את כל התקרבותו של יתרו, ואת השגתו ומפרטת את בואו אל המדבר, כדי ללמוד דרכי-ה', בהשגחה הפרטית למשה ולישראל, והנהגת מידה כנגד מידה למצרים ולפרעה. עד שנתגייר. ועד שהוא יתר פרשה בתורה שחידש פרשת דיינים [לדעה א'] עוד לפני קבלת-התורה. ובניו זכו לשבת בלשכת הגזית (ירמיהו פרק לה).

וכותבת התורה, איך הגיע יתרו לכל זה ?

וישמע יתרו. יש כח בשמיעה.

כפי שכתב רש"י שחז"ל חקרו אותו טיב אותה שמועה מה שמועה שמע, ובא ! אותה שמיעה הביאתו עד לכאן, קריעת ים סוף, או מתן תורה, או מלחמת עמלק.

שאם שמיעה זו שמע והיא קירבתו והגיעתו עד לכל המעלות. אז השמועה האחרת לא יכלה להביאתו עד לשם. כי חז"ל חקרו את הטיב [ההפנמה המושפעת פנימה] שאותה שמיעה קירבתו.

יש שמיעה. ויש שמיעה שהיא הקשבה והאזנה. והיא מביאה לידי התבוננות והשכלה.

והיה כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל אומר כך, 'סאיז דא ערען. און סאיז דא דער-ערען'. יש מי ששומע ויש מי ש'הוא שומע'.

עוד על כחה של שמיעה, נאמר (משלי טו, ל) שמועה טובה תדשן עצם. וידוע המעשה בגמ' (גיטין נו:) על אספסיאנוס קיסר ורבי יוחנן בן זכאי.

ומעתה נתבונן, אם 'עצם' שהיא קשה הריהי מושפעת משמיעה, האם לבו של האדם, ונפשו, אינם יכולים להיות מושפעים מכחה של השמיעה.

והיה דופק קלות על הסטנדר ומעורר בלחש כדרכו: אם יתרו התגייר מגוינותו, האם אנחנו היהודים לא נתהפך בכל קבלת התורה [בחג השבועות] ליהדות עוד יותר גדולה שהיא כמו 'מהפכה' מכפי שהיינו בטרם חג מתן תורה...! (רשימות תלמידו הרה"ג ר' יוסף צבי רינהולד שליט"א)

בין אדם לחברו, ממליך את חברי עלי

ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק לו וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו האהלה. (פר' יתרו שמות יח, ז)

הנה בטרם כל דברי יתרו אל משה, ולפני כל עניינת הדברים של משה אל יתרו. דברים, שקירבו לתורה, ולאמונה. מספרת התורה הק' בפסוק שלם, אודות אותה 'התקרבות', אשר היתה ביניהם. "וישתחו, וישק לו, וישאלו איש לרעהו לשלום...".

ולכאורה, מה יש בכל הדבר הזה ?

האם זהו רק ענין של דרך-ארץ הקודם לתורה (מדרש צו

נקיות, לכפרה והיטהרות

אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם. לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשון לכם. מזבח אדמה תעשה לי ... ואם מזבח אבנים וגו' לא תבנה אתהן גזית כי חרבך הנפת עליה ותחללה. (פר' יתרו, שמות כ, יט-כב)

הנפת הברזל פוסלת את האבנים. למה ? כי עם ברזל ניתן לעשות רציחה ח"ו. אז זה לא מתאים למזבח.

והרי בסכין שנוצרה והושחזה זה עתה, מדוע גם זו תפסול אבני המזבח כאילו סכין זו כבר רצחה ?

אומר כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, רואים מכאן שהנקיות הנדרשת למזבח שיש בו כפרה והיטהרות, זהו אם אין לו שום שייכות בשום פנים ואופן לבא לידי רציחה, זה יכול לכפר בלא פסול ופגם, אבל אם יש אפשרות ח"ו לידי הרע הזה, אין ממזבח כזה היטהרות.

ואכן, נאמר על תקופת החורבן (בקניות לתשעה באב קינה מ) שתחילת החורבן היה כאשר ברזל בלי נשמע קולו בעת נבנית, איך חרבות צורים בתקעו מצריך.

מעלות שבי, שבראנו לכבודו ית"ש

ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עלי. (פר' יתרו, שמות כ, כג)

כאשר נפתחה הכנסיה הגדולה בעיר וינה (ד אלול תרפ"ג), נקרא מרן בעל החפץ חיים זצוק"ל לדבר ראשונה. והוא עלה לבימה ואמר כך: אינני יודע למה בחרו בי דוקא שאהיה ראשון.

אם אומר שאפילו שאני מוחזק אצלם לתלמיד-חכם. לו יהיה כך, אבל יש כאן תלמידי-חכמים יותר גדולים ממני.

אם אומר שאני מוחזק אצלם לירא שמים, לו יהיה כך, אבל הלא יש בכאן יראי ה' גדולים ממני.

וכן הלך ופירט הדברים הלאה והלאה.

ואחר כך המשיך ואמר, אפשר שלזה בחרו בי, שאני כהן, לא אכחיש זה. אבל עם כל זה הלא יש כאן עוד כהנים.

רק יוכל להיות שאני זקן הכהנים בכאן, ולכן בחרו בי.

ואמר הלאה, אצל הכהן נאמר 'לא תעלה במעלות על מזבחי'. שלא תחשוב שהוא מצד המעלות שבו, כי בזה עובר אתה בלאו.

כאן כבר לא מצא החפץ חיים עוד טעם למה הוא פותח, וסיים דבריו ואמר - צריך "אתה" [וכיוון אל עצמו] לידע, שהכל מאת השי"ת.

דכשהדבר מתאמת בלבו במוחלט לא שייך להזהירו שלא יתאמת לו, אבל על דברים שיש בהם ספק מסוים, על זה באה הזהרה שלא יאמת בלבו את הרע.

ויש לפרש דהאי קרא רק אזהרה שלא יאמת בלבו את הרע, אבל רשאי להשאיר הדבר בספק כמות שהוא, ורק ממדת חסידות א"נ מבצדק תשפוט עמיתך אמרינן שידון לכף זכות.

והנה לשון לא תשא מתפרש נמי דיבור וכמו בל אשא את שמותם על שפתי ועוד כמ"ש הרמב"ן בפ' יתרו בלאו דלא תשא, ולפ"ז אפשר לכלול בהאי לאו נמי המספר שמע שוא, ויתפרש לא תשא בשפתיך, וכפשטא דסוגיין דגם המספר לה"ר בכלל לא תשא, אלא דסוגיא דכתובות הנ"ל קשה אמאי לא ילפינן מהכא אזהרה למוציא שם רע, ושמא סוגיות חלוקות הן, א"נ מספר לה"ר אסמכתא ועיקר קרא למקבל.

ובחומרת איסור לשון הרע כתב מרן הגר"ח גריינימן זללה"ה במכתב מדי פשפשי במעשי מצאתי כי עוון לה"ר החמור מאד לא קיבל אצלנו את מעמדו הראוי לו, ובעוד מצד ההלכה הדבר חמור הרבה יותר מאיסורי מאכלות וכיו"ב, הרי ברתיעתנו מעבירה נהפוך הוא, כי מאיסורי מאכלות אפילו ספק דרבנן הננו מתרחקים ביותר, ואילו מאיסורי לשון טרם נקבע פחד ויראת חטא, ואמרו ז"ל כל עמל אדם לפיהו שכל תורה ומצוות של האדם אינם מספיקים למה שמוציא מפיו, ובלי שימת לב מיוחדת וזהירות, הרי נכשלין בזה פעמים רבות ביום, וכל חטא מוליד גנאי בנפש ומרחקתו מן הטהרה והקדושה, עאכ"כ עוון זה החמור, והעצה היעוצה לזה מלבד הלימוד במאמרי חז"ל המפליגים בגודל העוון, ואשר נקבצו ובאו בחפץ חיים ושמירת הלשון, הנה הוא לשים מחסום ללשון, שלא להוציא דבר טרם יקדימו מחשבה אם הדיבור מותר, וגם אם הוא נחוץ, וכבר כתב הגר"א ז"ל שכל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובר"י יכולה לשער, וזה בחסימת פיו מדברים בטלים המותרים, ומרגלא בפומי' דהח"ח ז"ל שכל איבריו של האדם עצלים מלבד הלשון, ומרן זללה"ה הוה מסיים על עצמו ואצלי אף הלשון, אנא שימו הדברים על לבבכם, ואין לך דבר העומד בפני התשובה, והבא לטהר מסייעין אותך, ומיד בתחילת הזהירות כבר יש התעוררות לקדושה, ומרגישים התעלות, וטוב לשנן איגרת הגר"א מדי פעם, אשר מפליג ביותר בזה. (מרן הגר"ח גריינימן זללה"ה)

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת יתרו תשע"ט

וישמע יתרו (י"ח. א')

פירש רש"י מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק ע"כ. בזבחים (דף קטז.) יש ג' דעות מה שמע יתרו, חד אמר מלחמת עמלק שהרי כתוב בצדו ויחלוש יהושע את עמלק, והיינו מסמיכות הענין, וחד אמר קריעת ים סוף שמע, דכתיב "ויהי כשמוע כל מלכי האמורי", וחד אמר מתן תורה שמע, שכשנתינה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו.

ולמ"ד דמתן תורה שמע צ"ל שבא לאחר מתן תורה, והקשו באבן עזרא והרמב"ן דא"כ מ"ט נסמך למלחמת עמלק, והא הו"ל לכותבו לאחר מתן תורה, ותיירץ הרמב"ן שסמך רעתו של עמלק לטובתו של יתרו, [ועי' ברמב"ן באורן].

למשה ולישראל (שס)

צ"ב מ"ט מוזכר משה בפני עצמו, ולא כללו יחד עם כל ישראל, דהא משה ג"כ בכלל ישראל, ונראה דהנה כתב השו"ע (סי' רי"ח סעי' ו' ז') דברכת שעשה ניסים לאבותינו מברכים על נס של כל ישראל, וכן על נס של רבו או של אדם מסוים, וכיון דמשה היה אדם מסוים, לכן הוזכר בפני עצמו.

ויקח יתרו חתן משה וגו' (י"ח. ב')

הנה רש"י בפרשת פנחס (כ"ז. ט"ז.) כתב שמשו רבינו אמר הגיע שעה שאתבע צרכי שיירשו בני את גדולתי, ושמתני להקשות דלמ"ד דיתרו בא לאחר מתן תורה א"כ בני משה הוצרכו להתגיר, והרי הם כקטן שנולד ואינם בני משה, ואף דבגירות בני ישראל במתן תורה לא אמרינן כקטן שנולד, היינו משום שנתגירו במתן תורה וכמו שביארו המפרשים בזה, וא"כ מ"ט כתוב "יירשו בני", והא אינם בני ירושה, וכן אינם בני, [ועוד קשה שאין ממנים מלך מגרים].

והנה המהר"ל דיסקין מדייק בפסוקים דגם למ"ד שיתרו בא לאחר מתן תורה, מ"מ צפורה הגיעה למתן תורה וחזרה, ושוב הגיעה אח"כ עי"ש, ולפי דבריו מבואר היטב שנקראו בני משה, שהיו בכלל הגירות של כל ישראל.

ויקח יתרו חתן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה (שס)

מקשים דמשה היה כהן, והיאך הותר לו לישא גרושה, ובטעמא דקרא כתב שמשו החזירה קודם ואח"כ נעשה כהן ב' ימי המילואים, ודימה זאת לדין אלמנה לכהן גדול, שאם נשא אלמנה כשהיה כהן הדיוט ואח"כ נתמנה להיות כהן גדול אי"צ לגרשה כיון שבהיתר נשאה, [כדאיתא ביבמות דף סא.], וה"נ משה כיון שנשא גרושה קודם שנעשה כהן גדול אין צריך לגרשה.

ויש להעיר בעיקר הך דינא דבהיתר נשאה, מהא דאשת כהן שזינתה צריך לגרשה [יבמות דף נו ע"ב], ומ"ט לא אמרינן דבהיתר נשאה וא"צ לגרשה, אמנם יש לחלק דהתם נשאה בהיתר ואח"כ נעשה האיסור, ולכך נאסרה עליו, משא"כ הכא דנשאה בהיתר אלא דאח"כ נתעלה הוא ונעשה כהן שאסור בגרושה, ולכך מותר לקיים את הגרושה שנשא קודם שנתכה, [ועי' בתוס' ביבמות דף כ' ע"ב].

ויספר משה לחתנו (י"ח. ח')

פירש רש"י למשוך את ליבו לקרבו לתורה. מבואר בדברי רש"י שמטרת הסיפור היתה כדי לקרבו לתורה, וצ"ע מה הענין לספר זאת והרי שמע הכל בעצמו [וכמו שכתוב בתחילת הפרשה וישמע יתרו], וביאר האור החיים שהיו פרטים שיתרו לא שמע, ומשה סיפר לו אותם.

אמנם הגר"י ביאר שמטרת הסיפור היא משום שחוץ מענין מההודאה להקב"ה, יש ענין גם לספר בנפלאות הקב"ה, וכמו שכתוב "שיחו בכל נפלאותיו", וכן כתוב "ואנחנו עמד וצאן מרעיתך נודה לך ונספר תהילתך" ובעוד מקומות, והוסיף שהסיבה שסיפר דוקא ליתרו ולא לכל בני ישראל, משום שבני ישראל ראו זאת בעיניהם, ולכך סיפר ליתרו דאף ששמע מ"מ הוא לא ראה את המחזה בעיניו, אמנם בפירוש רש"י לא משמע כן וצ"ע.

ויחד יתרו (י"ח. ט')

פירש רש"י ומדרש אגדה נעשה בשרו חדודין חדודין מיצר על אבוד מצרים וגו' ע"כ. ובסנהדרין (דף צד.) איתא עוד ד"ויחד" שהעביר חרב חדה על בשרו, והיינו שמל את עצמו, והקשה המהרש"א דהא בלא"ה היה צריך למול משום שהיה מבני קטורה, ותיירץ דבאמת כבר קודם מל אבל לא פרע, ועכשיו פרע.

ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים (י"ח. י"ב)

פירש רש"י עולה, כמשמעו שהיא כולה כליל. וזבחים, שלמים ע"כ. במשך חכמה ביאר דהביא קרבן תודה, וזה מה שכתוב "וישב לאכול לחם", דהוא הלחמי תודה, ועוד פירש דקרבן גר הוא עוף לעולה, ויתרו הביא זבחים דלפני מתן תורה לא היו עופות קרבים.

ויבא אהרן וגו' (שס)

פירש רש"י ומשה היכן הלך וכי' אלא שהיה עומד ומשמש לפניו ע"כ. וצ"ב כיצד הותר לו לשמש לפניו, והא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, [וכדאיתא בקידושין דף לב:], וביאר במשך חכמה דדין מלך היה רק אחר מתן תורה. [ויש להעיר דה"מ למ"ד וזבחים דף קטז.] יתרו קודם מתן תורה בא.

ועוד צ"ל דהטעם דאין כבודו מחול הוא משום דבעינן שיהא אימתו עליך, וא"כ גם אם נימא דהיה למשה דין מלך גם קודם מתן תורה, מ"מ לא היה דין שיהא אימתו עליך, ולכך יכל למחול על כבודו.

והנה בקידושין שם איתא "הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד" ומשם ילפינן דנשיא שמחל על כבודו כבודו מחול, וקשה דכיון דילפינן מהקב"ה א"כ נלמד גם למלך שמחל על כבודו דכבודו מחול, ולמה שנתבאר מיושב דבמלך יש דין אימתו עליך, ואם המלך ימחל על כבודו כבר לא יהיה אימתו עליך, ולכן לא מהני מחילתו, משא"כ הקב"ה דגם אם ימחל על כבודו תהיה אימתו עליך [ועי' במהרש"א ובאילת השחר שם מש"כ בזה].

ושפטו את העם בכל עת (י"ח. כ"ב)

צ"ב דמשמע דשפטם גם בלילה, וקשה דהא קי"ל דאין דנין בלילה, ובאמת בסנהדרין (דף לו:) ילפינן מכאן דגמר דין כשר בלילה, אמנם במשך חכמה כתב לפרש ע"פ דברי הסמ"ע (ח"י סק"ז) דמותר לדון בלילה לאור הנר, והכא כיון שהיה עמוד האש שפיר יכול לדון בלילה.

והגר"י ביאר דהכוונה דלא ידונו השופטים את העם ככל ב"ד שאין להם זמן קבוע לדין, אלא "בכל עת" בזמנים קבועים, ותמוה דבפשוט "בכל עת" היינו שאין זמנים קבועים, וצ"ע. ואפשר לומר בהיפוך שכל סנהדרין דנים בזמנים קבועים, וכאן אמר לו שידונו בכל עת, כלומר בכל זמן.

והיה כל הדבר הגדול יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם (שס)

ולחן (פסוק כ"ו) כתוב "את הדבר הקשה יביאו אל משה", ויש לברר מהו החילוק בין דבר גדול לדבר קשה, וביאר הגר"י דדבר קשה היינו דברים שבי"ד של שלשה אינם יודעים להכריע, ועולים לב"ד הגדול של שבעים ואחד, ודבר גדול היינו שהדין אינו קשה אלא רק שהנידון גדול, כגון כהן גדול ומלך שדנים אותן רק בב"ד הגדול של שבעים ואחד.

ושמרתם את בריתי (י"ח. ה')

פירש רש"י שאכרות עמכם על שמירת התורה. הבית הלוי כתב דלשון שמירה היינו כמו שמירת בתרומה, דבעינן לשומרו שלא יסיח דעת ממנו, ולא סגי בכך שבסתמא הוא שמור, ה"נ בתורה בעינן לשומרו בלא היסח הדעת.

והוסיף דאע"פ שלא שייך שהאדם ילמד כל הזמן, דהא מוכרח להפסיק לפרנסתו ולשאר צרכיו, מ"מ כיון שמשאיר בביהמ"ד מקצת חברים שלומדים אי"ז היסח הדעת, [וכמו שמצינו בפסחים דף קא.] לגבי אכילה, דכשיצאו והניחו מקצת חברים, לא חשיב שינוי מקום.]

[וכשנפתחה הישיה"ק "רנה של תורה" בעיר כרמיאל, היה נידון אם בשבת ה' ישארו בחורים בישיבה, ואמרנו את דברי הבית הלוי הנ"ל דכשנשארו מקצת חברים שלומדים אי"ז היסח הדעת.]

ובבית הלוי הוסיף עוד ע"פ דבריו הנ"ל לבאר מה שדרשו חז"ל "על מה אבדה הארץ, על שלא ברכו בתורה תחילה", דהנה הראשונים בברכות (דף יא:) בתו"ז (שכר) הקשו מ"ט לא מברכים ברכת התורה בכל פעם שחוזר מעסקיו, ותיירצו דאף שנמצאים בעסקיהם מ"מ לא מסיחין דעתם, ובזמן החורבן הם הסיחו דעת בזמן שעבדו, ולכן היו צריכים לברך ברכת התורה פעם נוספת. וכיון שלא ברכו אבדה הארץ, ונראה דעיקר התביעה היתה על היסח הדעת, ורק שרמו לזה ע"י מה שלא בירכו.

פירש רש"י לפי פשוטו ברגלי ההר ומדרשו שנתלש ההר ממקומו וכפה עליהם כגיגית ע"כ. וצ"ב כיצד דרשין דכפה עליהם הר כגיגית, והא כתוב "ויתיצבו בתחתית ההר", ולפי הדרשה הם לא עמדו תחת ההר אלא כפו עליהם את ההר, ובפשטות י"ל שאחר שכפו עליהם את ההר התיצבו מתחתיו.

ונראה לבאר עוד, שבני ישראל הכינו את עצמם למצב של קבלת התורה בכפיה, וזאת הכוונה "ויתיצבו", ויש ללמוד מכך שאדם צריך לעשות לעצמו מחייבים, ואם האדם לא יביא את עצמו למצב של כפיה גם הקב"ה לא יכפה אותו, ורק כשהאדם מעורר עצמו הקב"ה עוזרו, שוב הראוני לדברי רש"י בנזאת הברכה על הפסוק (ל"ד. ג.) והם תכו לרגלך וז"ל והם ראויים לכך שהרי תוכו עצמם לתוך תחתית ההר לרגלך בסיני ע"כ.

בשבת (דף פח.) איתא "מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם", ומקשים מ"ט אמר "שם" הא הוי ליה למימר "פה תהא קבורתכם", ומבארים דהכוונה בדבר הזה גופא שאינכם מקבלים את התורה, ממילא לא יהיה לכם חיות ותמותו.

והנה איתא בסנהדרין (דף עז.) שהכופה על חבירו גיגית ומת פטור, דמה שאח"כ מת אי"ז בגלל הכפיה, אלא מעצמו [מחמת שאין לו אומר], וכמו שפירש שם רש"י שמת בהבל פיו, ונראה דה"ל כאן כפה עליהם את ההר כגיגית ואמר אם תקבלו את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם, והיינו דהרי זה כמו שאין אומר שמתים ממילא.

ועפ"י יש לבאר מה דאיתא בע"ז דאומות העולם אמרו כלום כפית עלינו הר כגיגית, והקב"ה נתן להם מצות סוכה ומקדיר עליהם חמה על כל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא. וצ"ב מה תשובה היא זו לטענה של כלום כפית וכו', ולהנ"ל י"ל דהקב"ה הוכיח להם שהם לא במצב של ויתיצבו בתחתית ההר אלא אדרבה הם מצפים לפרוק מעליהם עול תורה, וי"מ כע"ז עפ"י הרמב"ם בהלכות גירושין שאין כופין אלא במקום שבאמת הוא רוצה ורק יש יצה"ר המונע ממנו וע"ז מהני כפייה, אבל כשאין רצון פנימי ליש כפייה, וזהו שהקב"ה השיב להם שאצלם אין כלל רצון.

זכור את יום השבת לקדשו (כ. ח.)

פירש רש"י זכור ושמור בדבור אחד נאמרו ע"כ. ונראה לבאר ע"ד הדרוש, דהנה "שמור" היינו איסור מלאכה, ו"זכור" היינו לקדש את השבת, והוא בכמה אופנים בקידוש בכסות נקיה ובתלמוד תורה, ומה שבדיבור אחד נאמרו רוצה לומר דבשביל לשמור שבת בעינן לשניהם גם שלא יעשו מלאכה וגם שיקדש את השבת, ואם לא עשה את שניהם אפילו שעשה אחד מהם חלל את השבת, דהשמור והזכור קשורים זה בזה, ועיין בספורנו בפרשת ואתחנן שפירש מאי דכתיב (ה. י"א) שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלוך, היינו במרה כשצוין שם על השבת הודיע שלא יספיק לו שתקדשהו במה שתשבות בו ממלאכה, אבל שתעסוק בו בתורה ובמצוות.

והנה מובא בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שהמחלל שבת פטור מהבדלה, דהבדלה מטרתה להבדיל בין קודש לחול, והמחלל שבת שגם בשבת עושה דברי חול, אין סיבה שיבדיל, וכן ילי"ד שיהיה פטור מקידוש, דמטרת הקידוש להבדיל בין החול לקודש, והוא אינו מבדיל.

וכע"ז מבארים בהא דמבואר בגמ' בשבת (דף ס"ט:) במהלך במדבר ואינו יודע מתי שבת עושה שבת יום אחד, והוא יומא מינכר ליה בקידושא והבדלתא, וקשה דהא קידוש והבדלה [להשיטות דהוא דאורייתא] מ"ט לא נימא שיעשה כל יום מספק, וצ"ל כהנ"ל שאם יעשה כל יום אי"ז הבדלה וקידוש, כיון שאינו מובדל מהימים האחרים, ויל"ע בזה.

כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ (כ. י"א.)

באבן עזרא באיכה על הפסוק "זכרה ירושלים ימי עניה ומרודיה כל מחמדיה וכו'" (א. ז.) כתב דהוא "כמו זכור את יום השבת לקדשו כי ששת ימים", ושמעתי מאמאמ"ר זצ"ל לבאר דהוקשה לאבן עזרא בלשון הפסוק דזכרה את ימי עניה, ואח"כ כתוב כל מחמדיה, והוא לכאוי סותר לימי עניה, ולכן ביאר דהכונה לא שזכרה את ימי עניה אלא בימי עניה את כל מחמדיה, והביא סמך לדבר את הפסוק דהכא

"כי ששת ימים עשה ה'" דאין הכונה שהקב"ה עשה את הששת ימים, אלא הכונה שעשה בששת הימים.

כבוד את אביך ואת אמך (כ. י"ב.)

האחרונים דנו האם כיבוד אב ואם הוא מצוה של בין אדם למקום או בין אדם לחבירו, ומוכיחים מהא דעשרת הדברות נכתבו חמש בלוח אחד וחמש בלוח השני, והחמש הראשונים הם מצוות דבין אדם למקום, וחמש אחרונים הם מצוות דבין אדם לחבירו, וא"כ כיבוד אב ואם שהוא מהראשונים הוא בין אדם למקום.

עוד מוכיחים מהא דדרשין דאם אביו אמר לו לעבור על דברי תורה יכול יעבור ת"ל איש אמו ואביו תיראו, אתה ואביך חייבים בכבודי, ומבואר שהיה הו"א שיעבור על דברי תורה, ומוכח דהוא בן אדם למקום.

והנה בגמ' בקידושין (דף לב.) נחלקו אם כיבוד אב משל אב או משל בן, וכתב בר"ן דגם למ"ד משל בן מ"מ אין צריך להפסיד כסף בשביל כך, [ומקשים מדמא בן נתינה שהפסיד מכספו, ואולי התם הוא רק מניעת רוחו], ועכ"פ מבואר דהוא מצד בן אדם לחבירו, דאם הוא בן אדם למקום, מ"ט אין צריך להפסיד ממון.

והנה אחר שהיה חטא העגל כתוב "וישלך הלוחות מידו", והקרי הוא "מידיו", ומבארים בעלי המוסר דמשה ראה שבני ישראל חטאו בבין אדם למקום, ולכן רצה להשליך הלוח "מידו" דהינו רק הלוח של המצוות דבין אדם למקום, ובסופו של דבר השליך "מידיו" דהיינו דהשליך גם את הלוח של המצוות דבין אדם לחבירו, ללמדך דהא בלא הא לא סגי, דבעינן גם בין אדם לחבירו וגם בין אדם למקום.

לא תחמד (כ. י"ד.)

מקשים כיצד התורה הזהירה את האדם לא לחמוד, והא המציאות היא שהוא חומד, וכבר הביא קושיא זו באבן עזרא אנשים רבים יתמחו על זאת המצוה איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא לא נחמד למראה עיניו, ותיירך דכמו שכפרי שיש לו דעת נכונה אינו חומד בת מלך לאשה, כי מבין שאי"ז יתכן, וכן אחד שרואה ציפור בשמים אינו חומד שגם לו יהיה כנפים, כך האדם המשכיל צריך לחשוב על ממון חבירו שהקב"ה נתן זאת לחבירו ואי"ז שייך לו עי"ש שהאר"י, וכע"ז כתב הספורנו וז"ל לא תחמוד, יהיה הדבר אצלך לנמנע גמור, כי הנמנע לא יחמדהו הטבע כלל עכ"ל.

ועוד מתרצים [עיין בית הלוי] דאם האדם היה רואה את חומר האיסור מול עיניו, הוא לא היה חומד.

ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלוקים פן נמות (כ. ט"ז.)

שמעתי מאחי הגר"א שליט"א דהטעם שחששו שימותו, דהנה איתא במכות (דף כד.) [הובא ברש"י לעיל י"ט. י"ט.] דאנוכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו, ואיתא עוד דעבודה זרה אין צריך התראה כי נאמר מפי הגבורה, וזה מה שחששו דאם נשמע את שאר הדברות מפי הגבורה ממילא בהכל לא יצטרכו התראה, ואם יעשו עבירה מיד יגיע ליד מיתה.

אשר לא תגלה ערותך (כ. כ"ג.)

פירש רש"י והרי דברים ק"ו, ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חברך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה ע"כ. שמעתי מהגר"א דרוק זצ"ל [מגיד בירושלים] שתמה דהו"ל לרש"י לומר "חברך שיש בו דעת", ומ"ט שינה וכתב חברך שהוא בדמות יוצרך, וביאר דמי שיש לו דעת אי"ז סיבה שיקפיד, וכל מה שהוא מקפיד הוא רק משום "שהוא בדמות יוצרך", ואם תבזהו הרי ביזית דמות יצרך.

[הפסרה] שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים יכסה פניו וגו'.

בתפילות הרגלים אומרים "אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו", וביאר הגר"א דלמלאכים היו שש כנפים, וכמבואר בפסוק כאן, והשש כנפים הם כנגד שש תיבות שב"בורך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ובחורבן הבית איתא שחסרו ב' כנפים, וביאר הגר"א שהם הכנפים האמצעיות, דהיינו המילים "כבוד מלכותו", ולכן מבקשים "אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך".

הוצאות הגליון השבוע מוקדשות לע"נ

מרת גיטל דבורה (טובה) וירז'בינסקי ע"ה ב"ר ישראל יצחק ז"ל

כוס תנהומים קמיה בנה איש יקר ורב פעלים הר"ר יעקב הי"ו

נאמנו של רשכבה"ג מרן ראש הישיבה זיע"א המסור בלב ונפש וטורה בכל מאודו בעבור הישיבה הקד' ומוסדותיה. ואף עומד לימין הוצאת הגליון השבועי. המקום ינהם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים. כעתירת מערכת "רד הזהב"

דברי השירה

ידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (וזכרים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ביהכ"נ ידברי שירי ואזור מרז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל 0036194741@gmail.com

פרשת יתרו

לקבל הערות מכל אדם

פרשת יתרו זו פרשה מיוחדת, פרשת קבלת התורה, זה היסוד של קיום התורה, ומעניין מאד שבדיוק בפרשה זו, יתרו [שהוא התגייר] זכה שהפרשה נקראת על שמו, זה לא סתם במקרה, כנראה שיש איזה קשר בין יתרו לקבלת התורה.

רש"י ד"ה יתרו אומר, [למה נקרא שמו יתרו] יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה ואתה תחזה, יתרו לכשנתגייר וקיים המצוות הוסיפו לו אות אחת על שמו.

השאלה, מה מיוחד בפרשת (כ"א - י"ח) "ואתה תחזה".

שמעתי פעם מאבי מורי זצ"ל שבגמ' זבחים (דף קט"ז ע"א) יש מחלוקת אם יתרו התגייר לפני מתן תורה או לאחר מתן תורה, וא"כ בשלמא אם הגיע לפני מתן תורה, הוא כתוב פה לפי הסדר, אבל אם הגיע רק לאחר מתן תורה, למה התורה כתבה אותו לפני מתן תורה, ואע"פ שאין מוקדם ומאוחר בתורה ולכן התורה לא מקפידה שהכל יהיה לפי הסדר אבל ודאי שיש לזה סיבה, זה לא סתם שהתורה כותבת משהו לפני הזמן שלו, אם באמת התורה שינתה את סדר הדברים, יש הסבר לזה.

למשל גר מתגייר והוא מגיע פעם ראשונה לבית הכנסת בשבת בבוקר, הוא מסתכל על כל מה שנעשה בביהכ"נ, אחרי התפילה מגיע לגבאי ואומר לו, תשמע, זה לא יפה שהבימה עומדת באמצע, עדיף שתעמוד בצד ימין וגם העמוד של החזן שעומד קדימה, יותר יפה שיהיה קצת יותר קדימה או אחורה, ראיתי שנתת כל מיני כיבודים פה ושם, למה דווקא לו, וכך מעיר לו רשימה שלמה של הערות, שואל אותו הגבאי "כמה פעמים היית בבית הכנסת?" עונה לו הגר "זה פעם ראשונה", אם הוא גבאי בלי שום רגשות, מיד אומר לו "סליחה, אתה מגיע פעם ראשונה ואתה כבר מתחיל להגיד הערות? מי אתה?", אם הגבאי יותר מכובד יגיד לו "תשמע, עכשיו הגעת פעם ראשונה, בעז"ה תראה בהמשך אולי תבין", ואם הגבאי באמת סבלן יגיד לו "נכון אמרת טוב מאוד, אנחנו נדון עליהם עוד שבועיים בישיבת צוות", והנה פה משה רבינו יושב ודן את עם ישראל, ובפעם הראשונה שיתרו בא לראות את עם ישראל, יתרו אמר למשה רבינו "ואתה תחזה... שרי אלפים ושרי מאות..." ומיד "וישמע משה לקול חותנו...", משה רבינו מקבל את דבריו מיד, נכון, טוב מאוד, ממי הוא מקבל? מגר! [אמנם הוא השווער שלו אבל סוף סוף הוא גר] ואע"כ הוא מקבל הכל.

אמר אבי מורי זצ"ל, זה בא ללמד אותנו יסוד בקבלת התורה, וזה הקדמה לקבלת התורה, שאם אתה שומע הערה נכונה ממי שהוא, זה לא משנה מי אמר את זה, צריך להיות מוכן לקבל, "והאיש משה עניו מאד", הרבה פעמים יש אנשים שאומרים לנו "מה זה קשור אליך" או "מה אתה מתערב", הפוך, אדם שמודה על האמת ומחפש את האמת, רוצה לשמוע הערות, זה יסוד גדול, ולכן התורה הקפידה לכתוב את יתרו לפני קבלת התורה.

אדם שלומד תורה ולא מוכן לקבל, לדוגמא, הוא שואל קושיא טובה ויש מישהו שאומר לו תירוצ טוב, אם הוא לא מוכן לקבל, אף פעם לא יגיע לשום מקום, תמיד לא יסתדר, בן אדם שמוכן לקבל אז יש לו את הכלים להצליח.

כעין זה, בגמ' סוטה (דף י"ב ע"א), שעמרם היה גדול הדור, גירש את אשתו, עמדו כולם וגירשו, באה הבת שלו, מרים, אמרה לו אתה יותר גרוע מפרעה, למה? פרעה לא גזר אלא על הזכרים, ואתה, אם אתה לא מתחתן, לא יהיו לא זכרים ולא נקבות, זה יותר גרוע, ומיד כתוב, ונשקה על ראשה וחזר והתחתן...

עמרם היה גדול הדור, ומרים היתה בת חמש, אצלנו אם ילדה בת חמש תגיד לאבא שלה להתחתן, איך הוא יגיב, את לא מבינה בשידוכים, אל תתערבי, כשתגיעי לגיל של שידוכים תביני מה אני עושה. עמרם לא הגיב בצורה כזאת, הוא חשב שהיא כן צודקת, ומיד נשקה על ראשה, אצל אדם שהוא אמיתי, לא משנה מי מעיר לו, אמרת הערה טובה, מקבל.

לקבל הערה ברוחניות לפחות כמו בגשמיות

משגיח ישיבת פוניבז' הגרא"א דסלר זצ"ל היה אומר, כשאדם הולך ברחוב, אם אומרים לו "אדוני, יש לך חור במעיל" או "חסר לך כפתור" או "פה מלוכלך", איך מגיבים, "תודה רבה...", אחרי חמש דקות בא מישהו אחר ואומר לו "למה התפללת היום כל כך מהר? למה דיברת באמצע שמונה עשרה? למה הסתובבת?", מה הוא יגיד לו, "מה אתה מתערב...", למה ככה מגיבים לו, הרי הוא עשה לו אותה טובה, למה פה בן אדם נפגע, היו צריכים להגיב באותה צורה, נכון, תודה רבה, פעם הבאה אני לא ידבר, פעם הבאה אני יבא חמש דקות יותר מוקדם, אני לא ידבר באמצע קדיש, אני מוכן לקבל.

להעיר בצורה נכונה, בדרך כבוד.

~~~~~

להיזהר לא להיות מושפע מהסביבה וזמן הוראה לה'

"ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה, ושם האחד אליעזר כי אלקי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה" (י"ח - ג', ד.).

מזן החפץ חיים זצ"ל שואל, לכאורה זה לא לפי הסדר כי דבר ראשון רצו להרוג אותו ולכן הוא יצא ממדין ואחרי זה נהיה גר, אז למה קרא את השמות הפוך מהסדר?

ומתוך, אם מקבלים חיים ולא מנצלים אותם למה שצריך אז זה לא שווה כלום, כשמקבלים חיים הדבר הראשון הוא להיזהר לא להיות מושפע מהסביבה, משה רבינו נכנס למדין כשהיה מלא עבודה זרה והיה לבד ובמצרים היה מלא יהודים, הדבר הראשון שעשה הזכיר לעצמו שהוא בארץ

נכריה ולא בארץ שלו שכך לא יקבל השפעה, ואחרי זה הוא יכול להודות לה' שהציל אותו מחרב פרעה, זאת אומרת שקודם היה צריך הגנה שלא יהיה מושפע ולכן קודם קרא לבנו גרשום...

מובא בגיליון **מתיקות ההלכה** [חודש אלול תשע"ז] שכמה פעמים אנו אומרים "מהרה" בשמו"ע. לענין הגאולה וגאלנו מהרה למען שמך וגו', וכן בברכת ירושלים וכסא דוד מהרה לתוכה תכין, וכן בברכת את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, אבל בברכת תשובה שלימה לא כתוב, וכן בברכת סלח לנו, ובברכת רפאנו, ועל פרנסה בברך עלינו גם לא כתוב. ובברכת למלשינים כתוב שלש פעמים וכל אויבי עמך מהרה יכרתו... והזדים מהרה תעקר ותשבר... ותכניע במהרה בימינו. למה? רואים מכאן כמה צריך להיזהר מההשפעה של רשעים, לא להיות ולא להסתובב ביניהם!

שמעתי מרבי שלום דוד הורוביץ זצ"ל מבלגיה בשם האמרי אמת זצ"ל לתרץ למה משה רבינו לא קרא בנו הראשון אליעזר כפי הסדר משום שכל זמן שעם ישראל היו בעבודת פרך במצרים לא היה שייך להודות על הצלתו, כי זה כאילו שמתעלם מצרת הכלל, ולכן קרא בנו הראשון גרשון. ורק בלידת בנו השני, שנולד ממש לפני שבני ישראל יצאו ממצרים כי משה רבינו כבר ידע שהיה בדרך לגאול אותם ושהם עומדים לצאת ממצרים, א"כ מה שהוא ניצל היה טוב לכולם, לכן באותו זמן היה יכול להודות לה' על הגאולה האישית "ויצילני מחרב פרעה" ולכן קרא בנו השני אליעזר. לומדים מזה שיהודי צריך תמיד לדאוג על הכלל ולא לדאוג רק לעצמו.

~~~~~

חנוך לנער על פי דרכו

"שם האחד גרשום... ושם האחד אליעזר" (י"ח - ג', ד').

נשאלת השאלה, למה כתוב 'האחד', היה צריך להיות כתוב "ושם השני" כמו שכתוב בפרשת התמיד (במדבר כ"ח - ד') "את הכבש האחד תעשה בבוקר ואת הכבש השני..."?

אבי מורי זצ"ל תירץ שכל ילד הוא אחד, אין כזה מושג ילד ראשון ילד שני ילד שלישי וכו', ההורים [והסבים] צריכים לדעת שכשיש להם כמה ילדים [ונכדים] כל ילד הוא אחד ויחיד והוא צריך לקבל יחס אישי לפי מה שהוא צריך וכאילו הוא בן יחיד, וכמובן לא לעשות השוואות בין הילדים!

וכן בהגדה של פסח אנו אומרים "על ארבע בנים דיברה תורה, אחד חכם, אחד רשע, ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול", כי כל אחד הוא יחיד.

הקפדה על בחירת מטפלת

והוסיף **אבי מורי** זצ"ל, ישנם משפחות המחזיקות בביתם עוזרת נכרית אשר למרבה הפלא לפעמים מופקדת על שמירת הילדים, ומה כבר אפשר לצפות שהילד ישמע ממנה, וכי כמה אמונה בבוא עולם וסיפורים על גדולי ישראל יש באמתחתה. וידוע על משפחות שלמות שנהרסו בהשפעתה של עוזרת נכרית כזו.

להיזהר ממשחש

ועוד תופעה שלילית ומסוכנת המצויה בימינו היא "תוכנות המחשב" המכילות משחקים ומראות לא חינוכיים. ההורים צריכים לבדוק בצורה קפדנית מה מכילה כל תוכנה לפני שמגיעה לידי הילד. דברים אלו עלולים לטמא את נפש ילדינו הטהורים ועלינו מוטל התפקיד לעמוד על המשמר לבד יועם הזהב. [ספר דרכי יוסף צבי, שער החינוך, עמ' ק"ט].

~~~~~

קטן שהגדיל באמצע יוהכ"פ

"ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם" (י"ח - ג').

בפשטות, הכוונה שיתרו הגיע ועשו סעודה ואכלו, עולות וזבחים "ויהי ממחרת", מה הפשט ממחרת? למחרת, אחרי הסעודה, אבל רש"י אומר ממחרת, מוצאי יום כיפור היה, זאת אומרת ממחרת רדתו מן ההר, אתמול הוא ירד מן ההר ולמחרת הוא ישב פה, א"כ מתי היתה הסעודה?

הדעת זקנים מיישב שלא אכלו באותו יום שיצאו לקראת יתרו, אלא הסעודה היתה כמה ימים אח"כ, ואין מוקדם ומאוחר בתורה.

הרמב"ן אומר אין הכונה שיהיה ממחרת ממש, כי לא אכלו ביום הכפורים אם היה להם יום הכפורים בשנה ראשונה קודם שנצטוו בו, [היינו שיתכן שבשנה ראשונה לא היה להם עדיין צווי של יום כיפור, אבל אם היה להם ציווי הם לא אכלו], אלא ממחרת היינו כמה ימים אחרי יוהכ"פ.

האבן עזרא אומר ויהי ממחרת לביאת יתרו, ולא כמו רש"י, ולא היה קשור ליום כיפור בכלל.

החתם סופר רוצה ליישב שבאמת היה ביום כיפור, כי משה רבינו עלה להר, וירד באמצע יום כיפור, א"כ בתחילת יום כיפור עדיין לא ידעו בני ישראל על יום כיפור, והיות שרק באמצע יום כיפור נודע להם, ממילא מותר להם להמשיך, כי כל הדין של העינויים ביום כיפור זה דווקא אם זה חל כל היום שאז יש עינוי, והיות שבתחילת היום לא ידעו בכלל ממילא לא נהיו חייבים, אבל משה רבינו עצמו שידע מזה לא היה יכול לאכול איתם, לכן כתוב שמשה לא אכל עימם, רק עמד לפניהם ושימשם (עי' רש"י שם פסוק י"ב).

לפי זה, קטן שהביא שתי שערות באמצע יום כיפור [לפני תקנת חז"ל של חזקה דרבא והיו מסתכלים על ב' שערות] יוצא שאינו צריך לצום, ויש על זה נידון באחרונים. (וגם בשבת, קטן שהגדיל באמצע שבת, יש נידון האם הוא חייב בקידוש מן התורה.)

~~~~~

ברוחניות לא סומכים על נס

"וכבסו שמלתם" (י"ט - י').

מה זה "וכבסו", בפשטות הכוונה היא לא כביסה, אלא הבגדים הטמאים היו צריכים ליטבול כדי לטהרם מטומאה, וכן מבואר בגמ' יבמות (דף מ"ו ע"ב). אולם התרגום כתב "ויחורון לבושיהון", משמע שזהו סתם כיבוס לנקות הבגדים. והעירו שכתוב בחז"ל שהעננים כבסו את הבגדים, א"כ למה היו צריכים בכלל לכבס לפני מתן תורה.

ושאלתי פעם את מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, וענה שיכול להיות שכיבוס הבגדים ע"י העננים היה רק בערב שבת, ובאמצע השבוע לא היה כיבוס בגדים, ממילא מובן שהיו צריכים לכבס, עכ"ד. ועדיין צ"ב, שהרי מתן תורה היה בש"ק, וא"כ הרי בע"ש העננים היו מנקים הבגדים ולא היו צריכים לכבס בעצמם. וי"ל כיון שאמר להם יומיים לפני כן, וא"כ לא היה מתוכנן שמתן תורה יהא בשבת, [רק בסוף משה הוסיף יום א' מדעתו] ולכן מהתחלה היו צריכים לכבס הבגדים בעצמם, כדי שיהיו נקיים לפני מתן תורה.

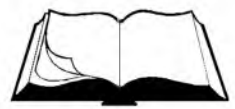
פעם שאלתי את הגאון רבי דב שטרנבוך שליט"א, וענה שפה מדובר בהכנה רוחנית, הכנה לקבלת התורה, ובזה לא סומכים על העננים, כאן צריך לעשות עבודה עצמית.

נותרם לעילוי נשמת המגיד רבי יעקב יצחק ב"ר אברהם צבי גלינסקי זצ"ל - נלב"ע כ"ב בשבט תשע"ד - ת.נ.צ.ב.ה.

נותרם לעילוי נשמת גאב"ד רמת השרון וקהילת נאות יוסף ב"ר מרן הגאון רבי יעקב בן רבי צבי יהודה אדלשטיין זצוק"ל - נלב"ע כ"ז שבט תשע"ז - ת.נ.צ.ב.ה.

מִי יֵרֵא

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 357

שאלות המצוות

שבט תשע"ט

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

(שם) אסור (ואף הנוהגים כשו"ע המנהג להטמין במקצת כאשר עושה כן בערב שבת, שו"ת "אור לציון" ח"ב פי"ז אות י'), וה"חזון איש" (סי' ל"ז ס"ק י"ט) פוסק כדעת השו"ע שאוסר.

כיסוי סירים ע"ג האש

◀ **שאלה:** כמה סירים עומדים סמוכים זה לזה על האש, האם מותר לעטוף את כולם עם שמירה?

תשובה: אף שלגבי כל סיר הר"י כהטמנה במקצת, שהרי השמירה עוטפת אותו רק מהצד החיצון ולא מהצדדים הפונים לשאר הסירים, מ"מ נראה דחשבינן כל הסירים כסיר אחד, ונמצא מטמין את כולם ביחד, ואסור לעשות כן אפילו מערב שבת, ואם משאיר צד אחד מותר לכסות באופן שכל שאר הצדדים של הסירים יהיו מכוסים (הגר"י קרליץ שליט"א).

כיסוי בשבת חלות וביצים העומדים ע"ג סיר

◀ **שאלה:** האם מותר להניח ביצים עם קליפה או שקית עם חלה ע"ג סיר העומד על האש ולכסותם במגבת?

תשובה: כלי העומד ע"ג האש (אפילו שהוא סיר ע"ג סיר), אסור לכסותו כולו אפילו מערב שבת, כיון שהוא הטמנה בדבר המוסיף הבל (עי' שו"ע סי' רנ"ז סעיף א'), אבל אוכל לבד מותר להטמין ע"ג אש אם אין זה בתוך כלי, ולכן את השקית עם החלות אסור להטמין, אבל ביצה עם קליפה, הכל נחשב כאוכל, ואין זו הטמנת אוכל בתוך כלי, ומותר ("חוט שני" ח"ב פי"ח ס"ק ד').

חימום אוכל המונח בשני כלים בשבת

◀ **שאלה:** בתי חולים מחלקים אוכל מוכן, ועוטפים אותו בשני כלים כדי לאפשר בשעת הדחק לחממו בתוך התנורים שיש שם (שהשתמשו בו לכל מיני אוכלים, אולי לא כשרים וכו'), האם מותר לחממו בשבת ע"ג כיריים, או שמא כיון שהוא כלי בתוך כלי יש בו איסור הטמנה בדבר המוסיף הבל שאסור אפילו מערב שבת?

תשובה: כיון שהמטרה בכיסוי השני היא לא כדי שיהיה חם יותר אלא רק משום בליעות מהתנור הלא כשר שלא יכנס בפנים, הר"י דומה למכסה סיר ובו אוכל כדי שלא יכנסו בו עכברים ומותר (שו"ע סי' רנ"ז סעיף ב').

ציאה בשבת לרשה"ר עם מקל

◀ **שאלה:** האם מותר לאדם זקן לצאת בשבת לרשה"ר עם מקל בידו כדי לסמוך עליו בשעת הליכה?

תשובה: אם הזקן לא יכול ללכת אפילו בתוך הבית בלי מקל או לסמוך על משהו, אזי המקל נחשב לו כמו הנעל שלו, ומותר לילך בו אפילו ברשה"ר, אבל אם בתוך הבית הוא יכול ללכת בלי מקל בלי לסמוך על שום דבר, ורק בחוץ הוא חולץ עם המקל משום שזה מחזקו וסומכו, או שמפחד שמא יפול, מן התורה אסור לצאת בזה בשבת (עי' שו"ע או"ח סי' ש"א סעיף י"ז ומשנ"ב שם).

ציאה בשבת עם קביים או עם כסא גלגלים

◀ **שאלה:** אדם שנפל ושביר את רגלו, ולא יכול כלל ללכת בלי קביים או כסא גלגלים, האם מותר לו לצאת אתם בשבת לרשה"ר במקום שאין עירוב?

תשובה: כיון שלא יכול ללכת כלל, הר"י כמו נעל שלו, ויכול לצאת עם הקביים או עם כסא הגלגלים ("אגרות משה" או"ח ח"ד סי' צ'), אולם רק הוא עצמו יכול לסובב את הגלגלים של הכסא, אבל ליהודי אחר אסור, כמו שאסור לשאת כל אדם ברשה"ר (עי' משנ"ב סי' ש"ח ס"ק קנ"ד).

הסומך על חברו ברשה"ר

◀ **שאלה:** אדם זקן שמותר לו ללכת עם מקל, אלא שעתה הוא יוצא לרשה"ר כשהוא נשען ונסמך על אדם אחר, האם בזה מותר לקחת גם את המקל?

תשובה: כל זמן שנסמך על אותו אדם, אסור לו לצאת עם המקל ("חוט שני" ח"ד פרק פ"ח ס"ק ט').

אמר "ברוך שם..." בין תפילין של יד לשל ראש

◀ **שאלה:** לאחר שבירך על תפילין של יד "להניח תפילין" אמר בטעות "ברוך שם כבוד..." (במקום לאומרו לאחר ברכת "על מצות תפילין" שמברכים על תפילין של ראש), מה הדין?

תשובה: כיון שאמר "ברוך שם..." הר"י נחשב כהפסק בין תפילין של יד לתפילין של ראש (עי' שעה"צ סי' ר"ט ס"ק י"ב), לפי מנהג בני ספרד שמברכים ברכה אחת על תפילין של יד וראש יצטרך לברך עכשיו ברכת "על מצות תפילין" על הראש (שו"ע סי' כ"ה סעיף ט'), ולפי מנהג בני אשכנז שמברכים שתי ברכות, בנד"ד יצטרך לברך שתי ברכות על תפילין של ראש (רמ"א שם).

ברכה או כיפה

◀ **שאלה:** חילוני שיושב ואוכל, אם יאמרו לו לברך הוא יסכים אבל לא יסכים ללבוש כיפה, האם עדיף שיברך אפילו ללא כיפה או כיון שאסור להזכיר שם שמים בלי כיפה עדיף שלא יברך?

תשובה: האיסור לאכול בלי ברכה חמור יותר משום שזה בגדר גזל מהקב"ה, וכמבואר בגמרא (ברכות ל"ו.), ולכן לפחות שיברך את הברכה כתיקונה.

פת לחם עם מעט קמח דגן לאוכלים הרגשים לגלוטן

◀ **שאלה:** מצוי באלו שנהרס מלאכול הרבה גלוטן, ועושים פת לחם העשוי מקמח תפ"א ושאר מיני קטניות, ויש בו בערך עשרים אחוז קמח דגן, איזו ברכה מברכים על פת זו?

תשובה: א. אם אין בו קמח דגן כלל רק קמח קטניות וכדומה, ברכתו "שהכל" ו"בורא נפשות" (שו"ע סי' ר"ח סעיף ח').

ב. אם יש בו קמח דגן כשיעור כזית דגן בכדי אכילת פרס, ברכתו "המוציא" וברכת המזון.

ג. אם אין בו כזית כדי אכילת פרס (זה מצוי כשיש רק כעשרים אחוז קמח דגן), דעת השו"ע (סי' ר"ח סעי' ט') שברכתו "המוציא" משום שיש בו טעם דגן, ולאחריו "על המחיה" (וכן נקטו הרבה אחרונים). ולדעת הגר"א לאחריו ברכתו "בורא נפשות". וכתב המשנ"ב (ס"ק מ"ו) שראוי לירא שמים שלא יאכל פת כזו אלא בתוך הסעודה, ומ"מ הנוהג כשו"ע אין למחות בידו, ע"כ.

ד. אם אוכל כביצה מזה, יש לברך ברכת "על נטילת ידים" אף שיש רק מעט קמח דגן, היות שברכתו "המוציא" ויש עליו שם פת (ולענין קבלת טומאה תלוי בשיעור כביצה של אוכל) יכול לברך עליו.

ברכה על מסטיק (גומי לעיסה)

◀ **שאלה:** האם צריך לברך על מסטיק "שהכל", או כיון שהוא נשאר בפה ורק בולע את הטעם אין צריך לברך עליו?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' ר"ב סעיף ט"ו) המוצץ קנים מתוקות מברך "שהכל" ע"כ, והיינו שמוצץ קני סוכר עצמו, הר"י כמו שמוצץ הזיעה ממנו ושתאו שמברך "שהכל" (משנ"ב שם), וכתב ה"חיי אדם" (כלל מ"ט סעיף ד'), שה"ה הלועס שורש שקורין 'לאקערץ' מברך "שהכל", עי' שם הטעם. ומוזה נלמד לענין הלועס מסטיק שחייב בברכה ללא שום פקפוק (עי' "פסקי תשובות" סי' ר"ב אות ל"ד).

ברכת "הגומל" על שריפת זקן

◀ **שאלה:** בשעת הדלקת נרות חנוכה פניו היו קרובים לשמש, ונדלק קצת מהזקן וגבות עיניו, האם צריך לברך ברכת "הגומל"?

תשובה: בודאי יש לברך ולהודות להקב"ה שעשה לו נס ולא היה לו נזק גדול יותר (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

הנחת מגבת בשבת ע"ג סיר העומד על האש

◀ **שאלה:** האם מותר להניח בשבת מגבת ע"ג סירים העומדים על האש מלמעלה, כדי לשמור חומם?

תשובה: מגבת על הסיר מלמעלה הר"י הטמנה במקצת, ולפי הרמ"א (סי' רנ"ט א') מותר לעשות כן לכתחילה בשבת, וכן המנהג. ולפי השו"ע

זקן ההולך עם מקל רק דרך קצרה

◀ **שאלה:** מה דינו של מי שיכול ללכת קצת ללא עזרת המקל, ועכשיו חפץ ללכת למרחק גדול, ואינו מסוגל לעשות כן ללא עזרת המקל, כגון שבית הכנסת רחוק מביתו (הגם שיש בית כנסת קרוב)?
תשובה: יש סוברים כיון שלא יכול ללכת למרחק גדול בלי מקל, יכול לקחת את המקל וללכת באותה הדרך (שו"ת "אגרות משה" או"ח ח"ד תשי"ז), ויש סוברים שאסור (שאין הוא נחשב שאינו יכול ללכת כלל) ("חוט שני" ח"ד פ' פ"ח ס"ק טו). ויש מסתפקים בדבר (הגר"ש זאנאובר זצ"ל, מובא בשו"ע פ"ק י"ח ס"ק נ"ט).

נפל טלפון סלולרי בכיור בשבת

◀ **שאלה:** טלפון סלולרי נפל לכיור בשבת, האם מותר להוציאו משם כדי להשתמש בכיור?
יסוד השאלה הוא שטלפון סלולרי הוא כלי שמלאכתו לאיסור (באופן שאי"ז מוקצה מחמת חסרון כיס), ולצורך מקומו מותר לטלטלו, אבל כדי שלא יופסד או ינזק אסור לטלטלו (ע"י שו"ע סי' ש"ח סעיף ג'), ובנד"ד הרי המים יכולים לרדת בכיור ואין הטלפון הסלולרי מפרע לכך, רק שאינו עושה כן כדי שלא ינזק, וא"כ לצורך הפסד הרי אסור.
תשובה: כיון שלמעשה לא ישתמש בכיור כאשר הטלפון הסלולרי נמצא שם (הגם שסיבת אי השימוש הוא כדי שלא ינזק), הרי"ז נחשב כצורך מקומו ומותר לסלקו.
וכעין זה אם נשאר על מיטתו כלי שמלאכתו לאיסור וחושש שאם ישן שם הכלי יפול וישבר, ולכן ימנע ולא ישן שם בגלל זה, הרי"ז כמו צורך מקומו ומותר לטלטלו ולהניחו במקום אחר.

טלטול כלים חד פעמיים בשבת לאחר השימוש

◀ **שאלה:** לאחר סעודת השבת נשארים בקבוקים וצלחות חד פעמיים שרגילים לזרוק אותם לפח, האם חל עליהם שם מוקצה?
תשובה: כלי שהדרך לזרוקו, אם זורקו לפני שבת נעשה מוקצה מחמת גופו, ואסור לטלטלו (ואפילו אם רוצים להוציאו מהפח בשבת ולהשתמש בו, אסור). אבל אם זורקם בשבת, מכיון שבתחילת השבת היה עליו שם כלי, לא נעשה מוקצה בשבת, ואפילו כבר מונח בפח האשפה, ומותר להוציאו משם ולהשתמש בו (ע"י שו"ע סי' ש"ח ומשנ"ב ס"ק ל"ב).
לכן כלים חד פעמיים אפילו שהם מלוכלכים לא נעשים מוקצה לאחר שימושם היות שעדיין ראוי לרחצם ולהשתמש בהם, ורק אם נשברו ואינם ראויים לשימוש נעשים מוקצה (ע"י שו"ע שם סעיף ו').

לעטוף בניילון נצמד (הוספה לגיליון 352)

◀ **שאלה:** האם מותר לעטוף בשבת אוכל בניילון נצמד, או שמא יש בו משום תופר, משום שנצמדים זה בזה?
תשובה: אין בזה משום תופר, ואף שבשעת העטיפה נצמדים הקצוות אלו באלו, אין זה נחשב שהנפך לדבר אחד, ומותר לעשות כן בשבת (הגר"י קרליץ שליט"א, "חוט שני" ח"א עמ' ק"ח).
אולם זה פשוט שאסור לקרוע את הניילון הנצמד מהגלגל בשבת, ומותר להשתמש רק במה שקורע ומכין לפני שבת.

שאלות בענין מאכל בשרי

◀ **שאלה:** תפוחי אדמה או אטריות שבושלו בסיר בשרי נקי וכן יומו, האם מותר לאכלם ביחד עם גבינה?
תשובה: לפי בני ספרד מותר, ולבני אשכנז אסור (שו"ע יו"ד סי' צ"ה סעיף א' וב', רמ"א שם).

◀ **שאלה:** תפוחי אדמה או אטריות שבושלו בסיר בשרי בן יומו, וערבבו לתוכם גבינה, האם בדיעבד מותר לאכלם?
תשובה: אם בושלו בסיר בשרי בן יומו, בדיעבד מותר לאכול, אבל אם צלו את תפוחי האדמה בתוך הסיר, הרבה מקילים לאכלם (רמ"א שם, פ"ח, "מנחת יעקב", "חכמת אדם" כלל מ"ח סעיף א'), ויש מחמירים (שו"ת בשם מהר"ש"ל, וכן פסק החו"ד). והסומך להקל לא הפסיד, והמחמיר תבוא עליו ברכה ("בדי השולחן" שם ס"ק כ"ה).

◀ **שאלה:** תפוחי אדמה או אטריות שבושלו בסיר בשרי נקי וכן יומו, האם מותר לאכלם על גבי כלי חלבי?
תשובה: מותר (רמ"א שם סעיף ב', וט"ז ס"ק ה').

◀ **שאלה:** האם מותר לכתחילה לבשל תפוחי אדמה או אטריות בסיר בשרי נקי וכן יומו על מנת לאכלם מעל גבי כלים חלביים?
תשובה: יש מתירים (ב"ח, פ"ח), ויש האוסרים (פמ"ג), ועכ"פ לכבוד שבת המקיל אין גוערים בו (פמ"ג מ"ז ס"ק ה').

הנחת סיר ע"ג האש ע"י גוי

◀ **שאלה:** בישיבה מבשלים בסירים גדולים וכבדים, האם אפשר לבקש מגוי להניח את הסיר ע"ג האש?
תשובה: אם הגוי מניח את הסיר ע"ג הכיריים, ואח"כ היהודי מדליק את האש, לכונ"ע מותר לאכול, אבל אם היהודי מדליק את האש ורק אח"כ הניח הגוי את הסיר ע"ג האש, לפי מנהג בני ספרד יש בו משום ביטול עכו"ם ואסור לישראל לאכול (שו"ע יו"ד סי' קי"ג סעיף ז'), ולפי

מנהג בני אשכנז מותר, כיון שהיהודי הדליק את האש (רמ"א שם).

הוספת מלח ותבלין ע"י גוי

◀ **שאלה:** לפני גמר הבישול הוסיף הפיליפיני מלח או תבלינים לתוך הסיר, האם זה נחשב בישול עכו"ם?
תשובה: כיון שעיקר הבישול הוא ע"י ישראל, מה שמוסיף שם קצת אין בו משום בישול עכו"ם, כיון שנאכל גם בלי זה (ע"י שו"ע יו"ד סי' קי"ג סעיף ז').

כהן התורם כלייתו לאחר

◀ **שאלה:** האם מותר לכהן לתורם כלייתו עבור אחר, או שמא אסור לו לעשות עצמו בעל מום הפסול לעבודה בביהמ"ק בב"א?
תשובה: כתב הרמב"ם (ביאת מקדש פ"ק ו' הל' ז') אין פוסל באדם (כהן) אלא מומין שבגלוי, אבל מומין שבחלל הגוף, כגון שניטלה כלייתו של אדם או טחול שלו וכו' עבודתו כשירה, עכ"ל. ולפ"ז בודאי יש לכהן מצות חסד לתורם כלייתו לאחר (הגר"ח קניבסקי שליט"א, ע"י רש"י קידושין כ"א: ד"ה וחכמים אומרים, דמשמע שאין כאן איסור לעשות כהן לבעל מום, ע"י שם).

המלווה והלווה מסתפקים אם שולם החוב

◀ **שאלה:** זמן פירעון החוב היה לפני חודשיים והשטר נשאר אצל המלווה, הלווה אומר שיכול להיות שכבר שילם, אבל אינו זוכר, והמלווה, גם הוא אומר שיכול להיות שכבר שולם החוב ואינו זוכר (משום שלפעמים שוכח לקרוע את השטר), האם חייב לשלם (דהוי בגדר 'אינו יודע אם פרעתיך'), או לא?
תשובה: מכיון ששניהם מסופקים אם כבר שולם החוב, אם הוא מלווה בשטר צריך לשלם (כיון שזה 'אינו יודע אם פרעתיך'), ואם הוא מלווה בעל פה פטור (שו"ת חו"מ סי' ע"ה ס"ק ס"ה), אולם בנד"ד שהשטר הוא רק בכתב יד (ולא שטר עם עדים), הרי"ז כמו מלווה בעל פה ופטור, ולענין חיוב לצאת ידי שמים כתב בשו"ת מהרש"ם שחייב, והשו"ת (שם) פקפק בזה (וע"י בנתה"מ שם בחידושים ס"ק מ"ו).

חזקה על הדלקת נר חנוכה או בנית סוכה בחצר

◀ **שאלה:** ראובן קנה דירה בבנין ורוצה להדליק את המנורה בחנוכה בפתח החצר (כמנהג הרבה בירושלים), ויש מקום רק למנורה אחת, ושמעון טוען שיש לו חזקה של כמה שנים להדליק שם, האם יש בזה טענת חזקה?
תשובה: רק על תשמיש קבוע יש לדון משום חזקה, אבל תשמיש ארעי אין חזקה, שהרי שותפים אין מחזיקים זה על זה, היות שלא מקפידים ששותף ישתמש בו כל זמן שהוא לא צריך בזה, אבל כשהשותף השני יש בו צורך יכול לתבוע שגם הוא רוצה בזה, ויש להם להתפשר ביניהם מי מדליק באיזה יום ובאיזה אופן.
וכעין זה אם שותף אחד יש לו סוכה בחצר למטה במשך כמה שנים, אין זה אלא תשמיש ארעי ולא שייך בזה חזקה, ואם לאחר כמה שנים שותף אחר בבנין הרוצה לעשות שם את סוכתו הם צריכים להתפשר ביניהם (ע"י שו"ע חו"מ סי' קי"ג סעיף י"ז).

קנה סט סדינים ונמצא אחד פגום

◀ **שאלה:** קנה סט סדינים (שהם זהים) לזוג שמתחתן, ונמצא אחד מהם פגום, ולמוכר אין סדין מאותו דגם וצבע, האם יכול לטעון מקח טעות גם על הסדין השני?
תשובה: זה ממש כמו שקונה זוג נעליים ונמצאה נעל אחת פגומה, בודאי יכול להחליף את שתייהן, כמו כן בזה שקנה זוג סדינים יכול לתבוע זוג אחר, ואמנם כשקונים למשפחה גדולה, יכול להשתמש בכל סדין וסדין, אבל בדרך כלל כשקונים לזוג שמתחתן, רגילות הוא שיהיו המיטות דומות אחת לשניה (וכעין זה מבואר ב"פתחי תשובה" חו"מ סי' רל"ב ס"ק ב').

אופניים חשמליים במחיר מוזל

◀ **שאלה:** ערבי המוכר בשוק אופניים חשמליים חדשות במחיר מוזל ביותר (חמישית מהמחיר שבשוק), האם מותר לקנות ממנו?
תשובה: גוי שמוכר דברים באופן פרטי ללא חנות, יש צד שהוא גזל, ובזה שמחירו נמוך ביותר מוכיח שהוא אכן גזל ואסור לקנות ממנו.

משלוח בטעות

◀ **שאלה:** ראובן הזמין בחנות עוגה יקרה מאוד עבור האויפרוף של המחנות, ובטעות שלחו מהחנות למחותנים את אותה עוגה פעמיים, והם אכלו את שתי העוגות. במוצאי שבת באו המחנות לתבוע מראובן תשלום על שתי העוגות, מה דינו?
תשובה: ראובן טוען שהזמין רק עוגה אחת, ובזה שהם טעו ושלחו לו עוגה נוספת, אי אפשר לחייבו לשלם עליה, ולכן ישלם רק על עוגה אחת.

המחותנים שקיבלו את שתי העוגות טוענים שחשבו ששלחו להם את שתייהן, והם מצדם לא היו קונים עוגה כל כך יקרה, והיה מספיק להם עוגה פשוטה. אם באמת לא היו מוכנים לשלם מחיר כזה על עוגה, משלמים רק שיעור נהנה שהוא שני שליש מהמחיר.

המקור בפרשה: לא תחמוד בית רעך (כ"ד)

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה פרשה בעיון בהלכה באגדה ובמסור

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עקרי הענין

לא תחמוד

א. מקור העניין. בפרשתנו בפרשת יתרו בעשרת הדברות נאמר: **"לא תחמוד בית רעך לא תחמד אשת רעך וגו' וכל אשר לרעך"**. ובפרשת ואתחנן נאמר: **"ולא תחמד אשת רעך ולא תתאנה בית רעך וגו' וכל אשר לרעך"**. בדברי הרמב"ם (פ"א מגז"א הט"ו) והשו"ע (חו"מ סי' שנט) מפורש שהם שני לאווים נפרדים: מכל מקום מבואר בדברי הפוסקים [ערוך השולחן חו"מ סימן שנט סע' ח], שאף בלאו דלא תתאנה אינו עובר בתאוות לבו בלבד, אלא אם כן **מחשב בלבו איך להשיג החפץ מחברו**, ורק כאשר **גמר בלבו והחליט** שגם יעשה השתדלות גדולה והפצרה מרובה כדי להשיג החפץ, עובר בלאו זה. אך כל עוד אינו מהרהר ומחשב איך יקנה החפץ שהוא אינו עובר ב'לא תתאנה' [ורק ממידת חסידות יש להימנע גם מכך, עי' בערוך השולחן שם סע' ח].

ב. גדר האיסור. והנה נחלקו הראשונים האם עובר ב'לא תחמוד' גם כששילם את דמי החפץ, והאם עובר כשהמוכר נתרצה והסכים למכירה. הגמרא בבבא מציעא (ה' ע"ב) שם זהו המקור בש"ס שמוזכר איסור 'לא תחמוד', ושם נאמר "לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע", ונחלקו הראשונים האם כן הוא האמת, שאיסור 'לא תחמוד' הוא רק כשלווקח את החפץ ללא תשלום, וג' שיטות מצינו בזה: [א] התוספות בבא מציעא והתוספות בסנהדרין (כה ע"ב) בתירוצם הראשון סוברים שאכן אינו עובר ב'לא תחמוד' אלא כשלקח חפץ בלא נתינת דמים, אבל אם נתן את דמיו אינו עובר בלאו זה. ומה שאמרו בגמרא "לא תחמוד בלא דמי משמע להו לאינשי", כן הוא האמת לפי שיטה זו. [ב] התוספות בסנהדרין בתירוצם השני, וכן הרמב"ם והראב"ד (הל' גז"א פ"א) סוברים שגם בנתן דמים עובר בלא תחמוד. ומה שאמרו בגמרא, רק "לאינשי משמע להו", ולכן אין הם נפסלים לעדות, אך אין זו האמת, אלא גם כשנתן דמים עובר. [ג] לשיטות הראשונים הסוברים שגם בנתינת דמים עובר ב'לא תחמוד' נחלקו לב' סיעות. יש שנקטו שעובר רק כשהמוכר לא הסכים למכירה, אבל אם הסכים אין הקונה עובר ב'לא תחמוד', כן היא דעת הראב"ד בהשגות. אבל הרב המגיד ביאר בדעת הרמב"ם, שגם כשאמר המוכר 'רוצה אני' והסכים למכירה, עובר הקונה ב'לא תחמוד'.

ג. לא תחמוד כשמצפצץ. כתב הרמב"ם: "כל החומד ביתו וכליו של חברו וכו' והפציר בו עד שלקחו ממנו, עובר בלא תחמוד". וצריך עיון מהו שיעור ה'הפצרה' שמתחייב ב'לא תחמוד'. ובשו"ת בצל החכמה ח"ג סי' מד אות ט) שהאיסור קיים רק כאשר מפציר ודוחק בבעל החפץ שלוש פעמים. ובספר 'לרעך כמור' כתב כי מותר לשאול את חברו אם הוא מעוניין למכור חפץ מסוים, ואין בזה 'לא תחמוד'.

אולם כל זה ב'סתם אדם', אבל **באדם נכבד וחשוב** שהמוכר אינו יכול לסרב לו, עובר אפילו אם ביקש ממנו פעם אחת, כמפורש בדברי רבנו יונה בספרו שערי תשובה (שער ג אות מג) "והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון אסור

לשאול מעם רעהו". והיינו שכבר בפעם הראשונה מרגיש הנתבע כאילו מפצירים בו מאחר שאינו יכול לסרב לבקשת האיש נכבד, ולכן עובר ב'לא תחמוד'.

ד. לחמוד חכמות של חברו - כתב הערוך השולחן חושן משפט סימן שנט סעיף י, "ל שכייון למה שדרשו במכילתא לא תחמוד כלל בית שדה ועבד ואמה ושור וחמור פרט וכל אשר לרעך חזר וכלל והוי כלל ופרט וכלל מה הפרט דבר שהוא קונה ומקנה אף הכלל דבר שהוא קונה ומקנה עכ"ל וביאור הדבר נראה שאם ראובן למד איזה חכמה ואיזה מלאכה ושמעון חמד בלבו חכמה זו או מלאכה זו והשתדל והרבה רעים על ראובן עד שלמדו והיית אומר שגם זה הוא בכלל דלא תחמוד לזה מיעטה התורה דוקא דבר שהוא בקנין שכשהיא אצל ראובן אינו אצל שמעון לאפוקי חכמה ומלאכה אינם בקנינים.

ה. לחמוד דברים שערכם פחות משה פרוטה. כתב המנחת חינוך (מצוה לח) שאינו עובר בלאו, אלא שהדבר אסור משום שחצי שיעור אסור מהתורה, ובשדי חמד (מערכת הל' כלל קל) הביא את דברי המנחת חינוך, ומה שהסתפק לפי זה הבן איש חי בספרו 'רב ברכות' - באם חמד דבר שיש בו שוה פרוטה אבל הוא בשותפות משני בני אדם, אם עובר בלאו זה, או לא "מי אזלינן בתר ידידה או בתר הבעלים".

ו. 'לא תחמוד' במתנה, ובמפציר בחמיו. כתב רבנו יונה בספרו שערי תשובה (שער ג אות מג) וז"ל: "והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת, בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה ולא ירע בלבו בתתו לו". ומפורש בדבריו שיש איסור 'לא תחמוד' גם במתנה. ומתוך כך כתב החפץ חיים בחתימת ספר שמירת הלשון (ח"ב בהגה"ה) לעורר על המכשלה המצויה כאשר מחותן אחד מפציר ברעהו שיוסיף עוד לנדניה [לאחר שכבר כתבו את תנאים] שלכאורה עובר ב'לא תחמוד'. וכעין זה כתב החפץ חיים ב'ספר המצות הקצר' וז"ל: "ומצוי זה בחתן שמכביד על חותנתו קדם החתונה, שיתן לו דבר פלוני ופלוני, מה שלא התנו על זה בשעת כתיבת התנאים, ואף על פי שחותנו ממלא מבקשו, עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד" [נראה לומר לענ"ד לומר בזה דכל זה רק כשמבקש אחר שנהיה כבר חתן, אבל אם מלכתחילה אומרים שעושים תנאי שאיננו מסכים בשידוך אא"כ תתנו לנו כך וכך, אין בזה לא תחמוד, ואולי אין זה ראוי מחמת דברים אחרים כמו נושא אשה לשום ממון וכדו', אבל מה ש'הח"ח לגבי לא תחמוד לא שייך בזה]. ובשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מג וסי' מד) לימד זכות על החתנים, שדעת רבנו יונה יחידידה היא, ולכן במתנה אין איסור דאורייתא של 'לא תחמוד', והקפידא היא רק ממידת חסידות.

ז. לא תחמוד בדבר שאינו נראה לעין. רבי ישראל יעקב פיישר בשו"ת אבן ישראל (ח"ח סי' קה) האם אדם מחוייב לתרום כליה לאחיו או אחותו, ובפרט כאשר הוריו לוחצים עליו שיעשה כן. ובתוך דבריו הוא דן האם אסור לההורים ללחוץ על בנם משום שעוברים על איסור 'לא תחמוד'. והוא מחדש חידוש גדול, שאין איסור 'לא תחמוד' בדבר שאינו נראה לעין, וכמו כן הוא

מין פוסק הדור

הגר"נ קרליץ שליט"א

לא תחמוד כשאני מביא לידי גזל כתב בשו"ע (סי' שנט"ט סי' א') התאנה מביאה לידי חמוד והחמוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם רעים והפציר ברעים, יבא לידי גזל שנא' וחמדו בתים וגזלו וכו'. ומבואר דיסוד איסור דלא תתאנה ולא תחמוד הוא משום שמביא לידי גזל, ולכן נראה דרך במקום שיש בו איסור גזל אינא נמי לאיסור דלא תתאנה ולאיסור לא תחמוד, אבל במקום דאין בו משום גזל, ליכא נמי משום לאו דלא תתאנה ומשום לא תחמוד. ולכן, חפת שעומד למכירה ובאו ב' קונים ראובן ושמעון, ואין המוכר רוצה למכור לראובן אלא לשמעון, מותר לראובן להפציר ולהרבות רעים על המוכר שימכרו לו, ומה"ט שנתבאר דיסוד איסור לא תחמוד הוא משום גזל, ובמקום דלא שייך איסור גזל לא שייך איסור לא תחמוד. ומהאי טעמא בלוקח יחיד, אין איסור לפני עור על המוכר שמכיל את הלוקח בלא תחמוד אם ימכור לו מחמת הפצרתו, אלא אם באמת ימכור לו מחמת הפצרתו, אבל אם יחליט עתה המוכר שבאמת רוצה למכור לו גם שלא מחמת הפצרתו, אע"ג שהגורם למכירה היה הפצרת הקונה, מ"מ אין בזה איסור לא תחמוד, וכן"ל דיסוד איסור לא תחמוד הוא שלא יבוא לידי גזל ובמקום שאין איסור גזל ליכא איסור לא תחמוד.

לא תחמוד כשאני בחפץ מסוים חנות שעושה מבצעים כדי שיבואו לקנות אצלו, אפשר דאין בזה משום לאו דלא תחמוד משום שהוא רק בצורה מסחרית, ואע"ג שמוכר מחמת שרוצה בממון של אחרים, מ"מ כיון שדרך המסחר הוא למכור דברין שאנשים נצרכים להם, על כן כוונת המוכר לתועלת הקונים. אבל אסור למוכר לשכנע את הקונים לקנות דבר שיועד שאין הקונים נצרכים לו משום איסור לא תחמוד בממונם, ולמעשה צ"ע. אמנם לא נתבאר אם יש לאו דלא תחמוד בחומד ממון חברו, ובפסוק מבואר רק חפצים, שדהו, שורו, חמורו, וכל חפציו דבזה שייך חמדה, אבל כספו של פלוני הרי אין לו ענין דוקא בכספו דכל כסף שוה, ומנין שאף זה נכלל בלאו, וכן בלשון הרמב"ם מבואר דדוקא בחפצים מסויימים שייך לא תחמוד.

(חוט שני מילי דנדיקין)

לרפואת רבינו שמריהו יוסף נסים בן בתיה שליט"א
בתשס"ו

בזכותו של מלך ליקח אשה בעל כרחו, ומדברי אמו"ר

לשון הר"מ [בהלכות מלכים] שלוקח נשים ופילגשים וכו' משמע דיכול המלך ליקח נשים בעל כרחו, והיינו בפשוטו ע"י קידושין. ומרן הגר"ז נתקשה בזה [והובא בקונטרס חנוכה ומגילה שם]. דהלא אין אשה נקנית אלא מדעתה, כמבואר בקידושין [דף ב.] דאי אפשר לקנות אשה בע"כ, וא"כ היאך יכול המלך לקדש בע"כ, ואף אם הלקיחה בע"כ מותרת לו, הא מיהא היאך חיילו הקידושין בעל כרחו, וצ"ע.

והנה הטעם בדקידושין בעינן שהיו מדעתה, פרש"י בקידושין [דף מד. ד"ה קידושין דמדעתה] דהוא משום דצריך דעת מקנה, שכן האשה היא המקנה את עצמה לבעלה, ואילו ברש"י ביבמות [דף יט: ד"ה קידושין] כתוב טעם אחר, דהוא נלמד מדכתיב והיתה לאיש אחר מדעתה משמע, ומשמע שהוא

מחדש שאין איסור 'לא תחמוד' בחומד דבר כדי ליתנו לאחרים [ועל פי דבריו כתב, שמסתבר שכוונת החפץ חיים היתה שלוחץ על דברים הנמצאים בבית חותנו, אבל הלוחץ על חותנו שיתן לו עוד כסף שיוכל לקנות עוד חפץ, לא מסתבר שיעבור על 'לא תחמוד', אלא שאין זה דבר ישר].
ח. 'לא תחמוד' בחומד חפץ חברו לצורך קיום מצוה - בשו"ת בצל החכמה (שם) מחלק את השאלה לשני סוגים: חומד בחפץ של חול לקיום מצוה, כגון שופר מהודר או מצות מהודרות של חברו, או חומד דברים שבקדושה שאי אפשר להשתמש בהם אלא לצורך מצוה, כגון ספרי תורה, תפילין ומוזוזות. ומסקנתו שעובר בשני הסוגים ב'לא תחמוד'.

מגיה"כ דבעינן דעת האשה, והארכתי בעינים אלו בעיני שבועות, בין כך ובין כך קשה היאך מלך קונה אשה בע"כ.

במקנה [קונטרס אחרון סי' כ"ו סק"ב] כתב דמאחר שאין קידושין בע"כ ע"כ דמה שכתב הר"מ שלוקח בנות ישראל ופילגשים בעל כרחו היינו אף בלא קידושין, וכתב בזה עוד, דהנה מקור דברי הר"מ שמותר לו ליקח נשים ופילגשים בעל כרחו היינו כדעת שמואל בסנהדרין [דף כא:] דכל האמור בפרשת מלך מותר בו, והוסיף שמזה הוא שהכריח הר"מ [פ"ד מלכים ה"ד] שהמלך מותר לישא פילגש בלא קידושין, עכ"ד. הגר"ז אמר ליישב קושיא הג"ל על הר"מ [דיכול ליקח בע"כ], דנפ"מ במלך שכבר קידש את אשתו, ואח"כ נעשה המלך בעל פוליסוס [ריח החוטם או הפה] וכדו' מאלו האנשים שכופין אותם להוציא [כתובות עז], דבזה כתב הר"מ דיש לו רשות למלך להחזיק אשתו תחתיו בעל כרחו, ונפקא לן מזה שאין כופין אותו לגרש, דמאחר שיכול לכופו את אשתו להיות אשתו ממילא ע"כ אין לה זכות 'תביעת גירושין' על הבעל, עכ"ד.

ולעניותי יש לדון בדברי הגר"ז, שכן עיקר זכותו של המלך ליקח נשים בעל כרחו הוא מזכויות המלך על עמו להעמיד לו נשים לנישואין. הא מיהא זכות זו היא לכאורה תלוי במה שהוא משתמש בה בדרך אישות, שכן ודאי שהמלך חייב בעונת אשתו [והחת"ס בפירושו עה"ת הביא דאיתא דעונת המלך משנה לשנה], וא"כ אף אם הוא מלך, מ"מ בעל פוליסוס אין לו זכות של תביעת נישואין שאין יכול לנהוג מנהג אישות. והרי באמת כל בעל יש לו בעלות על אשתו, כמבואר בפ"י גיטין [דף מג.] דמה"ט אין קידושין תופסין באשת איש, שכן יד האשה [לאישות] קנויה לבעלה, וכשם שהאב בעלים על בתו [לקנין האישות], כך הבעל בעלים על אשתו [לקנין האישות], ויעוין בפלוגתת הראשונים בגיטין האם אשה ממונו של בעל לענין דין טענין, ויעוין במש"ב בפרשת אחרי מות פ"ח פ"כ כמה עינים שהבעל בעלים על אשתו, ואכ"מ. ועכ"ז כל בעל שנעשה בעל פוליסוס כופין אותו להוציא, שכן השיעבוד הוא שיעבוד של אישות, והיינו כדרך הראוי לאישות, ובעל פוליסוס אינו יכול לקיים מנהג אישות כראוי, ולפי"ז ה"נ במלך דכוותה, שכן כל הזכות שיש לו למלך על בנות המדינה ליקח מהן נשים [עבור מעלת המלוכה כמש"ב] הנה זהו דוקא כאשר נוהג בהן מנהג אישות, ואילו בעל פוליסוס שאינו מנהג אישות הראוי אין יכול לכופו אותה.

הגר"ד הלוי סאלאוויצקי תירץ [והובא בקונטרס הנ"ל], דאף דהקידושין לא יחולו שלא מדעת האשה בע"כ, מ"מ הר"מ כתב דמשפטיו המלוכה הוא שמותר לו לכופו כל אשה להתקדש לו, ונפ"מ בזה שאילו לא היה לו זכות לכך א"כ אם לא תסכים אינה נחשבת כמורדת במלוכה, אך מאחר שיש לו זכות לכך, אזי אם לא תסכים להתקדש הרי היא מורדת במלוכה, ומותר לו למלך להרגה על כך, וקלסיה הגר"ז שהוא נכון. ומצא כן בתוספתא סנהדרין [פ"ד ה"ב] וז"ל, ובורר לו נשים מכל מקום שירצה כהנות לזיווג וישראליות, ע"כ, ובחס"ד על התוספתא שם כתב כן, דאם האב מעכב מלמסור את בתו הר"ז מורד במלוכה. ואמור"ר אמר דנפ"מ גם לענין לאו דלא תחמוד, דהנה נחלקו האחרונים האם יש לאו דלא תחמוד בחומד באשה פנויה לנישואין, דעת החת"ס [אה"ע סי' ק"ט ד"ה ובר וח"ז סי' כ"ה ובב"ב מז:] דיש בזה לאו, עכ"ד, והביאור הוא, דלא גרע מ'ל אשר לרעך', שכן אשה ברשות עצמה היא, וכל התוקף אשה ובא עליה חשיבא גזילה כמבואר בר"מ [פ"ט מלכים ה"ד], ואולם אם נתקדשה לבעלה שוב אין כאן גזל מעצמה, שכן היא ברשות בעלה, ואף שיש כאן גזל מהבעל, ע"י סנהדרין [דף נז:] ורש"י [ד"ה על ד"ה נהרג], ובזה נאסר מדין אשת רעך, ומעתה מלך שחמד אשה פנויה אינו עובר בלא תחמוד, כיון שיש לו זכות על כך לקחתה לאשה.

ואשר יראה עוד בביאור דברי הר"מ [שהמלך יכול לקדש אשה בע"כ] באופן נפלא, דמייירי באופן שאמרה רוצה אני, דבכה"ג אף דבכל אדם אינה מקודשת עכ"ז מלך שקידש בע"כ מקודשת וכפי שיבואר.

דהנה איתא בב"ב [דף מח.] דהמקדש אשה בע"כ ואמרה רוצה אני מקודשת מה"ת, וכיון שהוא עשה שלא כהוגן עשו לו חכמים שלא כהוגן והפקיעו את קידושיו, אשר לפי"ז נמצא דמלך יכול לקדש בע"כ עד שתאמר רוצה אני, דהלא בזה מן הדין מקודשת, וכיון שמלך שפיר עושה כהוגן שהרי יש לו זכות לכך, ממילא ודאי לא אפקעינהו בזה לקידושין מיניה, וממילא ניחא מה דהיא מקודשת בע"כ, ושמעתי כן גם מהגר"י רוטברד.

הגאון רבי אברהם גורביץ שליט"א

ראש ישיבת חייטסענד

בגדר איסורא דלא תחמוד

(א) הרמב"ם בפ"א מהל' גזילה ה"ט כתב שאין לוקין על לאו של לא תחמוד מפני שאין בו מעשה, והוסיף הרמב"ם דאינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ, כענין שנאמר לא תחמוד כסף וזה עליהם ולקחת לך, חימוד שיש בו מעשה. ובהשגות הראב"ד שם השיג עליו, לא ראיתי תימה גדול מזה, והרי אין לך מעשה גדול מנטילת החפץ, וכיון שאין עובר עד שיקח את החפץ, היאך כתב הרמב"ם שאין לוקין עליו משום שהוא לאו שאין בו מעשה, והראב"ד שם נקט שהטעם שאין לוקין בלא תחמוד כיון שהוא לאו הניתן לתשלומין.

וכבר ביארו המפרשים ז"ל, שהרמב"ם והראב"ד חולקים בהגדרת יסוד איסורא דלא תחמוד, דלדעת הראב"ד הוה מגדרי איסור גזל ומחסר ממון חברו שלא מדעתו, ולכן פירש דהוי לאו שיש בו מעשה, וגם פירש שהוא לאו הניתן לתשלומין. אולם לדעת הרמב"ם עצם האיסור הוא החמדה בלב והמחשבה לעשות תחבולה כדי לקנות דבר שברשות אחר, ואף דגם לשיטת הרמב"ם אינו עובר בלא שעשה מעשה שלקח, אי"ז אלא תנאי במחשבה, שרק במחשה שמביאה לידי מעשה עובר עליה [ולכן דקדק הרמב"ם וכתב שאינו עובר "עד שיקח החפץ", ולא כתב שאינו עובר אלא במעשה לקחת החפץ, שהאיסור הוא על המחשה ורק שאינו חייב על המחשבה, אלא בתנאי שמביאה לידי לקיחת החפץ], ולכן ס"ל דהוי לאו שאין בו מעשה, כיון שעצם האיסור הוא המחשבה בלב [ועי' קוה"ע סי' סט טז, ואכמ"ל]. וגם לא ס"ל דהוי לאו הניתן לתשלומין, כיון שאין האיסור מיוסד על חסרון ממון חברו.

ולכא"ו מצאנו מדרשים חלוקים בזה גופא, דיעו"ב במד"ר קדושים פכ"ג אות ה', שפרשה זו נאמרה בהקהל מפני שעשרת הדברות כלולם בתוכה וכו', וכנגד לא תחמוד מנה שם המדרש את הקרא ואהבת לרעך כמוך. אולם במדרש תנחומא שם כתב באופ"א, וכנגד לא תחמוד מנה את לא תעשוק ולא תגזול. ומבואר דלדעת המדרש רבה יסוד איסורא דלא תחמוד הוא במחשבת הלב ובחוסר ההרגשה של "ואהבת לרעך כמוך", וכשיטת הרמב"ם. ואילו לדעת המדרש תנחומא הוא איסור מלתא דלא תגזול, וכשי' הראב"ד.

(ב) והנה שמעתי מאמו"ר הגה"צ זצ"ל, שבעת שלמד לפני מרן הגר"ז זצ"ל, סיפר לו מרן זצ"ל אודות עובדא מגאון וצדיק מפורסם, שכשראה מרחוק שיהודי אחד נכנס לביתו כדי לגזול ממנו אחד מחפציו, קרא הגאון לעומתו "הפקר, הפקר", וביאר מרן זצ"ל בטעמו, במה שאמר "הפקר" ולא "נתונה לך במתנה", שע"י נתינה במתנה היה מצילו מעבירת גזילה, אבל לא מעבירת לא תחמוד, ע"כ שמעתי.

ונראה בטעמו, שכן הא דבעינו לענין לא תחמוד חמדה הבאה לידי מעשה, פירש הרמב"ם דבעינן "עד שלקחו ממנו, וכאן ע"י הפקר, אין כאן לקיחה ממנו, שבזמן שבא החפץ אל החומד, כבר אין זה "ממנו", ודו"ק.

ונראה לבאר לפ"ז, מש"כ ב"מעין החכמה" בדעת הרמב"ם, דלא תחמוד באשת חברו, אינו אלא גדר של

'איסור לא תחמוד'

'עשרת הדיברות' נחתמות בלאו של 'לא תחמוד': 'לא תחמוד בית רעך לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך'. אסור לך לחשוב, לרצות ולפעול שהבית הזה של חברי יהיה שלי. ב'עשרת הדיברות' שבפרשת ואתחנן מוסיפה התורה ענין נוסף וכותבת: 'ולא תחמוד אשת רעך ולא תתאוהו בית רעך שדהו ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך'.

הרמב"ם בספר המצוות מונה בזה שני איסורים הראשון 'לא תחמוד' שעליו תעבור רק אם בפועל לקחת את מה שחמדת. ויש איסור נוסף של 'לא תתאוה' שאסור לך אפילו לרצות בלבך שמה שיש לחברך יהיה שלך. וזה לשון הרמב"ם שם: 'שהזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו שזה יהיה מביא לעשות תחבולה לקנותו וזהו לשון האזהרה שבאה בזה העניין אמר 'לא תתאוה בית רעך' ואין השני לאווין אלו בענין אחד. אבל הלאו הראשון והוא לא תחמוד מזהיר שלא לקנות מה שיש לזולתנו והלאו השני מזהיר אפילו להתאוות בלבנו לבד'. מוסיף הרמב"ם ומביא את דברי המכילתא על הפסוק בספר מיכה: 'וחמדו שדות וגזלו' 'מנין שאם התאוה אדם סופו לחמוד תלמוד לומר לא תתאוה ולא תחמוד ומנין שאם חמד אדם סופו לגזול תלמוד לומר וחמדו שדות וגזלו'. 'שם ראה דבר יפה אצל אחיו אם גברה מחשבתו עליו והתאוה בו עבר על אמרתו יתברך 'לא תתאוה', ואם התחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרוהו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו ויותר שווה, ואם הגיע אל בקשתו הנה כבר עבר על 'לא תחמוד'.

אתה מתייצב על מדרון חלקלק. ראית דבר יפה אצל חברך ועולה בדעתך 'למה לא יהיה גם לי כזה דבר'. אתה מתאוה. הרצון הזה לא ירפה ממך. אתה תתחיל לעשות מאמצים להשיג מחברך את הדבר הזה, בתחילה תנסה לשכנע אותו שימכור לך, זה לא הולך אתה מציע לו חליפין עם דבר יקר יותר ויותר טוב, הצלחת לשכנע אותו, עברת על 'לא תחמוד'. עכשיו אתה רגוע. השגת את הדבר אליו התאוות, עברת על שני לאווין. דע לך שהיית בסיכון גדול לעבור גם על לאו של 'לא תגזול'. התורה ירדה לסוף דעתך שאם לא היית משכנעו למכור לך היית גוזל את הדבר ממנו. החכמה היא לא להיכנס לסחרור הזה. לא להגיע לעמידה בראש מדרון חלקלק. בלעם הרשע הבין את זה הוא רואה את ישראל 'שוכן לשבטיו' 'כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינם מעורבין' שומרים על פרטיות. יתרה מכך 'שאינן פתחיהם מכוונים זה כנגד זה'. החלונות והפתחים ממוקמים בצורה כזו שאינה מאפשרת, לא לראות ולא להביט ואפילו לא 'להציץ' לתוך אהל חברו. 'חכם עיניו בראשו' הוא מבין מראש שצריך לתכנן את צורת חייו באופן שתרחיק אותו מהעבירה. הוא שומר על פרטיות מונע מהתערבות אחד בשני. והוא מתכנן את הפתחים בביתו שלא יאפשרו לו אפילו להציץ לבית חברו.

בכמה וכמה איסורים מצאנו שחז"ל עשו סייג להרחיק את האדם מן העבירה. המקום היחיד בו מצאנו שהתורה עצמה עשתה סייג לאיסור מוגדר, הוא בשמירת העיניים והרחקות נוספות. 'לא תקרבו לגלות ערוה' מבאר הרמב"ם: 'לא תקרבו לדברים המביאים לידי גילוי ערוה'. אתה צריך לשמור מרחק, לנקוט בכל האמצעים שיגנו עליך מהסכנה. שלא יהיו לך אחר כך תירוצים. בדיוק כמו בנהיגה בכביש. אם אינך שומר על כללי הזהירות בדרכים אתה נחשב פושע. אתה רח"ל מביא על עצמך אסון בודיעין. ההתרברבות בנוסח 'לי זה לא יקרה' אינה מתאימה לאדם בר דעת. כל ראייה משפיעה על האדם. צאו וראו איזה סכומי כסף אדירים משקיעים חברות כלכליות בפרסומות בשוליו של כביש מהיר. מקום בו חולפות מכוניות במהירות הבזק. מפני שאפילו מבט וראיה של שבריר שנייה, בחטף, תוך כדי נסיעה מהירה נקלט במוחו של אדם ומשפיע עליו. מפני שכל ראייה מותירה רושם. על הפסוק: 'ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות' דורשים חז"ל 'כימי עולם, כימי של הבל שלא ראה עבודה זרה מימיו'. אנחנו מתפללים ומבקשים מהקב"ה שיבינה את בית המקדש ושנזכה לעבוד בו ביראה. בכזו יראת שמים טהורה ותמימה, כמו שהייתה להבל שלא ראה עבודה זרה מימיו. כי מי שאי פעם ראה עבודה זרה השפיע עליו הדבר, במודע ושלא במודע. כי כל ראייה משפיעה. כל ראייה וכל מבט ולו החטוף ביותר נצרב במוחו ובתודעתו של האדם. הכלל הראשון הוא לא להימצא במקום שבו רואה העין את שאין לה לראות. זוהי מידת ההתרחקות הראויה והנדרשת. וכאשר אדם מתרחק כראוי, יוכל הוא לשמור את מצוות התורה. ברור לנו כי אם התורה צוותה והזהירה אותנו על כך, משמע כי הדבר נתון בידינו. כי בכוחנו לגבור על תאוותנו. בידינו, אם רק נרצה, לשמור על העיניים ועל המחשבה. נאזור חיל, נשמור על עצמנו ונהיה קדושים.

ארטיק יש מגדולי הפוסקים שנקטו כי דין לא תחמוד נאמר בכל דבר, ואף על פחות משווה פרוטה, ולפי"ז יש לתמוה על שאין מחנכים את התינוקות שלא לבקש מחביריהם מיני מאכל ומיני מתיקה, ועושין זאת כנודע בהפצרה גדולה, ונקטינן שהפצרה של ג' פעמים נחשבת 'לא תתאוה' ומדוע אין אנו מחנכים אותם בזה.

דעת מו"ר הגר"ם זצ"ל כאשר שאלתי זאת למו"ר אמר לי כי לדעתו דין לא תחמוד הוא בדברים שיש בהם חמדה גדולה כעין הפס' לא תחמוד כסף וזהה אבל דברים שאין בהם חמדה אלא תאוה בעלמא אין בזה לא תחמוד.

כליות דעת הראב"ד הגר"י פיוט זצ"ל בספרו אבן ישראל שמי שמפציר בחבירו שיתן לו כליה עובר על לא תתאוה ואם נתן לו עובר בלא תחמוד, ולפי הדברים הנ"ל יש מקום לומר שאין בזה לא תחמוד משום שאינו חומד ומתאוה לכליה מסוימת אלא מתאוה לחיים לחיות עצמו ושם חמדה לא נופל רק על דבר שאדם מתעורר בתאוותו מחשבתו אליו כמו בית נאה וכדו'.

צדקה וזהו יש להבאר מדוע לא מחינן בקצני מתא על זה שמפצרים באדם שיתן להם כסף והרי יש בזה לא תתאוה, ובפרט כאשר אין זו מצות צדקה כגון שהוא עשיר או כגון שהקצבן מומר, ומדוע לא מחינן בהו ואדרבא נותנין להם ומכשילים אותם באיסור לא תחמוד. וי"ל שאיסור לא תחמוד הוא כאשר מתלהב מדבר מסוים אבל קצנים אלו אין להם נפק"מ אם יתנו להם דולר או כל כסף אחר ואף טבעת זהה נמצא שאינם מתאוים לדבר מסוים ואין בזה לא תחמוד

ראשי הישיבות

-המשך

"לא תתאוה" [וכ"כ האבן עזרא בשמות כ א] שעובר בו על האיסור אע"פ שלא השיג מבוקשו. והוכיח כן המעין החכמה, דהרי על החימוד אינו חייב אלא כשהשיג מבוקשו, וא"כ ממ"נ, אם לא נתרצה הבעל לגרשה והוא כופהו, הרי היא בכלל אשת איש דגט מעושה שלא כדון פסול, ואם דיבר על לבו עד שנתרצה הבעל לתת לה גט, ליתא ללאו דחימוד, אלא ע"כ דלא תחמוד דאשה הוא גדר של לא תתאוה, ואיסור לא תחמוד נאמר רק בממון, עיי"ש בד' המעין החכמה שתי' בזה קו' הסמ"ג, ודקדק כן בלשון הרמב"ם, ואכמ"ל.

ולכא' עיקר יסודו קשה, דגם בממון נאמר כן, דממ"נ, אם חברו אמר רוצה אני אין כאן איסור, שהרי חברו הסכים, ובלא אמר רוצה אני לא השיג מבוקשו, והרי הוא בכלל איסור גזל. אולם לפמש"ג לעיל י"ל, דהגדר בלא תחמוד שאינו עובר אלא כשעשה מעשה שיש בה לקיחה מן הבעלים, ובממון ע"י הפקר לא יעבור וכמש"ג לעיל, ולכן ה"ה דבאשה לא יעבור על לא תחמוד, דע"י גרושין הוה כמו קונה ע"י הפקר, אבל בממון חברו כשאמר חברו רוצה אני, ג"כ עובר בלא תחמוד, כיון שנתקיים בו "עד שלקחו ממנו", ודו"ק.

(ע"פ הקדמת "ענפי ארז" גניבה וגזילה, ע"ש הרחבה)

בגדר איסור לא תחמוד

דלפי הרמב"ם שהאיסור גם אם נתן דמים וע"כ בגדר הלאו אינו מחמת הפקעת ממון א"כ חומד פחות משו"פ עובר על האיסור כמו דברי יד המלך. אולם מדברי הגמ' ב"ק כ"ט ע"א משמע שפחות משו"פ אין איסור כלל דבפחות משו"פ לא נחשב ממון כלל ואינו עובר בלא תחמוד, וכ"כ האדר"ת בספרו זכר דבר ח"ש אות ט'.

האם המוכר עובר בלאו לפני עור לא תתן מכשול מי שמפציר בחבירו למכור לו חפץ שאינו עומד למכירה עד שנתרצה המוכר ומכרו לו ואז עובר הלוקח בלאו דלא תחמוד, אולם יש לדון האם המוכר עובר על לאו בלפני עור, וממילא איסור לבעל החפץ שימכרו לו למי שמפציר בו למכור אף אם הקונה יתן סכום כסף שהמוכר היה מוכן למכרו בלב שמת, או שמא אין איסור של לפני עור, וכבר נסתפק בזה בשו"ת שערי דעה ח"א סימן קמ"ט, ובסוף דבריו נוטה דשייך בזה לאו בלפ"ע אלא שחסיים שעדיין צ"ע, אמנם בשו"ת בצל החכמה ח"ג סימן נ' מוכיח מדברי המנחת חינוך מצוה ל"ח ד"ה והנה לא נראה דמוכח דאין המוכר עובר בלאו דלפ"ע, שהרי כתב דלכן בעבר הלוקח על לא תחמוד המקח קיים ולא אומרים כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, כי רק הלוקח עבר איסור ולא המוכר ואפשר שהמוכר נתרצה לבסוף למכור בלב שלם, ואם נאמר שלא מועיל המכירה יהיה קנס גם **על המוכר והמוכר לא עשה איסור על כן המכירה קיימת**. ואם נאמר דבנתרצה המוכר למכור לו עבר גם הוא דלפני עור הרי גם המוכר עשה איסור וראוי גם הוא שנתקנסו, ומוכרח בעליל דהמוכר אינו עובר בלאו דלפ"ע.

קונה מפציר במוכר למכור בשו"ת שבט הלוי חלק ה' בקונטרס המצוות סימן י"ט מדייק ממה שכתב הרמב"ם דעוברים על לא תחמוד בכל דבר שיקנהו ממנו, דאף בסוחר שיש לו סחורה למכור אותה אלא שעכשיו אינו רוצה למכור מאיזו סיבה והקונה מפציר בו עד שמסכים הרי זה עובר בלא תחמוד. בשו"ת ים שמחה סימן פ"ו מעיר דזה חידוש גדול, דלפ"ז יוצא דגם אם הלוקח מתווכח להוריד את המחיר והמוכר אינו חפץ בכך ובסוף מסכים ומוכר לו במחיר הזול עובר הלוקח בלא תחמוד וזה לא מצוין בפוסקים שיעבור על לאו דלא תחמוד בענין זה.

ישראל החומד חפץ של נכרי (גוי) יש לציין האם יש איסור לישראל לחמוד חפץ של גוי, בשו"ת מחנה חיים ח"ב או"ח סימן ל"ב כתב בנידון ישראל שקנה מגוי אתרוג בערמה בפחות משוין, ובתו"ד כתב לגבי איסור לא תחמוד שלא נאמר לאו זה רק בין ישראל לישראל אבל לא בין גוי לישראל ולא בין גוי לגוי, כי הוא איסור מחדש בישראל, וכן כתב בשו"ע הרב או"ח סימן ת"מ בקונטרס אחרון אות י"א דכיון דבלאו לא תחמוד כתוב "רעך" אין איסור בשל נכרי, וכן כתב במנחת חינוך מצוה ל"ח בסופו דרעך בא למעט עכו"ם בכל מקום בש"ס, וכן כתב החינוך במצוה תט"ז לענין איסור לא תתאוה דישראל המתאוה מה שביד עכו"ם אינו עובר דרעך כתוב, וכן כתב בפירוש המלבי"ם עה"ת (שמות כ' י"ג) דלא תחמוד אינו נוהג בב"נ. ודלא כהפס"ג באו"ח סימן תר"ד במשכ"ז סק"א דנשאר בצ"ע אם שייך לא תחמוד בעכו"ם. (עי' בשו"ת בצל החכמה ח"ג סימן מ"ח משכב"ז).

חפץ שאול ושכור בס' תולדות שמואל במצוה ל"ח אות ה' כתב לחדש דהלאו של לא תחמוד שייך אם לקח החפץ לצמיתות ככל שאר לוקח שקונה קנין עולם, אבל המפציר בחבירו לתת לו החפץ בשאלה או בשכירות ואין בו משום לא תחמוד דומיא דלא תחמוד כסף וזהב ולקחת לך דמדובר באופן זה.

חומר האיסור נאמר בתורה "לא תחמוד בית רעך" לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך" (שמות כ' י"ד). איסור לאדם להפעיל לחץ על חבירו שיוותר על דבר השייך לו. החינוך מצוה חט"ז כתב בטעם האיסור "שבחמדה הזאת גורמת לאדם תקלות רבות כי התאוה מביאה לידי חמדה והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא יתרוצו הבעלים למכור אפילו בדמים יקרים יבוא לקחת ביד חזקה, ואם יעמדו הבעלים לפניו להציל ממנו יבוא גם לידי שפיכות דמים וכו'". וכבר אמר התנא הקנאה והתאוה והכבוד מוציין את האדם מן העולם. וכתב בס' פועל צדק (מהש"ך) על תרי"ג דלכך נחתמו עשרת הדברות בלאו זה שהחומד עובר בכולם. בס' ראשית חכמה בשער הענוה פ"ז מביא שם מעשה נורא שע"י החמדה עבר אדם אחד באמת על כל עשרת הדברות. (עי' באבן עזרא עה"פ לא תחמוד, ובס' החינוך מצוה תט"ז ולפ"ז מיושב דברי האבן עזרא (עי' בית הלוי פרשת יתרו).

שורש האיסור הרמב"ם בהלכות גזילה ואבידה פ"א ה"ט כתב "החומד עבדו או אמתו או כליו של חברו או על כל דבר שאפשר שיקנהו והכביד עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו **אפילו בדמים יקרים**" הר"ז עובר בלאו דלא תחמוד, וכך מובא בשו"ע חו"מ סימן שנ"ט ס"ו, ומשמע מדברי הרמב"ם והשו"ע דגם אם נתרצה לבסוף בעל החפץ למכור אחר השתדלות הלוקח עובר בלאו זה. ומוסיף הרמב"ם (שם) "ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה". וכתב הרב המגיד (שם) להסביר דבריו לפי שגוף נטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה רק ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא עיקר האיסור אלא דלא נגמר רק בשעת המקח ובהשתדלותו לא היו בו מעשה.

אולם הראב"ד בהלכות גזילה פ"א ה"ו חולק על הרמב"ם וסובר דאיסור לא תחמוד הוא דווקא בשלא נתרצה המוכר ולקח החפץ בע"כ ואפילו אם נתן ע"ז כסף עבור החפץ שלקח, אבל אם נתרצה המוכר אינו עובר כלום. וכ"כ הרב המגיד (שם) בדעת הראב"ד. הסמ"ג מוסיף על דעת הראב"ד וסובר שאין בו משום לא תחמוד אא"כ אינו נתן דמים אבל אם נתן כסף אפילו ע"כ של מוכר אינו עובר בלא תחמוד, וכ"כ התוס' בסנהדרין כ"ה ע"ב ד"ה מעיקרא ובב"מ דף ה' ע"ב, אולם להלכה פוסקים כשיטת הרמב"ם כיון שכל הפוסקים סתמו כן בשו"ע. וכתב בס' תולדות שמואל במצוה ל"ח דלכ"ע אינו עובר אא"כ עשה עכ"פ איזה השתדלות עד שנתרצה למכור. אבל אם בעל החפץ השיב לו תיכף בשאלה ראשונה שהוא מרוצה למכור אפילו שאל על חפץ שלא היה עומד למכירה אין מזה משום לא תחמוד, כי השאלה בלבד אינו בגדר השתדלות. (עי' ספר אמרי יעקב מהגר"ם שטין שליט"א עניני חו"מ סימן ד' סעיף א').

חפץ שאין בו שוה פרוטה בס' יד המלך הלכות גזילה פ"א ה"ט מסתפק בעבירת דלא תחמוד אם הפציר והכביד רעים על חבירו על חפץ פרטי שאין בו שוה פרוטה ולקחו ממנו האם עובר בזה בלאו דלא תחמוד. וכתב דשורש הלאו דלא תחמוד מטרת כוונת התורה על ההפצרה ע"י הרעים ונתינת עינו הרעה בשל אחרים ובעצם איסור זה אין חילוק בין שוה פרוטה לפחות משו"פ, והסברא היא להיות אף אם נתן דמים בשביל החפץ ואפילו נתן כפלים משוויי דמי החפץ כל שהיה הלקיחה ע"י הפצרת הרעים עובר בלאו דלא תחמוד. דדוקא בדבר שבין פרוטה לפחות משו"פ הוא רק בערך הממון, אבל בעבירה זו אין שום דבר הנוגע לממון דהמוכר קיבל ממון כפול יותר מכדי שוויו של החפץ, וכל ענין הלאו הוא בחמדת החפץ כמות שהוא מה לי שם זה שו"פ או פחות משו"פ. המנחת חינוך מצוה ל"ח ה' כתב

הנושאים הבאים

משפטים - נזקי אש, כי תצא אש (כב ה).
תרומה - הפסקה.
תצוה - שמן בהלכה, ויקחו אליך שמן זית
זך (כז כ).
כי תשא - פת עכו"ם, וזבחו לאלהיהם
(לד טז), נאסור פתם משום יינם

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשיג בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרישים, נכתב,
ראשונים, אחרונים, חסידות

פרקי עיון בפרשיות התורה

מרבותינו לבית בריסק זיע"א

גליון א שנה א

שבט ה'תשע"ט

ויאמר אליו ה' לך רד ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים והעם אל יהרסו לעלת אל ה' פן יפרץ בם (שמות יט כד).

פרש"י והעד בהם שנית שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה. הגרי"א שר ז"ל דקדק בזה דבר פלא, דהלא כלל ישראל במעמד הר סיני היו במדרגה הכי גדולה של יראת שמים עד שאמר עליהם הקב"ה על אותה שעה 'מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי כל הימים' ולכאורה אנשים במדרגה כזו של יראת שמים מספיק פעם אחת להתרות בהם, ואעפ"כ רואים אנו שאינו כן, דאפילו במדרגה הגבוהה ביותר ביראת שמים, שאפי' הקב"ה בעצמו יש לו נחת רוח ממנו, מ"מ צריך לזרז בשעת מעשה ג"כ. כך שמע הגרי"ד שליט"א זצוק"ל ומסר להגרי"ז זצוק"ל.

וכשפגש הגרי"ז את הגרי"א שר ז"ל אמר לו שזה שאמר שהיו אז במדרגה של מי יתן וכו', לדעתם אינו נכון, שזה רק אחר שתי דברות הראשונות, שאמרו למשה דבר אתה עמנו ולא נמות, אבל קודם הדברות אע"פ שהיו ג"כ במדרגה גבוהה מאד, אבל מ"מ לא היו בדרגה זו של 'מי יתן' וכו'. (רשימות שיעורים מהגרי"ד הלוי זצוק"ל).

ועוד ביאר שם הגרי"ד הלוי זצוק"ל במה שהיו צריכים עוד התראה אע"פ שהיו בדרגה גבוהה מאד, דדרגה זו של כלל ישראל שיש להם עכשיו הוא דוקא כל זמן שיש להם את משה ואהרן, אבל אם אין להם את משה ואהרן אין שום ראייה מה יהיה אתם בעתיד, ויכולים כל כלל ישראל להתהפך, ולכן כאן צוה הקב"ה 'ועלית אתה ואהרן' שצריך לזרז עוד הפעם, שאין שום ראייה ממדרגתם עד עכשיו שהיו עם משה ואהרן, למה שיהיה בלעדם, שהכל תלוי בגדול, שהגדולים יש להם המדרגות ובלעדן אפשר לאבד הכל.

ויש להביא ראייה לזה מאליהו וחמישים הנביאים. דיעו' בילקוט שמעוני (מלכים ב' רפ"ב) דמבואר 'יכול הדיוטים וכו' מלמד שהיו חכמים כאלהו, וכשנגנזו אליהו נסתלקה מהם רוח הקדש וכו'. ומבואר דבזמן שאלהו חי היה להם נבואה ממש כמהו, אבל לאחר שעלה השמימה, נסתלקה מהם רוח הנבואה. ולכא' יש להבין איזה גדולה היה לו לאלהו על חמישים הנביאים אם היתה להם נבואה, אלא הפירוש הוא שהם היו תלויים בו, דכל זמן שהוא נמצא ביניהם יש להם כח נביאות, וכשהוא מסתלק בטלה כל מדרגתם לגמרי. הא קמן שהגדול יכול להעלות הציבור אפילו עד מדרגתו, אבל כשהוא יסתלק הכל יתבטל.

ופעם שאלו למרן הגרי"ז זיע"א אילו היה הרשב"א או הרמב"ם נמצאים בדורינו מה היו אומרים על המצב, וענה להם שאם היה הרשב"א או הרמב"ם בינינו 'וואלט די דור אנדערש אויסגעקוקט' [הדור היה נראה אחרת].

בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף (הפטרת פרשת יתרו, ישעיה ו ב).

אמר הגאון רבי רפאל הכהן קוק זצוק"ל ששמע ממרן הגרי"ז כביאור הקרא: דהנה בתרגום יונתן 'יכסה פניו דלא יחזי, ויכסה רגליו דלא יתחזי, ומשתמש בשתים, עיי"ש. והביאור הוא על פי 'וכולם עושים באימה וביראה רצון קונם' שכשם שעושים הכל ביראה בעולם הזה, כן עושים באימה וביראה בעולם הבא, ויראה היינו שמפחדים מלהביט, כמש"א 'ויכסה משה פניו כי ירא מהביט', ובק"ש יש דין שצריך [לכסות פניו], ובתפילה שצריך להתעטף כל גופו, ולכן כיסו פניהם שלא יראו, וכיסו רגליהם שלא יתראו.

זמירות ליל שבת

חרותה ליום השביעי ככלה בין רעותיה משובצה (פיוט כל מקדש).
הנה צ"ב הדמיון שדימו שבת לכלה בין חברותיה. והוא דהנה כשרוצים לבחון מעלתה היתרה של הכלה לכאורה אין שייך להבחין בה, שהרי כל הכלות לבושות בגדים דומים וכולן שוות בחיצוניות, ואיך נדע מעלתה, אמנם כשרואים את חברותיה מסביב ואת המתלוות אליה שייך לידע גם מעלתה של הכלה עצמה. ומעתה מוסבר הדמיון לשבת, שאף שלכאורה נראה כשמגיעים לשבת רואים את כל האנשים ואפילו הפשוטים ביותר שהם מחודשים ומצוחצחים לכבוד שב"ק ולבושים במלבושים נאים, ואם כן איך אפשר לראות באמת על יהודי את חלקו בש"ק, ולזה המשילו את השבת לכלה, שמכירים אותה ע"י רעותיה, דגם כאן יכולים לראות על יהודי ע"י שמתבוננים בו האיך שבת אצלו לעומת שאר ימי השבוע, ומה עיסוקו בשבת, ועיד' אפשר כבר לידע מה באמת אחיותו בשבת קדש. [מספר דרור יקרא משמיה דאדמו"ר מסטריסוב זצ"ל. בשם מרן הגרי"ז הלוי זיע"א].

לא תחמוד (שמות כ יד).

בהקדמה לספר 'ענפי ארז' (גניבה וגזילה) מהג"ר אברהם גורביץ מובא בשם אביו הגר"ז זצ"ל בזה"ל 'והנה שמעתי מאמרו"ר הגה"צ זצ"ל שבעת שלמד לפני מרן הגר"י זצ"ל, סיפר לו מרן זצ"ל אודות עובדא מגאון וצדיק מפורסם, שכשראה מרחוק שיהודי אחד נכנס לביתו כדי לגזול ממנו אחד מחפציו, קרא הגאון לעומתו, 'הפקר' 'הפקר'. וביאר מרן זצ"ל בטעמו במה שאמר הפקר ולא אמר נתונה לך במתנה, שע"י נתינה במתנה היה מצילו מעבירת גזילה אבל לא מעבירת לא תחמוד, אבל ע"י אמירת הפקר הצילו גם מעבירת לא תחמוד, ע"כ שמעתי, ע"כ מהספר הנ"ל.

ובספר חידושי הגרמ"ד הלוי שליט"א מופיע מעשה כזה על מרן הגר"ח הלוי באופן אחר וז"ל הספר 'א' סיפר בשם מרן ז"ל מעשה שהיה עם הגר"ח ז"ל, שפעם נגנב איזה חפץ מבית הגר"ח ז"ל והגר"ח רדף אחרי הגנב והשיגו, ואמר הגר"ח לנגב שהחפץ יהא הפקר בידו, ופירש שהוא שמה שלא אמר לו הגר"ח שהוא מקנה לו את החפץ, מפני שאז היה מכשיל את הגנב באיסור לא תחמוד, ע"כ מהספר חידושי הגרמ"ד הלוי.

והגרמ"ד הלוי בשיעור תמה על מעשה זה, ואלו דבריו: אולם לי צ"ע בזה, חדא, דמיד כשהגביהו הגנב מרשות הבעלים וקנאו עבר על לא תחמוד, דדין גניבה כדין קנייה לזה, ע"י רמב"ם (גזילה פ"א הי"ב) 'והקונה דבר שהתאווה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין, לכך נאמר לא תחמוד ולא תתאוה, ואם גזל עבר בג' לאוין' ע"כ. הרי שמיד במעשה הגזילה עבר באיסור לא תחמוד, ולא מסתבר לחלק בין גנב לגזלן בזה.

ועוד צ"ע דאיסור לא תחמוד הוא לעשות פעולות שיבוא החפץ לידו, וא"כ מ"ש אם הגר"ח ז"ל הקנה לו או שהפקיר, הרי בכל גווני עבר הגנב כיון שע"י פעולת הגניבה פעל וגרם שיקנו לו או שיפקירו עבורו את החפץ.

ומשו"כ אמר הגרמ"ד הלוי שצ"ל שהמעשה היה באופן אחר, ואלו דבריו: ונראה שהמעשה היה שהגר"ח ז"ל באמת הפקירו, ומה שפירשו שלא הקנהו לו משום לא תחמוד זהו הוספת הרחוב שבא לדון ולהסביר ואינו הטעם הנכון, אלא הטעם הוא בפשיטות שעיקר טעמו של הגר"ח היה כיון שבלא"ה אינו יכול להוציאו מידו הפקירו, אבל לא הקנהו לו דמאיזה סיבה יתן מתנות לגנב, ע"כ מדברי הגרמ"ד הלוי שליט"א.

ואכן לפי הנוסח המובא בשיעורי הגרמ"ד הלוי קשה מאד כמו שהק' שם וכו"ל, אכן לפי הנוסח המובא בספר 'ענפי ארז' הנ"ל לק"מ. שהרי אותו צדיק הפקירו קודם שבא הממון ליד הגנב, ומה שזכה זכה מההפקר, עיין בזה.

ובבאור המעשה כתב בענפי ארז בזה"ל: ונראה בטעמו שכן בהא דבעינן לענין ל"ת דלא תחמוד חמדה הבאה לידי מעשה פירש הרמב"ם ז"ל דבעינן עד שלקחו ממנו, וכאן ע"י הפקר אין כאן לקיחה ממנו שבזמן שבא החפץ אל החומד כבר אין זה ממנו ודו"ק.

משה ידבר והאלוקים יעננו בקול (שמות יט יט).

ע"י רש"י. וע"ע בתרגום יונתן שפירש 'והוה קל שופרא אזיל ותקיף לחדא משה הוה ממליל ומן קדם ה' הוה מתעני בקל נעים ומשבח ונעימתא מליא'. וצ"ב מאי שייכא קול נעים למתן תורה. [ונראה שלמדו כאן שירת הלויים] ואמר הגר"ז זיע"א בשם מרן הגר"ח זיע"א דשירת הלויים היינו טעמי המקראות. (משיעורי הגר"מ הלוי זצ"ל).

ענייני תפילה

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי צורי וגואלי.

ישנם שני אופנים בפיסוק 'יהיו לרצון אמרי פי וכו', דאפשר לפרש 'יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך', ואפשר לפרש 'לפניך ה' צורי וגואלי'. ומרן הגר"י זיע"א היה אומר פעמיים, פעם בפיסוק קודם תיבת 'לפניך' ופעם בפיסוק אחר תיבת 'לפניך'. [וע"י מלבי"ם ומצודת דוד (תהילים יט). וברד"ק כתב 'יהיו לרצון מה שאמרתי לפניך בפה, ומה שלא אמרתי בפי אלא חשבתי בלבי, ויהיה לרצון לפניך כי דברים רבים יחשוב אדם בלבו ולא יכול לדבר כן בשפתיו. ה' צורי וגואלי חזקי שבו אבטח בשאלתי, גואלי מהשגיאות והזדונות'].

דברים בענינא דיומא מרשכבה"ג מרן ראש הישיבה אילת השחר זללה"ה
 לוקט ונערך מתוך כתבי יבדל"ח תלמידו - החברותא הגרמ"ש שליט"א
 לע"צ ידידו היקר הגה"ח חיים בן ציון ז"ל בן הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שיבדלחט"א

שובבי"ם

ימי השובבי"ם אין אחד שלא מבין שהוא זמן שחובה להתחזק בו,
 ועיקר החיזוק הוא, "להרבות בלימוד התורה"

ט"ו בשבט

בט"ו בשבט מסתבר שמספיק לאכול פרי אחד, כי העיקר הוא לזכור שהוא ראש השנה לאילנות. אמנם לשון המ"א (סי' קל"א) הוא נהגו "להרבות" בפירות, מ"מ מספיק לזה שלשה מינים, דברים היינו שלשה כמבואר בגמ'.

אנשי אמנה אבדו

בשבועות האחרונים לוקינו בכפלים כאשר בעוה"ר עזבו אותנו לאנחות, אנשי צורה, אנשי אמנה הבאים בכח מעשיהם, מרבים תורה ומצות בישראל, מקדשי שם שמים ברבים בכל מעשיהם ודרכיהם, ואותנו עזבו לאנחות.

הלא המה מרא דאתרא דהרצלי יצ"ו הגאון הגדול רבי יצחק יחיאל יעקובוביץ זצוק"ל, שהעמיד הדת על תילה קרוב לשבעים שנה, במקום שהי' רחוק מאד מהיהדות, והי' חומה בצורה נגד כל דבר הנוגד לתורה הקדושה.

זכה ליצוק מים ע"י מרנא החזו"א זצוק"ל שהעמידו לרב, ומרן רבינו זצוק"ל העריכו ואת גודל פעולותיו עד למאד, והיה דואג לשלומם ובריאותם כאשר כל פעם שהי' נכנס בנו הגאון רבי חיים יוסף שליט"א להשתעשע בפלפולא דאורייתא עם מרן זצוק"ל [שדאג למינויו לר"מ בישיבת פוניבז' לצעירים אחרי שהפסיק מרן למסור שיעורים], היה מברך בכל לב את אביו הרב זצ"ל ותבלחט"א הרבנית שליט"א. וכן כשהייתי אבלחט"א כמה פעמים במקואות בהרצלי עם הרב או בשליחותו, היה שומע ומתעניין מרן על זה. בעוד הרב הי' מתבטל בענוה יתירה לגמרי להורמנא דמרן באופן מוחלט, כתלמיד לרב.

ואף לאחר סילוק מרן, מספרים בניו היקרים שליט"א שבכל יום לאחר שחרית הי' לומד פרק משניות לעילוי נשמת מרן, באמרו הרי אם מרן ביקש צריך לעשות... והדברים ארוכים.

מה שברור שעזב אותנו אחרון הרבנים ברמה מופלגת כזו, שהיה לדמות ומופת בעירו ומשפיע על כולם, ירחם השי"ת למהר ולחוש לגאלנו במהרה בימינו אמן.

***

ומה נאמר ומה נדבר בעזוב אותנו ידיד נפשי מזכה את הרבים שאין כמותו הרב הצדיק רבי יוסף ז. פוגל זצוק"ל מרכסים שהעיד עליו כ"ק הצדיק רבי דוד אבוחצירא שליט"א שרבי יוסף מכיר כל בית ובית בצפון, באשר עסק כשלשים שנה בקירוב אחינו בני ישראל.

ואי אפשר לשכוח את "אושרו" העצום של רבי יוסף כשזכה שיעשו סיום מסכת בקיבוץ "עין חרוד" הידוע שנחקק בו בספר היסוד שלא יהי' בו בית כנסת, והנה נכדו של ראשי המייסדים עורך סיום מסכת בשיעור שנערך אצלו, וסבו אומר את הקדיש... וכתב רבנו מכתב ברכה לכבוד המעמד.

ובאותו זמן טרח הרבה רבי יוסף להכין את פסוק שמע ישראל וגוי' כתוב באופן שלא יהי' טעון גניזה, כי רצה לחלקו לאחינו בני ישראל שלא זכו לדעת מה זה שמע ישראל. והיתה לו הצעה גאונית לכתוב כל מילה על דף בפני עצמו, ולחבר את כולם למטה עם חיבור חיצוני, כמו אצבעות, ובא לרבינו עם דוגמא, ושאל אם זה נחשב למחובר, או שכל אחד נחשב לעצמו, ואינו טעון גניזה, והשיב מרן דמסתבר שהחיבור עושה אותם אחד, וגנו את הרעיון.

וכן לאחר הכינוס האדיר בנהריה לאלפי בני ישראל שאירגן רבי יוסף במסירות עצומה, והשתתף ג"כ כ"ק הצדיק רבי דוד שליט"א, הכין רבי יוסף פרוספקט עם תמונה של מרן ויבלחט"א רבי דוד [כשרבי דוד מחזיק למרן את המקרופון...], ועורר בזה להכניס שבת "חצי שעה" לפני השקיעה. וכנהנה רבות, תקצר היריעה מהכילים.

והגדיל בשנים האחרונות, כשגברו יסוריו, לקבל אור מיוחד ממרן, כשהיה בא אליו מפעם לפעם ואומר "שבא לקבל בנוזין..." והיה מרן מאשר את זה, ומרעף עליו באור פני מלך, שפע יקרות, דברים שלא ראינו כמעט אצל מרן. והנפלא היה לראות את הקבלת פנים שקיבלו מרן בפנים מאירות ושואל "וואס מאכסטו רבי יוסף...".

והרבה שאלות בכל חלקי התורה והנהגה היה שואל את מרן, ומקבל תשובות נפלאות, אשר יראו אור בקרוב בספרו "שיח יוסף" שהכין להוציא לאור.
וגביא כאן מעט על קצה המזלג.

~ ~ ~

האם יש שכר פסיעות ברכב
שאל הנפטר זצ"ל בענין שכר פסיעות בהולך לדבר מצוה, אם זה רק כשהולך ברגלים, או גם בנוסע ברכב. אמר רבינו, דגם ברכב יש שכר פסיעות. ולא עוד אלא שמשערים לפי הפסיעות שהיה עושה אם הי' הולך ברגליו, ולמשל מרחק כזה שבהליכה ברגל זה עשרת אלפים פסיעות, כשנוסע ברכב יש לו שכר של עשרת אלפים פסיעות. ולפני הרבה שנים אמר רבינו שדבר אחד יש שכר בהליכה ברגל, יותר מנוסע ברכב, שכר טירחא שזה רק במהלך בפועל.

~ ~ ~

כביאור זוכר חסדי אבות
שאל הנפטר זצ"ל מה הפשט זוכר "חסדי אבות", האם החסדים שעשו האבות הקדושים, או החסד שעשה עמהם הקב"ה. והשיב לו רבינו הרי כתוב חסדי אבות, א"כ מיירי במה שהאבות עשו.

~ ~ ~

גדר תינוק שנשבה
התבטאות נדירה שמענו מרבינו, כששאל ר' יוסף מה הגדר של תינוק שנשבה בזמנינו, אם כל חילוני יכולים להחשיבו תינוק שנשבה, ואמר רבינו שמסתמא כן. וכשדברו אם אפשר שיחזרו כולם בתשובה, גם הרשעים שרוצים לעקור את התורה, אמר רבינו שאין ראייה, וכמו שמצינו בחז"ל שיצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים "חזון מאחר..."

~ ~ ~

שפתותיו דובבות בקבר בהקלטה...
בהזדמנות שאל את רבינו אם מה שאמרו חז"ל דכל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר, זה גם כששומעים את דברי המת עצמו! מתוך הקלטה של דברי תורה שאמר מחיים. ומתחילה אמר לו רבינו בחינך אינני יודע מה קורה בקבר.. אבל אח"כ אמר דמסתבר שהוא הדין בזה, דהעיקר הוא שדברי תורתו נמסרים לאחרים, ומה לי מפי תלמיד שאומר בשמו, ומה לי אם שומעים מתוך הקלטה, העיקר שדברי תורתו נמסרים לאחרים.

ומוסיף רבינו דכשאומרים דבר בשם תלמיד חכם "חי", יש לו הרבה יותר שכר ממה שאומרים אח"כ בשמו, דכל זמן שהוא חי יש לו שכר של מלמד ומרביץ תורה, ולא רק את הענין של שפתים דובבות. ומטעם זה אומר רבינו שעדיף לאדם להוציא לאור את חידושו כל זמן היותו על אדמתו, שאז היא זכות הרבה יותר גדולה.

~ ~ ~

צדקה תציל ממוות כ"ש ברוחניות
וכשבא קודם ראש השנה תשע"ז אמר לו רבינו דמה שאחז"ל "צדקה תציל ממוות" מיירי בגשמיות, אך כל שכן ברוחניות, דכשמזכה את אחרים ברוחניות, זוהי הצדקה האמיתית, ומצלת את האדם ממוות.

~ ~ ~

אב שלא שוכר רב פרטי לבנו כשהוא צריך יורדים לנכסיו
חידש רבינו בתוך הדברים עם הנפטר זצ"ל [בנוגע לשאלה מסוימת], דתלמיד שצריך לשכור לו רבי פרטי ללמדו, והאב אינו רוצה לשכור, בית דין יורדים לנכסיו ושוכרים מלמד לילד.

~ ~ ~

אשרי יולדתו

ימים אלו הלכה לעולמה האשה החשובה מרת גיטל דבורה וירז'בינסקי ע"ה אמו של יבלחט"א הר"ר יעקב הי"ו מנהלה המסור של מוסדות "ארחות תורה" שסמך מרן עליו בניהול המוסדות, ונושא את המשא הכבד מנושא, של כל הענף הענק שהולך וגדל בסייעתא דשמיא, ישר חילו להרבות תלמידי חכמים מופלגים בישראל.

חוב הכרת הטוב לאמו הגדולה אשר זיכתה את כלל ישראל במטמון היקר הזה, אשר בודאי גודל אהבת תורה החקוקה בלב בנה, היא ממה שקיבל מהוריו היקרים עליהם השלום. ואין לנו אלא לברכס ישמח האב בגן עדן ותגל אמו בפרי ביטנה, בכל התורה והמעלות הגדולות, שמגדלים במוסדות המפוארים הממשיכים ברוחו של מרן זצוק"ל, ותעלה נשמתם מעלה מעלה, עד יקיצו וירגו שוכני עפר בביאת משיח צדקנו בב"א.

הגליון מוקדש לעלוי נשמת
בן-ציון בן בנימין

גליון קצ"ז פ' יתרו
כ' שבט ה'תשע"ט
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

על מרן זצוק"ל

הספר מרן רה"י רבי
ירחמיאל גרשון
אדלשטיין שליט"א
ברמה"ש ככלות השבעה.

מתוך הספר 'גאון יעקב'
ג' חלקים על התורה והמועדים

"וקראו את הדברים שהיה
מדבר וכותב, דברי חיזוק
חשובים מאד שהתפרסמו
והשפיעו בכל העולם" (מרן
הגרי"ג אדלשטיין שליט"א על
'גאון יעקב')

וברצוני להזכיר בזה דבר חשוב מאד,
יש הרבה מוסדות, שרבי יעקב זצ"ל
העמיד ברמת השרון, הרבה מוסדות
תורה וחסד, מוסדות חשובים מאד,
ויש צורך באמצעים כספיים להמשיך
את החזקת המוסדות, וזכות גדולה
היא לכל מי שיעזור להמשך קיום
המוסדות, זכות גדולה מאד! בודאי
שרבי יעקב זצ"ל יהיה מליץ יושר עבור
כל מי שיתרום ויעזור לחיזוק המוסדות
והמשך קיומם. (מרן הגרי"ג אדלשטיין
שליט"א על חובת התמיכה במוסדות,
בבת עינו של מרן זצוק"ל)

מה זה מחייב אותנו? אם אין אני לי מי לי (אבות
א, יד), זה מחייב אותנו שאנחנו, כל אחד ואחד,
נתחזק בהנהגה בדיבור במעשה ובמחשבה,
בדיבורים קדושים במעשים קדושים ובמחשבות
קדושות, כל אחד לפי כוחו כמה שהוא יכול.
ובעצם זהו חיוב תמיד, כל אדם חייב בתרי"ג
מצוות, מצוות שבגוף, במעשה, בדיבור, ובלב, יש
חובות הלבבות, שיש על זה ספר שלם 'חובות
הלבבות', תמיד זה חיוב, אך בפרט עכשיו, זהו זמן
שמרגישים יותר את החיוב, כיון שחסרה
ההשפעה, חייבים למלא את החסר, כל אחד
בכוחותיו.

ומי שמתחזק בעצמו, משפיע גם על אחרים, כמו
שכתב החזו"א באיגרת (קו"א ח"ג סב) "ואם היו
בני אדם עמלים בתורה לאמיתתה, היו מצילים
ילדים הרבה ואנשים רבים, מהחורר עבירה
וכפירה וכיוצא בזה – בשפע קדשם, בהשתפך רוח
טהרה בעולם. ובסביבות בעל תורה אמיתי, הדבר
ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה
שכל השתדלות מעשית לא תשיגה. וכמו כן יש
רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם
לדקותם."

החזו"א לא הזכיר בדבריו 'גאון' או 'צדיק' אלא
'בעל תורה אמיתי', היינו מי שעוסק בתורה וכל
הנהגתו לפי התורה, ובמסילת ישרים בסוף הספר
כתב "יכול להיות חסיד גמור איש שמפני צרכו
הוא בעל מלאכה פחותה כמו מי אשר לא יפסוק
מפיו הלימוד", היינו שגם אדם שאין תורתו
אומנותו, שמוכרח לעסוק בפרנסה להחיות נפשו
ונפשות ביתו, גם הוא יכול לזכות ולהגיע לכל
הדרגות הגבוהות של המסילת ישרים, זהירות
וזריזות וכל המעלות עד לרוח הקודש! כל אחד
ואחד יכול להגיע לזה אם ישתדל ויעשה כל מה
שהוא יכול לפי כוחותיו.

וזה מה שאנחנו צריכים להתעורר כעת, בזמן
הזה של התעוררות, להשתדל ולהתאמץ כל אחד
לפי כוחו, כמה שכוחו מגיע, בכל דבר שהוא מבין
שהוא מצוה, אם בתורה, או בחסד ובמעשים טובים,
יש תרי"ג מצוות, והזמן מעורר עכשיו, להתחזק
לקיים את כל המצוות יותר בשלמות, וזו בודאי
תהיה זכות גדולה לנפטר הגדול זצ"ל, והוא יהיה
מליץ יושר על כל מי שמתחזק בגללו.

אם נתבונן מהו סוד כוח ההשפעה שהיה לרבי
יעקב זצ"ל, מהיכן בא הכוח להשפיע? – זה בא
מעצמו, מתוך המדרגה שלו, שהוא היה בעל
מדרגה גבוהה מאד, ובמה? בזה שהיה דבוק
בתורה, ובתפילה, במעשים טובים ובדיבורים
טובים ובמחשבות טובות בלי הפסק זמן, כל
הזמנים שלו, וכל הכוחות שלו, כולו היה מסור
לתרי"ג מצוות, לתורה ולחסד ולאהבת הבריות
ולמעשים טובים, לעזור לכל אחד בעצה, ובכרכה,

על יעקב אבינו נאמר (בראשית כח, י) ויצא יעקב
מבאר שבע וילך חרנה, ורש"י שם מביא מדברי
המודרש, מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה
רושם, שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה הוא זיוה
הוא הדרה, יצא משם, פנה הודה פנה זיוה פנה
הדרה, ע"כ.

יעקב אבינו השפיע על באר שבע הוד זיו והדר,
והם כל מיני השפעות של דברים גדולים מאד [עיין
במפרשים בזה], הרבה מעלות וקדושה של הודה
זיוה והדרה, אף על פי שעדיין נשארו בבאר שבע
יצחק ורביקה, וגם הם השפיעו, אבל כשהיה גם
יעקב הייתה השפעה יותר גדולה, וכשיצא יעקב
מבאר שבע פסקה אותה ההשפעה.

זה כתוב על יעקב אבינו, וכך גם אנו נאמר על
רבי-יעקב רבינו, שהוא יצא מרמת השרון, ועימו
פנו הודה זיוה והדרה, ההשפעה הגדולה של
הרבה דברים גדולים מאד שהיו, ועכשיו הם
חסרים.

ולא רק ברמת השרון, יעקב אבינו השפיע
במיוחד בבאר שבע, אבל גם בכל העולם, אנחנו אז
לא היו יהודים, ואילו בזמננו ב"ה יש ציבור גדול
של יהודים בכל הארץ, ורבי יעקב זצ"ל השפיע
עליהם, לא רק ברמת השרון, אלא בכל הארץ, היה
מגיע להרבה מקומות, וגם שמעו עליו, וקראו את
הדברים שהיה מדבר וכותב, דברי חיזוק
חשובים מאד שהתפרסמו והשפיעו בכל
העולם, וכעת חסרה בכל העולם ההשפעה הזאת
של הודה זיוה והדרה של רבינו זצ"ל.

ולא לפי התורה, אז זה איסור, ומדוע לומר לאומי?
כך הייתה שאלתו.

התורה היא בעצמה תכלית

היו מנהיגים שאמרו שאנו הולכים בדרך התורה, ועושים למען חזיון התורה בעם, כיוון שהתורה היא הנותנת חיות לעם ישראל והיא השומרת עלינו ובלי התורה עם ישראל לא יכול להתקיים, ולכן צריך ללכת בדרך התורה בלבד. ושמעתי על זה מפי תלמידו של ר' ברוך בער (בעל ה'ברכת שמואל') שאמר בשם רבו שלא כך צריך לומר, אלא עוד יותר, שהתורה היא העיקר ואנו שומרים את התורה לא מפני שהיא המקיימת את עם ישראל, אלא מפני שהתורה היא העיקר בעולם, ואם לפי התורה יצא ח"ו שאין אנו צריכים להתקיים, אז באמת אנו לא צריכים להתקיים, כי התורה היא אינה אמצעי לאיזה תכלית אחרת אפילו לו תהיה מטרה חשובה ביותר. כי בזה שאנו מסתכלים על התורה בתור אמצעי כבר יורד אצלנו ערך מעלת חשיבות התורה, כי התורה היא בעצמה התכלית אלא שהיא העיקר בעולם, ואם לפי התורה אין אנו צריכים להתקיים ח"ו, אז אנו לא מתקיימים, אלא שיש לנו הבטחה מהשי"ת שאינו ממיר את עם ישראל בעם אחר.

עם ישראל – עם סגולה מכל העמים

הזכרנו כמה פעמים שכאשר מדינת ישראל נתקבלה למוסד האו"ם כחברה במוסד זה הייתה שמחה גדולה בין שרי הממשלה והישוב בארץ, שלאחר מאמץ ממושך הצליחו להיכנס לאו"ם. הייתה התנגדות מצד הערבים שלא הכירו כמדינת ישראל כמדינה וכאשר נתקבלו לאו"ם הייתה השמחה רבה. ודבר זה טיפשי ביותר שכידוע יש ארבעה סוגים בעולם; דומם, צומח, חי, מדבר ומדבר עצמו מחולק לשנים, סתם בני אדם - סוג אחד, וסוג שני הוא העליון ביותר הוא עם ישראל עם סגולה לכל העמים, שאין עם ישראל ככל העמים; כצרפת, אנגליה וכדומה, אלא עליון על כולם. ועם ישראל כלל לא משתייך לשבעים אומות אלא מחוץ לשבעים האומות. וכאשר מתקבלים כחברים באסיפות של שאר האומות הרי לשמוח ע"ז זה טיפשי ביותר.

חבירות באסיפת חמורים

למה הדבר דומה לחבורת חמורים שהחליטו באסיפתם לקבל כחבר את בן אדם פלוני כחבר באסיפתם האם דבר זה יגרם שמחה והנאה לאותו פלוני להיכנס בחבורת חמורים. כן הדבר הזה עם עליון על כולם ומיוחד מכולם אינו יכול להתערב בין כולם, כמו שאמר בלעם בברכותיו "עם לבד יושכן ובגויים לא יתחשב" וכמו שמשא רבינו אמר בברכותיו "וישכון ישראל בטח בדד" מתי הוא בטוח כאשר הוא בדד ואינו מנסה להיכנס לאסיפות שאר האומות.

ובגלל מה עם ישראל עליון על כולם ומיוחד מכולם? בגלל התורה! ויהי רצון שנהיה בין אותם לומדי תורה שה' נתן חלקם בתורתו, שהם המיוחדים שבעם המיוחד.

"וַיִּמְשָׁה עֲלֶיהָ אֵל הָאֱלֹקִים וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר ... וַיַּעַתָּה אִם שָׁמָעוּ תְּשָׁמְעוּ בְּקֶלְי וְשִׁמְרָתָם אֶת בְּרִיתִי וְהִיָּיתָם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָל הָאָרֶץ: וְאַתָּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת פְּהִינִים וְגוֹי קָדוֹשׁ..." (שמות יט, ג-ו)

כתוב בפרשת השבוע^א עניין מתן תורה, ולפני שהתורה כותבת את נתינת התורה היא מקדימה הקדמה קצרה "וַיִּמְשָׁה עֲלֶיהָ אֵל הָאֱלֹקִים" וכו'. רואים מפסוקים אלו שנהיו עם ישראל לעם מאז קבלת התורה, והתורה היא שעושה אותם לעם. כמו שכתוב "וַיַּעַתָּה אִם שָׁמָעוּ תְּשָׁמְעוּ בְּקֶלְי וְשִׁמְרָתָם אֶת בְּרִיתִי וְהִיָּיתָם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים..." אם מקבלים את התורה ממילא מתקיים – 'והייתם לי סגולה'.

ועוד יותר מזה, הגמרא במסכת יבמות לומדת ממתן תורה דיני גירוש, שאז בני ישראל התגירו, ושגרות צריכה מילה וטבילה, כמו שכתוב "וַיִּאָּמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם וְקַדְּשֵׁם הַיּוֹם וְקָטְרוּ שְׂמֵלָתָם", וכן קרבן, שבני ישראל שחטו עולות, ואלו התנאים לגרות. ובימינו שאין קרבן אין הקרבן מעכב. רואים מכל זה שהתורה עושה את ישראל לגרים יהודים ולעם סגולה, ובלי התורה אין כאן לא עם סגולה ולא עם יהודי.

בדורנו ישנם אנשים המפרידים בין שני הדברים ואומרים שיש שני דברים, לאום ודת. אם נשאל אותנו אתה יהודי יענה לך בודאי! ובמה זה מתבטא? בזה שאני משתייך ללאום היהודי, ומה בקשר לדת? הוא יענה שזה עניין פרטי, ואם אחד רוצה, שיהיה דתי ואם לא, לא.

שטות גמורה היא שהוא לא מבין שכל התהוות עם ישראל היא בגלל התורה, וזה מה שעושה אותנו ליהודים.

כלכול מושגים

הרב עמיאל, שהיה רבה של תל-אביב, שאל פעם באחת מדרשותיו מה הפירוש דתי לאומי, הרי ממה נפשך, אם הלאומיות היא חלק מהתורה וזו מצווה מהתורה א"כ מדוע צריך לומר לאומי הרי זהו דבר הכלול בתוך ה'דת', דת משה "ואש דת למו"^ב שהוא התורה, ואם זו לא מצווה מהתורה

ובתפילה, היה מבקש רחמים בתפילות מעומק הלב, והתפילות עזרו כידוע, ברכותיו ותפילותיו היו מתקיימות, כי כשאדם מבקש מעומק הלב יש סיעתא דשמיא, ותפילתו עוזרת ומתקבלת.

זה מה שהיה רבי יעקב זצ"ל, וכל אלו הם דברים שכל אחד מאיתנו יכול גם כן לקיים אותם, כל אחד לפי כוחו ושייך בזה.

המשך ההשפעה וקיום המוסדות

הנה אמרו (ב"מ פה, א) כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם שנאמר ואני זאת בריתי וגו' לא ימוש מפך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם וכו' מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניה שלה.

זכתה רמת השרון לכמה דורות של השפעה, קודם היה פה אבינו הגאון רבי צבי יהודה זצ"ל, שהיה הרב ברמת השרון והשפיע הרבה, ואחריו היה אחי, הבן הקדוש, הגאון רבי יעקב זצ"ל, שהשפיע גם כן הרבה, ועכשיו יש המשך לזה, כל הזמן יש ברמת השרון הרבה מקומות שיש השפעה של תורה והשפעה של קדושה מן הצאצאים שלו, וכעת הגיע הזמן שגם אלו שלא היו פה בקביעות, הגאון רבי צבי יהודה שליט"א והגאון רבי שאול שליט"א, שניהם גם כן יבואו וימשיכו להשפיע פה את ההשפעה של קדושה, וזה מובטח, שהתורה מחזרת על אכסניה שלה, כפי שהשפיעו אבא זצ"ל ורבי יעקב זצ"ל, כך יבלחט"א גם הם ישפיעו, ותימשך ההשפעה בעזרת השם.

וההשפעה לא רק נמשכת אלא גם מוסיפה והולכת, כמו שמצינו באבות הקדושים, שאברהם אבינו השפיע, ואחריו השפיע יצחק אבינו, ואחריו יעקב אבינו היה בחיר שבאבות (בראשית רבה עו, א), והשפיע יותר, מפני שהיו בו צירוף כל ההשפעות, של אברהם ויצחק אבותיו, יצחק קיבל מאברהם והוסיף על זה, ויעקב קיבל את המעלות של אברהם ויצחק והוסיף עליהם, וזוהי עוד השפעה כפולה, וביעקב כבר נשלם כלל ישראל, שממנו יצאו שבטי קה, וצורתו חקוקה בכיסא הכבוד, פני אדם במרכבה זה יעקב אבינו.

וכך גם כאן, הבנים ימשיכו להשפיע את ההשפעה שהייתה עד עכשיו ביתר כוח וביתר השפעה בעזרת השם.

וברצוני להזכיר בזה דבר חשוב מאד, יש הרבה מוסדות, שרבי יעקב זצ"ל העמיד ברמת השרון, הרבה מוסדות תורה וחסד, מוסדות חשובים מאד, ויש צורך באמצעים כספיים להמשיך את החזקת המוסדות, וזכות גדולה היא לכל מי שיעזור להמשך קיום המוסדות, זכות גדולה מאד! בודאי שרבי יעקב זצ"ל יהיה מליץ יושר עבור כל מי שיתרום ויעזור לחיזוק המוסדות והמשך קיומם.

^א ערב ש"ק פרשת יתרו תשכ"ט
^ב דברים לג, ב'

דברי אמת

מאמרי היוזק השקפה והדרכה
מזקו המשיגים

מדרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 119 ■ יתרו

לשמוע ולהסיק מסקנות

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים (יח, א). "וישמע יתרו - מה שמעוה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק" (רש"י).

יתרו לא היה היחיד ששמע על קריעת ים סוף ומלחמת עמלק. גם קריעת ים סוף עשה רעש גדול בכל העולם, וכפי שנאמר בשירת הים: "או נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען". אלא מאי? ההבדל בין יתרו לאחרים היה בכך שיתרו הסיק את המסקנות ממה שראה וגם פעל על פיהן. הוא התגייס, וזכה שבני בניו ישבו בלשכת הגזית.

המדרש (בראשית רבה מה כב) מביא מעשה נורא שארע עם 'יקום איש צרורות', בן אחותו של ר' יוסי בן יעזר, שהיה רוכב על סוס בשבת יחד עם אנשי השלטון של יוון, שהיו מלווים את ר' יוסי בן יעזר להריגה. "אמר לו 'יקום לר' יוסי, ראה סוסי שהרכיבני עליו המלך, וראה סוסך שהרכיבך עליו אדונך... אמר לו ר' יוסי ליקום, אם כך למכעיסיו, ק"ו לעושי רצונו. אמר לו יקום לר' יוסי, וכי עשה אדם רצונו יותר ממוך, ולמה מגיע אליך אלו היסורין, אמר לו ר' יוסי ליקום, ואם כך לעושי רצונו, ק"ו למכעיסיו!"

"נכנס בו הדבר כארס של עכנאי, הלך וקיים בעצמו ארבע מיתות בית דין. מה עשה, הביא קורה, נעצה בארץ וקשר בה נימא, וערך העצים והקיפן גדר של אבנים, ועשה מדורה לפניו ונעץ את החרב באמצע, והצית תחת העצים מתחת האבנים, ונתלה בקורה ונחנק. קידמתו האש נפסקה הנימא, נפל האש קידמתו חרב, ונפל עליו גדר של אבנים ונשרף. נתנמם יוסי בן יעזר וראה מיטתו של יקום פרוצה באויר, אמר, בשעה קלה קידמי זה לגן עדן."

ישנם רבים ששומעים דברי תוכחה נוקבים, אך נותנים לדברים לחלוף לידם בלי לשנות מאומה מדרכם הרעה. לעומת זאת, יקום איש צרורות שהידרדר עד הדיטא תחתונה של מחלל שבת בפרהסיא, הנה כאשר שמע את דברי התוכחה של ר' יוסי בן יעזר והבין את רוע מצבו, הסיק את המסקנות המתבקשות, ומיד קיבל עצמו הלכה למעשה ארבע מיתות ב"ד, עד שהעיד עליו יוסי בן יעזר: "בשעה קלה קידמי זה לגן עדן."

וכבר כתב רבינו יונה בשער השני ז"ל: "הדרך השלישית, כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים, יקשיב וישמע ויכנע ויחזור בתשובה, ויקבל בלבו כל דברי התוכחות ושלא יגרע דבר מדבריהם. והנה האיש הזה ברגע קטן יצא מאפילה לאור גדול..."

לעשות אמצעים לזכור הניסים

ושם האחד אליעזר כי אלקי אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה (יח, ד). מדוע רק את הבן השני קרא משה על שם שניצול מחרב פרעה? מפרש הספורנו, שרק כשנולד אליעזר ידע משה כי ניצל מחרב פרעה, לפי שבאותה שעה כבר מת אותו מלך שהיה רודף אחרי משה להורגו. ואף על פי שגם קודם למותו של אותו מלך כבר ברח משה מפניו למדין, מ"מ כל עוד היה אותו מלך חי, חושש היה משה שאם יודע למלך היכן מקומו, הוא ישלח אחריו ורודפים להורגו.

הרלב"ג בספרו 'תועלויות הרלב"ג' לומד מפסוק זה, שראוי לאדם שעשה לו הקב"ה נס, שיעשה אמצעים כדי שיהא הנס נזכר יותר ויותר, ולכן כשנתבשר משה שמתו כל האנשים המבקשים את נפשו, קרה שם בנו אליעזר על שם "ויצלני מחרב פרעה", כדי שיהא נזכר הנס יותר ויותר.

מעין הדברים מצאנו בדברי הגר"א: הנה בספר שמואל (שמואל-א, יז) מסופר, שבשעה שדוד ביקש משאול שירשה לו להלחם בגולית, הוא סיפר שכאשר היה

רועה את צאן אביו "ובא הארי ונשא שה מהעדר, ויצאתי אחריו והכתינו והצלתי מפיו ויקם עלי' והחזקתי בזקנו והכתינו והמיתיו". והנה, חז"ל אומרים שהכתיב של המילה "ונשא שה מהעדר", הוא "זה מהעדר". מפרש הגר"א, שדוד עשה בגד מעורו של השה הניצול, כדי שבשעה שילבש את הבגד יזכר בנס הגדול של הצלתו מיד הארי והדב. וזהו המכוון בכתיב "ונשא זה מהעדר", שהצביע דוד על הבגד שלבש, ואמר שהאריה נשא את זה מהעדר, שזהו השה הניצול מהארי והדב.

על העולה לגדולה להשאיר בענוותנותו

תועלת נוספת לומד הרלב"ג מפרשה זו לעניין ענווה, שראוי לאדם לנהוג בענווה אפילו לאחר שעלה לגדולה, שהרי משה שהיה במעלה נשגבה, נהג בענווה ויצא לקראת חותנו ושאל לשלומו ודאג לכל צרכיו.

דבריו המאלפים של הרלב"ג צריכים לעמוד מול עיניהם של אנשים שמתמנים לתפקידים של שררה וכדו', שלא תביאם השררה המדומה לגבהות לב ולהתנשאות על אנשים הזקוקים לסיועם. ויש להם ללמוד בק"ו ממושה רבנו שהשיג את המעלה הגבוהה ביותר שאפשר לבני אדם להשיג, והיה לו קשר ישיר ותמידי עם הקב"ה, ועל ידו יצאו בני" ממצרים, ועל ידו ניתנה התורה, ועם כל זה העידה עליו התורה שהיה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה ולא החזיק טובה לעצמו כלל.

הסיבה שהתורה ניתנה במדבר

ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויהי שם ישראל נגד ההר (יט, ב). לא במקרה, נמצא המדבר כמקום מתאים במיוחד למתן תורה. ובהקדם: המהר"ל (בדרוש על התורה) מעורר, מדוע דוק האדם קיבל את שמו ואת תוארו - 'אדם', על שם שנוצר מן האדמה, יותר משאר בעלי חיים - שגם הם נוצרו מן האדמה?

ואומר המהר"ל, שעיקר השם 'אדם' לא ניתן על שם שנוצר מהאדמה אלא מחמת דמיון האדם לתכונת האדמה. שהנה, האדמה נוצרה עם כח להצמיח תבואה ומזון, אך כדי שכוחה יצא אל הפועל צריך לחורשה ולזווערה, שאם לא כן, היא תישאר שדה בור. כך גם האדם נולד עם יכולת להגיע לשלמות, אך כדי להוציא את שלמותו אל הפועל, עליו לקיים תורה ומצוות, ובלעדי זה הוא יישאר כשדה בור שלא הוציאה פירות [ומשום כך, עם הארץ מכונה 'בור', כי בלא תורה הוא כשדה בור שלא הצמיחה פירות].

ובזה דמיונו של האדם לאדמה, יותר מדמיונם של בעלי החיים לאדמה, כי בריאתם של בעלי החיים לא היתה באופן שיצטרכו לעשות מעשה להוציא את כוחם אל הפועל, אלא כל מה שהם מעוהדים לו נמצא בהם מיד כשנבראו, שאם נברא השור לחרוש והחמור למשא, הרי כוחות אלו נמצאים בהם כבר בשעת בריאתם. זו הסיבה שרבים מבעלי החיים מכונים 'בהמה', מלשון: בה, מה - שיש בה כל מה שנוצר לה להגשמת יעודה. בעוד שהאדם נברא באופן שהוא צריך לעשות מעשה של לימוד תורה וקיום מצוות כדי שכוחותיו יצאו אל הפועל, כדוגמת האדמה, שנוצרת להרישה וזריעה כדי שיצאו כוחותיה אל הפועל.

על פי זה מבאר המהר"ל, שנתנית התורה במדבר באה לבטא, שהאדם בלא תורה משול לאדמת מדבר - שהיא אדמה שלא נחרשה ולא נזרעה ולא הצמיחה מאומה - והוא זקוק לתורה כדי להוציא את שלמותו אל הפועל.

עוד כותב המהר"ל שהתורה נתנה במדבר ללמד (עפ"י הגמ' בעירובין נ"ד), שכדי להיות ראוי לקבלת תורה צריך שהאדם יעשה עצמו כחייט מדבר אשר אין לה מכל תאוות הגוף כי אם ההכרחי, וכמדבר, שאין בו גפן ותאנה ושאר דברים גופניים. שלפי שהתורה רוחנית ונבדלת מן הגוף, אין היא מתקיימת אלא במי שמסולק מגופניות ואינו נמשך אחרי תאוות הגוף. ומצינו שישראל אגודים במידה

הזאת שאינם רודפים אחרי תאוות הגוף, ולכן הם ראויים לתורה יותר משאר עמים. (לעבד באמת)

אליו כוחו ותחזור אליו ביתו, ויבין: על אלו אין להצטער... אין הם ראויים לכך! ושב לערוג אל אלוקיו, אל המקור אשר מזמנו נחצב ואלי קשורה נשמתו קשר בל ינתק - ושב אליו אושרו...". (מפרק זרעים של גדלות).

*****

מלחמת היצר - תכלית הבריאה!

מלחמת היצר, הכרחית היא עבור האדם החותר להשיג את תכלית חייו. אם לא יוכנע היצר, אם לא יוסר המסווה מעל פניו, הוא ימשיך בעקביות לעשות כל אשר לאל ידו בכדי לסכל את מאמציו של האדם השואף להתעלות ולהתקרב אל בוראו. אולם מעבר לכך: רבינו מבהיר, כי עצם 'מלחמת היצר' - הינה תכלית העומדת בפני עצמה. לא הרי מצוה שנעשית מבלי 'מלחמה' - כהרי מצוה שבקיומה הושג נצחון על האויב המר. וכך הוא כותב:

"מצוה שנעשית בלי התחזקות נגד היצר - אינה בבחינת 'חיים', כלומר: אינה מוסיפה לו קדושה. בכל מצוה יש מדרגות בלי גבול: אל תסתפק במדרגה הקלה הנקנית בלי כל התאמצות - כי אין היא תכלית חייך! לבוש היא לך - ולא עוד! בחר המדרגה שאינה נקנית בלי התאמצות והתחזקות - כי אותה נפשך חסרה והיא תכלית בריאתך, וככל שגדולה ההתאמצות הנצרכת למצוה - רדוף אחריה, כי גדולים החיים שהיא מעניקה!".

על כן, משנן לעצמו רבינו, כי "עמידה בתנאים קשים מרוממות הרבה, אלא שלכתחילה - אין להכנס לנסיגות!". על כן, מלכתחילה - אל לו לאדם להכניס את עצמו לידי ניסיון, אולם אם כבר הגיע לידי כך - מזכיר רבינו:

"אל תאמר: 'חבל שקשה', אלא: 'מה טוב שקשה ויש מקום להתגבר', שהרי זו תכלית הבריאה, וזה הדבר החשוב מכל המעלות הגדולות שבכל העולמות!".

גם באחד ממכתביו מעורר רבינו על נקודה זו: "טובה מצווה בצער מומאה שלא בצער, נמצא, שכאשר קשה לאדם ללמוד, או לקיים מצוה - ראוי לו אז עוד יותר להתאמץ לקיימה, שהרי חשיבותה היא לאין ערוך!".

ועוד מוסיף רבינו וכותב:

"האדם שמתגבר על יצרו - הוא למעלה מכלאך, שהרי למלאך אין את המעלה הגדולה הזאת! והאדם שנכנע ליצרו - הוא גרוע מבהמה, כי הבהמה ממלאה את חובתה והוא לא! מעתה, אויל האדם אם יעזוב את המעלה הגדולה - להיות למעלה מכלאך, ויבחר להיות למטה מבהמה, בגלל הנאה קלה! רעיון זה, אם יזכרהו האדם לעצמו - ברכה רבה צפונה בו".

ובהזדמנות אחרת מוסיף רבינו ומעורר: "טבע האדם לאהוב את הנוחיות ולשנוא את העמול, אך העמול והקושי מתננות יקרות הן! כי אינו דומה המקיים את חובתו בקלות - למקיים את חובתו מתוך הקושי, שהאחרון קונה מעלה יתירה מן הראשון לאין ערוך, ואשרי הזוכה לה!". (מפרק מלחמת היצר)

מתוך הספר החדש 'דבקה נפשי אחרך' - יומני ופנקסי רבנו זצוק"ל בימי עלומיו

בדרך לישיבת חברון

שנה אחת בלבד עשה הנער הצעיר במחיצת רבו הגדול, הגר"י קלופט, ולאחריה - עבר לישיבת חברון, צעד אשר היה מלווה בלבטים רבים ובשיקול דעת מעמיק ומרומם, כפי שהוא מתאר זאת:

"עלי לחפש לי מקום אשר בו אוירה אשר תדליק אש לזהות בלבבות - ואת זה אוכל למצוא באופן הטוב ביותר בישיבת חברון.

"במה? אינני חושב שאוכל להבהיר זאת. פועלים כאן דברים עדינים מידי, דקים מידי מכדי שאוכל להגדיר אותם, בייחוד עוד לפני שביקרתי שם וחייתי באוירה ההיא, אך מרגיש אני בחוש נכון, וכך גם מואשר הניסיון - ששם ישנו המעיין לשאוב מזמנו אש קודש, הקול אשר ינסר בחלל האויר, האוירה המחשמלת מזרם הלימוד, החשק של מאות-בחרים המצטרף למנגינת להט אדירה - כל אלה, בלי ספק, מצייתים את הלב ומדליקים את הנשמה.

"כשאתה יושב בתוך אולם גדול ומסביבך מאה בחורים לוחטים בחשק הלימודים, שרופים באש ההתלהבות - אותו חשק ידביק גם אותך, ואפילו מנגינה ערבה המשתפכת על הלב בנעימות המעידת את הנפש ומרוממתה אל על, אל עולמות רחוקים ויפים - כמה מלהבת היא ללמוד, ללמוד בלי הרף וכלי קץ, להתמסר עד כלות הנשמה!

"מדוע באמת כה רב כוחה של מנגינה ערבה? מפני שהנפש בטבעה היא חלק אלוקים מומעל, וצמאה צמאון אדיר להידבק במקורה, אשר שפע האור, הקדושה, כה רב שם. על כן, כה נוח הילד אשר נפשו נשארה עוד בטהרה ולא דבקה בה חלאת החיים, להאמין אמונה תמימה ועזה באלוקים, יוצר הארץ ומנהיגה; וכמה צער, או איזה שיברון לב יחוש - כאשר יבוא מישהו לגזול את אמונתו אשר מטיבעתו אושר עליון וסיפוק אין קץ!

"אך הנה, יתבגר האדם, יטבול את ליבו במרי החיים - ושוקץ וטומטם ליבו, ושכח את אלוקיו. נפשו תערוג אל הבלי העולם ואל תענוגי שעה יכמה לבבו - וסרה תאוותו... ואז יבוא הניגון הערב ומוחץ את השכבה העבה של טמטום לבב וקשיחות הרגש - ושובה אליו תומתו, ורגשותיו הטבעיים יחלו לפעמנו... והתגעגע אז אל אלוקיו כאשר יתגעגע יש אל רעהו כשהוא בודד וגלמוד במדבר זרים...

"הצימאון לאלקים - הוא האושר הגדול ביותר... הוא המשגב האדיר ביותר בפני אכזבה ושברון לב! כי מיהו המצטער? אדם שעסקי העולם יקרים לו מאד, אדם כזה יחוש כאב בהלקח ממנו יקר; אך אדם אשר למד לבטל את הבלי עולם, אשר ידע כי אלו הם רק אמצעים למטרה, דברים הבאים להקל על האדם את מעמסת החיים, אך בשום אופן אינם מטרה בפני עצמם - אדם כזה באבוד לו משהו מיקרי העולם יבכה לרגע, כי לב אנוש לו אשר לא יוכל להתאפק, אך ברגע השני ישוב

מן שר התורה שליט"א מקבל את הספר בקורת רוח מרובה

הפצה ראשית
יפה נוף,
ניתן להשיג גם
בשאר החנויות
המובחרות,
ובחלק מדוכני י'
בלוי בבתי
הכנסת.

נפשו גחלים תלחט

גליון 217 יתרו תשע"ט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 או במייל: 1nafsho@gmail.com

דבר המערכת

בשבוע זה קוראים את פרשת מתן תורה. ונחוץ להעמיד סוגית העתקת קבלת התורה כצורתה. לרבינו חרה כל שינוי וסטיה מדרך המסורה דור אחר דור להעמיד את בתי המדרשות ולכן לא פסק מלהרתיע על כך. הבחירה: מהמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. כל הערה תתקבל בברכה.

המערכת

אלא מכיון שאדום וישמעאל ענינם לזייף ולסלף את התורה גורו גזירות ושמדות על ישראל בצורות ואופנים שונים.

ג. יצר הרע פנימי וחיצוני של כנס"י

עתה ניכנס לבאר השתלשלות עסק הגלות הזו עד הפיסגה שלה בתקופה שלנו. עסק זה של זיוף תורתנו שהתהיל מזיוף מרחוק ע"י אומות העולם אדום וישמעאל, הלך והעמיק וההרף עד כדי כניסת הזיוף לתוכנו ממש, מיניה וביה של הכלל ישראל, וחוא מה שנאמר בריש פרשת נצבים (דברים כ"ט ט"ו-י"ח) "כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים, ואת אשר עברנו בקרב הגויים אשר עברתם, ותראו את שיקוציהם ואת גילוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמדם, פן יש בכם איש או אשה וגו', פן יש בכם שורש פורה ראש ולענה, והיה בשומעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות ליבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה", והיינו שתחושתו של האיש הפורה ראש ולענה שיקבל תגובה של שלום ע"י שרירות ליבו.

והגר"א ז"ל באדר"א פי' הכתוב "האלה הזאת" מה הודגש בקללות דפר' נצבים יותר מהקללות דפר' בחוקותי, ע"פ אמרם ז"ל (בסוף מגילה) שהקללות של פ' כי תבוא נאמרו לכל הציבור כולם כאחד, ואילו הקללות של פ' בחוקותי נאמרו לכל יחיד ויחד, ולכן יתכן שיהא אדם שיהשוב בליבו לאמור שהקללות אינם נוגעים אליו, כי נאמרו לציבור ואני לא חלק מהציבור ואליי זה לא יגיע, לכן הזהיר הכתוב פן יש בכם איש או אשה וגו' והיה בשומעו את דברי האלה הזאת (דפר' כי תבוא בדוקא) אזי "והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי וגו'". המתבונן היטב יראה כי כאן מדובר בהעמקה ונפילה נוספת בתוך אותה גלות של זיוף שאנו חיים בתוכה. כי כאן מדובר בשיטה של שרירות לב ושורש פורה ראש ולענה ע"י פרישות מהציבור המהווה סיבה לתחושה "שלום יהיה לי".

התופעה של השורש פורה ראש ולענה להעמיד שיטה וגישה ומהלך של שרירות הלב. הפי' בזה הוא עפמ"כ הגר"א ז"ל בכ"מ שיש לאדם ב' סוגי יצה"ר, האחד פנימי והשני חיצוני. הפנימי הוא בעת אשר הפנים של האדם אינו מתוקן, ועי"ז יוצא ביטוי כלפי חוץ, ויצר זה ניתן להתנער ממנו ולרסנו יותר בקלות מהיצר החיצוני. המלחמה עם היצר החיצוני קשה לאין ערוך, ומאיימת הרבה יותר מהמאבק עם היצר פנימי. עיקר התופעה של השורש פורה ראש ולענה באה מהיצר החיצוני כמו שנתבאר בפסוק כי אתם ידעתם וגו' ואת אשר עברנו בקרב הגויים וגו' ותראו את שיקוציהם ואת גילוליהם וגו'. הראיה בשיקוצי וגילולי הגויים היא סיבת הסכנה ו"שורש פורה ראש ולענה", הגם שבשעה שהיו רואים את שיקוציהם

אין לנו שיוור רק התורה [עניי ישראל עמ' של"ב]

תקופתינו היא תקופה סוערת, ההושך כיסה את הארץ ובא השטן ובלבל את העולם בפיתוייו ושקריו, הפך את קערת האמת על פיה, ועי"ז העליונים ירדו מטה ותהתונים עלו מעלה מעלה, ונשתגענו ממראה עינינו, ונולדו ספיקות רבות שעל ידם נשתבשו המוחות, ועדיין הולך וסוער ים השיבושים עלינו, וירגשו מימיו רפש וטיט, מבורות נשברים אשר לא יכלו מימיהם.

א. ישיבת ולאזין – אם הישיבות

הצלת כלל ישראל בתקופה זו היא על ידי מסגרת הישיבות, שכידוע הגר"ה מולאזין יסד את הישיבה בולאזין, בכדי ליצור סוג מסגרת שעל ידה תוכל להתממש ההבטחה שלא תשכח תורה מישראל, והגר"ח ז"ל בהתיעצות עם רבו הגר"א ז"ל ובהסכמתו יזם את רעיון מסגרת זו של "ישיבת" בתוך ד' אמות "נקיות" ששם תהא תורה בטהרתה. היא הוקמה בתור חוליה ראשונה בשרשרת הישיבות העתידים לצאת ממנה. והנה הגם שהיו ישיבות בישראל מימי אבות ואילך, וכאמרם ז"ל ביומא (כ"ח ע"א) אברהם זקן ויושב בישיבה יצחק זקן ויושב בישיבה וכו', יש ענין מיוחד במה שפתח בסוגיא זו הגר"ה ז"ל בישיבת ולאזין הנקראת "אבי הישיבות" וזה כולל כל ישיבות ליטא ופולניא. ויש ליתן שימת לב להתבונן בזה בכדי לדעת הובותינו לעמוד על נפשינו ולהשמר ולהזהר בדברים הנוגעים בציפור הנפש ממש, ולדעת הדרך להנצל מסכנות גדולות ונוראות העומדות עלינו מבית ומחוץ ממש.

ב. גלות אדום זיוף התורה

כידוע גלות זו שאנו נמצאים בתוכה, היא גלות האחרונה הנקראת גלות אדום, ונעמוד בקצרה על יסוד ענינה של גלות זו, והדרך להנצל מסכנתה. עומק ענינה של גלות אדום, מבואר מדברי הרמב"ם (באגרת תימן) שהיא ירידת כנסת ישראל לתוך גלות של זיוף וסילוף התורה הק' גלות בתוך זיוף. תחילת ירידתה של כנסת ישראל לגלות זו היה אחרי הורבן הבית, בו העמידו את אמונת הנצרות שלהם ועשו "תורה חדשה" שכולה סילוף וזיוף התורה הק' במשפטים חדשים, ואח"כ נכנס גם ישמעאל בן האמה לתמונה ולקח חצי ממשלת אדום, ועשו עוד תחליף אחר רח"ל לתורתנו, הוא "הקוראן" שלהם, שכולו זיוף וסילוף תורתנו הק'.

אמת, יש חלק בצורת גלות זו של גלות אדום, שהוא בשמדות וצרות הגוף והנפש של כלל ישראל בתקופות אלו, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל (בפ' בחוקותי) שצורת גלות אדום היא הקללות דפר' כי תבוא, אך המתבונן על דבר אמת ישכיל ויבין שאין זה העומק ועיקר המהותי של גלות זו, אלא הוא תוצאה ממנה.

בכתבי הגר"א ז"ל מובא ששורש גלות אדום היא כנגד קדושת יעקב. כידוע יעקב אבינו ע"ה הוא הסמל והצורה של עמוד התורה בטהרתה, וא"כ גלות זו עיקרה היא זיוף וסילוף התורה,

וגילוליהם היו זה מאוס ומשוקץ כשקצים וגלל ממש, מ"מ הרבתה התורה להזהיר ע"ז כי סכנתם גדולה ואיומה. עד תקופת הגר"ח ז"ל מולאזין, היה הכלל ישראל בכללותו מסוגר בגטאות ומובדל מהעמים, העכו"ם הם ומנהגיהם היו שיקוף גיאולוגי, ולא היה כ"כ מציאות וסכנה של "שיטת" השורש פורה ראש ולענה הני"ל. אך בתקופה ההיא החלה ההשכלה ונפתחו דלתות הגיטו ונהיתה אפשרות לצאת החוצה, הנקרא בלשון החוץ "להיות פתוח", להכיר את העולם, אתה תרבות שלו וניהוגיו, ללכת לברלין להיות פרופסור, רופא וכיו"ב. אז התגבר והתחזק היצר החיצוני במלחמתו עם הכלל ישראל, והסכנה נוראה ואיומה ממש!

וכמו שאמר הכתוב על תופעה זו "לא יאבה ה' סלוח לו [שאין מספיקין בידו לעשות תשובה, כדברי הגר"א ז"ל באד"א שם], כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש הוא ורבעה עליו כל האלה הכתובה בספר הזה, ומחה את שמו מתחת השמים, והבדילו לרעה מכל שבטי ישראל", והיינו לא רק שלא יצליח להתחמק מה"גלות" ע"י שרירות ליבו, אלא הכל נשפך עליו, עד הקצה האחרון, "כמהפכת סדום ועמורה וגו'", זוהי תוצאת ומסקנת אותו "שיטה".

ד. הישיבות הק' כולם מפי ה' אלקי ישראל

הרמב"ם ז"ל בספר המצוות מונה את כל סדר השתלשלות מסירת התורה מדור דור, ממשה מפי הגבורה עד רבינא ורב אשי. בפשטות נדמה כאילו אינו בא אלא לומר ולספר אופן מסירת התורה מהמקור הראשון לשני עד הסוף, אך אי"ז נכון כלל, ויש כאן עומק מיוחד שהוא מה שסיים הרמב"ם שם "ונמצאו כולם מפי ה' אלוקי ישראל", אותה צורה שנמסר למשה רבינו מפי ה' אלוקי ישראל, כלומר אותה צורה שהיתה מדור לדור עד רבינא ורב אשי, שהיא הצורה האחרונה שיכולה להתגלות בעולמינו, כפי שהיה בתחילת ירדתינו לגלות אדום, היא ממש כצורתה ותבניתה נמסרה לדורות הבאים להבינה ולהעבירה כל אחד לדור שאחריו, וממילא העסוק של התורה בכל הדורות הוא "כולם מפי ה' אלוקי ישראל", אין כאן סברות בעלמא, אלא הכל הכל מפי אלוקי ישראל, וזה היה ענין הישיבות בכל הדורות מתקופת רבינא ורב אשי רבנן סבוראי גאונים ראשונים ואחרונים, איש מפי איש.

בכל הדורות היתה המסורת עוברת בבתי מדרשות שהיו אז בעירות הגדולות מרב לתלמיד, שהיו מלאים לומדי תורה, וכן המשיך כל זמן שלא היתה עדיין רוח הסכנה של היצירה החיצוני להכנס ולזייף את התורה בתוך כנסת ישראל עצמה. בתקופתו של הגר"ח ז"ל מולאזין שכאמור התחיל להתנוצץ היצר החיצוני, ראה הגר"ח בגודל פיקוחו - את תחילת התנוצצותה והתפתחותה של ההשכלה [שנהפכה אח"כ לתנועה ושיטה], הוא צפה מראש את גודל הסכנה הרוחנית המאיימת על המשך קיומה של מסורת התורה בכלל ישראל, ולשם כך יזם וקבע את ישיבת ולאזין שתמסור ותנחיל את עמוד התורה בטהרתה לדורות הבאים. וברור שהגר"ח ז"ל דיבר עם רבו הגר"א ז"ל על כל קווי הישיבה איך ובאיזה צורה צריך שהיה צביון הישיבה, כדי שתוכל להיות מעין "תיבת נח" שתוכל לשוט על פני המבול של דעות כוזבות. ותהיה מקום של ד' אמות נקיים ששם יגדלו בני תורה שראוי לומר עליהם שהם בניה של תורה, מקום לד' אמות של הלכה, מבלי שום ערבוב מבחוץ כלל, וממילא יהיה המשך למסורת התורה להעביר את התורה לדור שאחריו, ולא תשכח התורה מפי זרעו.

בתקופת מלחמת העולם השניה, החל שלב נוסף בגלות אדום, במלחמה של היצר החיצוני, בתקופה זו איבדנו את כל "הגדולים" שהיו לנו כמעט לגמרי, ונשארו רק יחידים שרידים לדור דעה, כדי לקיים הבטחתו שלא תשכח התורה מישראל ממש כפשוטו, וכאן נכנסו וירדנו שלב נוסף בגלות של הזיוף, נעשה חשש חדש של זיוף שלא היה עדיין כמוהו עד עתה והוא החריף והחמור מכולם! והוא החשש של זיוף צורת הבית קיבול של תורה, ואם חלילה צורתו תהא מסולפת, או אין כאן זיוף וסילוף של משפטי התורה בלבד, אלא סיוף וזיוף של כל עמוד התורה כולה!

צורת הבן תורה צריכה להיות, שכל השאיפה מכוונת למטרה אחת ויחידה, גדלות בתורה - ידיעת התורה לעומקה ולרוחבה, מתוך השתעבדות מוחלטת לתורה ולדעת תורה בלבד, ללא שום השקפות וידיעות זרות הבאות מבחוץ! צורת הבן תורה צריכה להיות שכל הרואהו יאמר, אשר כי הוא זה. בן תורה מדבר אחרת, חושב אחרת, מתנהג אחרת, שואף לדברים אחרים לגמרי, ובאם זה לא כך הרי זה זיוף כל צורת הבן תורה, ובתקופה זו אנו נמצאים בחושך לגמרי, אבדנו כל מה שהיה עם חזון זה אבד, ונשארונו בחושך.

לאחרונה ממש נכנס עוד שינוי נורא - עוד נפילה והעמקה בגלות של הזיוף, שנכנסו לתוך הציבור והכלי הישיבות מכשירים שלא היו קודם, נכנסו מושגים של שמיעת "חדשות של עולם הישיבות" ואי אפשר לדעת לאן זה מוביל. אלא הם הדברים המהווים סכנה לציבור, לא תופסים מה שקורה כאן. לא מדובר כאן על תוספת נוחות או לוקסוס, מדובר כאן על השחתת צורת הבן תורה! שהיא עקירת כל התורה כולה! כפשוטו ממש.

בפר' נצבים כתוב גודל הסכנה שבזה "לא יאבה ה' סלוח לו, וחרה אף ה', ורבעה בו כל האלה הכתובה בספר הזה" רחמנא ליצלן. יש לנו להחרד ולהודעזע מאותה הפרשה "כמהפכת סדום ואמורה אדמה וצבויים אשר הפך ה' בחמתו וגו'".

אומרים בשם הג"ר יהושע לייב זצ"ל שאמר מי שהוא ערלאכער איד (יהודי אמתי) הוא ינצל (מחבלי משיח), ושאלוהו מיהו ערלאך, וענה מי שהוא מובדל מהגויים. והם הם הדברים שהמהפכת סדום כו' הולך על מי שנמשך אחר היצירה החיצוני והולך אחריו ונשמע אליו (אך אם יהא מובדל ינצל).

קבלה מידינו מהגר"ח מולאזין כפי שקיבל מרבו הגר"א ז"ל (כפי שהובא בס' אמונה והשגחה מהגר"ש מלצן ז"ל), כי בכל סדרה מספר משנה תורה מרומז מה שיהיה במאה שנים מאלף שישי, ואנו עומדים בתקופה זו במאה השמינית של האלף השישי שהוא בפר' נצבים-וילך ובו מתפרש המצב הירוד של תקופה זו, שהוא השורש פורה ראש ולענה של המשיכה אחר היצירה החיצוני וכנ"ל, וכפי הנראה זה הפרשה האחרונה של הגלות.

[תקופת מלחמת העולם השניה, היא היתה גמר פרשת הקללות שבפר' כי תבוא ונתקיים בה מה שלא היה בכל הפורעניות עד אז, הקללה שכתוב "והתמכרתם שם לעבדים ולשפחות ואין קונה" וכמ"ש רש"י במגילה (דף י"א) שיוכל לבצע זממו להשמיד וכו', והיא סוג גזירה עמלקית בדווקא שהיא היחידה מאדום המסוגלים לזה, וכשנתקיימה גם קללה זו ונסתיימו כל הקללות שבפר' כי תבוא הנאמרות על גלות אדום (וכמאמר הרמב"ן שהוא בדברינו), בידוע שאנו עומדים על סף הסיום של גלות זו].

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת יתרו תשע"ט -

קידוש והבדלה

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקֹדֶשׁ (כ' ח')

כתב ברמב"ם (פרק כ"ט הל' שבת ה"א) מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר וזכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו זכירת שבח וקידוש, וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה.

ונביא בסייעתא דשמיא כמה נידונים בעניני קידוש:

קידוש במקום סעודה

הנה קיימא לן (שולחן ערוך סי' רע"ג סעי' ג') לענין קידוש במקום סעודה, דאם חשב לאכול לאחר זמן ונמלך ואכל מיד, הוי קידוש מעליא. וכן אם חשב לאכול מיד ונאנס ולא אכל רק לאחר זמן, נמי הוי קידוש מעליא.

ומכל מקום קיימא לן (משנה ברורה שם ס"ק י"ד, בשם דרך החיים דיני קידוש במקום סעודה ס"ג) דאם חשב לאכול לאחר זמן ובאמת לא אכל אלא לאחר זמן, [כגון שדעתו להפסיק בדברים אחרים והפסיק], לא יצא, אע"פ דאחר הקידוש התחדש אונס ולא היה יכול לאכול מיד.

א. אמאי לא מהני

הנה יש להבין, דהרי כיון דאמרינן דאזלינן בתר המציאות ולא בתר המחשבה, [וכדעת הבית יוסף], ומשום הכי אם חשב לאכול לאחר זמן ונמלך ואכל מיד, הוי קידוש מעליא.

וכמו כן אמרינן דאונס חשיבא כאכל לאלתר, ומשום הכי אם חשב לאכול מיד ונאנס ולא אכל רק לאחר זמן, נמי הוי קידוש מעליא.

אם כן בחשב לאכול לאחר זמן ואחר כך נאנס, אמאי לא מהני, הא מצד המציאות שפיר דמי, דאונס חשיבא כאכל לאלתר.

ב. חשיב רצון

יש ליישב בשני אופנים, חדא, דכיון דבלאו הכי רצה לאכול לאחר זמן, לא חשיבא אונס אלא רצון.

אך לפי זה אם נמלך ורצה באמת לאכול לאלתר ואחר כך מיד נאנס, יודה הדרך החיים דמהני.

ג. שניהם ביחד לא אמרינן

עוד יש לבאר, דכיון דבמציאות אכל לאחר זמן אלא דהיה אונס, וגם מחשבתו היתה לאכול לאחר זמן, לכן לא מהני. [א"ה]. היינו הא דמקילין דאונס חשיב כאכל לאלתר, היינו דוקא כשחשב לאכול לאלתר, אבל כשחשב לאכול לאחר זמן, לא מצרפינן גם הקולא ללכת בתר המציאות ולא המחשבה.

[אך כל זה כשמחשבתו היתה לאכול לאחר זמן בלא אונס, אבל כאשר ידע בשעת הקידוש דיהא לו אונס ויצטרך לאכול לאחר זמן, בזה בפשוטו הוי קידוש מעליא].

ד. לא יברך שנית בורא פרי הגפן

הנה בקידוש ולא אכל לאלתר, אימתי דצריך לחזור ולקדש, [והנה יש לעיין בשתה רביעית שלימה דנימא דזו תהא הסעודה], הנה לעני"ד נראה דמכל מקום לא יברך שנית בורא פרי הגפן, דאכתי הברכה הראשונה קיימא. וכמו בדינא דפורס מפה ומקדש, דמקדש בלי בורא פרי הגפן. והיינו היכא דהיתה דעתו לשתות יין בתוך הסעודה, ואע"פ שדעתו היתה לשתות רק כוס אחת קודם הסעודה, מכל מקום כיון דדעתו לשתות בתוך הסעודה, כששותה שנית לפני הסעודה לא יברך.

וכמו דחזינן (משנה ברורה סי' רע"א ס"ק ע"ז) דאם נשפך היין דצריך לשתות כוס אחרת, מכל מקום אם היתה דעתו לשתות בתוך

הסעודה אינו חוזר ומברך. והכי נמי בנידון דידן.

אך הנידון מפאת הפסק, דהקידוש דלא עלה לו הוה ליה הפסק לבורא פרי הגפן, וכמו שהקשה הגרע"א (גליון סי' רע"א סעי' ט"ו) בנשפך היין, דמכיון דברכת הקידוש שאמר על הכוס שנשפך לא הוי קידוש, אם כן הוי הפסק בין ברכת בורא פרי הגפן לשתית יין אחר, ואם כן יצטרך לחזור ולברך.

[ואם הוציא אחרים בקידוש, והם אכלו לאלתר, יצאו בבורא פרי הגפן דידיה, אע"פ שאין דעתו לשתות בסעודה, ואיהו חייב לעשות שנית בורא פרי הגפן, מכל מקום יכול להוציא אחרים אף אם לא ישתה כלל מדין ערבות].

חזר למקום הקידוש

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' רע"ג סעי' ג') אם קידש שלא במקום סעודה, אף ידי קידוש לא יצא. וכתב ברמ"א, צריך לאכול במקום קידוש לאלתר, או שיהא בדעתו לאכול שם מיד, אבל בלאו הכי אפילו אכל במקום קידוש אינו יוצא.

וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק י"ב) בשם "שיירי כנסת הגדולה" (הגהות בית יוסף סק"ט) דאם מאיזה סיבה קם מדוכתיה ויצא לחוץ, אם אחר כך חזר למקומו, אין צריך לחזור ולקדש מחמת שיצא לחוץ, כיון שלבסוף היתה הסעודה במקום הקידוש.

וכתב במשנה ברורה (שם) דיש חולקין בזה, על כן לכתחילה יזהר בזה מאד. אך בדיעבד אין להחמיר לקדש שנית. [עיין שם].

ויש לדון האם דברי המשנה ברורה דאין להחמיר לקדש שנית, איירי רק בקידוש הלילה, או דילמא גם בקידוש היום:

א. דוקא בקידוש הלילה

הנה ראיתי שכתבו [בשם ספר בדי השלחן] כהצד הראשון הנ"ל, דהא דכתב במשנה ברורה דאין להחמיר לקדש שנית, היינו דוקא בקידוש הלילה, דהתם יש חשש ברכה לבטלה בקידוש השני, דהרי לדעת "שיירי כנסת הגדולה" אם חזר למקומו מהני הקידוש הראשון ונמצא דהקידוש השני יהא ברכה לבטלה, אמנם בקידוש היום, יש לקדש שנית, דהרי אינו מברך אלא ברכת בורא פרי הגפן.

ב. גם בקידוש היום אין לברך שנית

אמנם טענו לא כך, דגם בקידוש היום אינו יכול לקדש שנית, דהרי אינו יכול לברך שנית בורא פרי הגפן, דאע"פ שהיה שינוי מקום, אמנם הא אנו קיימא לן (סי' קע"ח סעי' ה' ומשנה ברורה שם ס"ק מ"ה) דבין ליכא שינוי מקום, דחוששין להסוברים דין טעון ברכה אחרונה במקומו, ואם כן גם בשינוי מקום אינו יכול לברך שנית.

ג. בקידוש היום מברך מחמת ספק

הנה כתבו בשם גאון אחד שליט"א דבאמת יכול לקדש שנית קידוש היום. [וכך ליישב דברי הבדי השולחן].

דהרי כיון דבדרך כלל שותה רק רוב רביעית מהכוס של קידוש, הרי פטור מברכה אחרונה מספק, דאיכא ספיקא אם ברכה אחרינא הוה על כזית או רק על רביעית (כמבואר בשולחן ערוך סי' ר"י סעי' א'), ואם כן מספק אין צריך לחזור למקומו ואיכא שינוי מקום, והלכך חייב בברכה בפעם השני בתורת ודאי.

[ויש להוסיף דאם שותה רביעית, אף אם הוי שינוי מקום, הא לדעת הגאונים (סי' רע"ג סעי' ה') יצא ידי קידוש מפאת שתיית היין, והיינו לדעת אבן העזר (המובא בבאר היטב סי' רע"ג ס"ק ו') דסגי ברביעית

כלפי שמיא גליא

הנה הבאנו לעיל דביצא ממקומו לאחר הקידוש ואחר כך חזר למקומו, באמת יכול מספק לברך שנית על קידוש היום. [וכן ליישב דברי הבדי השולחן]. דהרי כיון דבדרך כלל שותה רק רוב רביעית מהכוס של קידוש, הרי פטור מברכה אחרונה מספק, דאיכא ספיקא אם ברכה אחרינה הוה על כזית או רק על רביעית (כמבואר בשו"ע סי' ר"י סעי' א'), ואם כן מספק אין צריך לחזור למקומו ואיכא שינוי מקום, והלכך חייב בברכה בפעם השני בתורת ודאי.

אמנם יש לדון דאינו כן, וכדלקמן:

א. פלוגתא בשבעת המינים

לכאורה היה נראה לי דשפיר תיקשי על בדי השולחן, דהנה באמת פלגי קמאי (שולחן ערוך סי' קע"ח סעי' ה') האם שבעת המינים טעונים ברכה לאחריהם במקומם כמו בפת, ואם כן אם הלך משם צריך לחזור למקומו לברך ברכה אחרונה, או דילמא אין טעונים ברכה לאחריהם במקומם ואם כן אין צריך לחזור לברך ברכת אחרונה במקומו.

ונפקא מינה נמי בפלוגתתם, בשינה מקומו האם צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה, דאם דמי לפת וטעון ברכה לאחריהם במקומם, אם כן אין צריך לחזור ולברך, דהשינוי מקום לא הוי היסח הדעת, [לשיטת הרמ"א סי' קע"ח סעי' ב'], אמנם אם אין טעון ברכה לאחריהם במקומם, אם כן צריך לחזור ולברך, דהשינוי מקום הוה היסח הדעת.

ב. הכרעת המגן אברהם

כתב במגן אברהם (שם סי' ק"ב, מובא במשנה ברורה שם סי' ק"ב) דמכיון דאיכא בזה פלוגתא, אם כן אם שינה מקומו אין צריך לברך שנית ברכה ראשונה, כיון דיש אומרים דחייב לחזור למקומו, ולדבריהם אם שינה מקומו אין צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה, וספק ברכות להקל.

ג. קושיית הגרע"א

הקשה הגרע"א (גליון שולחן ערוך על המגן אברהם שם) על המגן אברהם, דלא שייך לומר ספק דרבנן לקולא לענין הברכה ראשונה, דהרי כיון דהוה פלוגתא אם טעון ברכה במקומם, הא קיימא לן דפטור מלחזור למקומו דספיקא דרבנן לקולא, ואם כן ממילא נעקר מקביעתו כיון דאינו עומד לחזור למקומו ולא שייך לומר דלקיבעא קמא הדר, ממילא קיימא הדין דהוי שינוי מקום ויתחייב לברך שנית בורא פרי הגפן. ונשאר בצריך עיון.

ד. ליישב קושיית הגרע"א

אלא על כרחנו צריכים ליישב דברי המגן אברהם, דלא אזלינן כפי הפסק למעשה דפטור מלחזור, אלא אמרינן דכיון דלהאי שיטה חייב לחזור למקומו, ממילא לא יברך, דהיינו דאזלינן בתר הא דבשמיא גליא דלפום האי שיטה חייב לחזור, אע"ג דלמעשה אמרינן דפטור מלחזור מחמת ספיקא.

ואם כן יש לומר דהוא הדין בפלוגתא אם ברכה אחרונה בכזית או ברביעית, אע"ג דלמעשה לא יחזור למקומו, מכל מקום כיון דאיכא שיטה [היינו להסוברים דחייב ברכה אחרונה בכזית] דחייב לחזור למקומו ואינו מברך שנית בורא פרי הגפן, אם כן אמרינן דהוה ספק אם לברך שנית וספק ברכות לקולא. ושפיר תיקשי על דברי הבדי השולחן.

שיטת הגאונים

הנה אמרינן בסוגיא בפסחים (ק' ב') דרב סבירא ליה דהמקדשין בבית הכנסת ולא אכלו שם, יצאו ידי קידוש, אבל בהגיעם לביתם צריכים לברך שנית בורא פרי הגפן מפאת שינוי מקום. ושמואל סבירא ליה דאף קידוש לא יצאו דבעי קידוש במקום סעודה.

והנה בטעונו ברכה במקומן לא הוי שנוי מקום כיון דלקבעא הדר. [ודקא באכל שיעור שחייב אחר כך בברכה אחרונה, משא"כ בפחות משיעור הוה שנוי מקום]. וכתב רשב"ם בפסחים (ק"א ב') דבכל שבעת המינים, ברכה אחרונה דמעין שלש טעונה ברכה במקומה.

אחת. והרי לכאורה יש לומר דדינא דהגאונים הוה אף כשרוצה גם לאכול זולת שתיית היין.

אמנם יש להוכיח דלא כסברא הנ"ל, עיין לקמן בסימן הבאה. [מתחת הכותרת כלפי שמיא גליא].

ד. ספק ספיקא

הנה יש ליישב דבאמת יכול לברך שנית ביום, דהרי הכא פטור מלחזור למקומו, מפאת דאיכא שני צדדים לפוטור, חדא, דילמא ביין פטור לחזור למקומו וליכא לקיבעא הדר, ותו, דילמא כזית פטור מברכה אחרונה. ואם כן מכח ספק ספיקא חייב לברך שנית בורא פרי הגפן.

אבל הא חזינן במשנה ברורה (סי' רט"ו סק"כ) דאפילו בספק ספיקא לחיובא, אמרינן ספק ברכות להקל, ואם כן נמצא דלא יברך שנית על היין. ושפיר תיקשי על דברי הבדי השולחן.

ולומר דהספק ספיקא אינו מתייחס להברכה אלא לחיוב החזרה, צריך לזה ראיה.

ה. טעמא דשיירי כנסת הגדולה

הנה יש לדון דודאי אין צריך לברך שנית על היין, דהרי כתב במשנה ברורה (ביאור הלכה סי' רע"ג סעי' ג') דטעמא ד"שיירי כנסת הגדולה" דכתב דאין צריך לחזור ולקדש כשיצא לחוץ ואחר כך חזר למקומו, היינו סברא מיוחדת לענין קידוש, דכיון דסבירא ליה דבחזר למקומו מהני משום לקיבעא הדר, מעתה אם לא יחזור לא יצא חובת קידוש ועבר על איסור של שתייה קודם קידוש. ולפי זה שייך האי טעמא גם לענין ברכת בורא פרי הגפן, ואינו יכול לברך שנית על היין.

וגם לפי זה ליכא ספק ספיקא לחיוב בבורא פרי הגפן [כהנ"ל באות ד'], דהרי גם לבי הצדדים דאינו חייב לחזור למקומו מחמת הברכה אחרונה, מכל מקום חייב לחזור למקומו מחמת חובת קידוש, ומחמת שלא יעבור על האיסור של שתייה קודם קידוש.

אך אם נימא דדינא ד"שיירי כנסת הגדולה" אינו מטעם הנ"ל, אלא טעמא משום דכיון דבמצאות נמצא בחזרה באותו מקום אם כן אינו חייב לקדש שנית, אם כן ליכא למימר כהנ"ל.

ונפקא מינה דגם בקידוש של שחרית יצא ידי חובת הקידוש, אע"ג דלהראב"ד (פכ"ט מהל' קידוש ה"י) מותר לשתות קודם קידושא רבא.

[וכן העירוני דיש להוכיח דלא כטעמא דהביאור הלכה, דהרי לדעת השר מקוצי (הובא בדעת תורה סי' רע"ג סעי' א') אף אם לא הוה קידוש במקום סעודה, מכל מקום יכול לשתות הכוס שנעשה עליו קידוש. ויש לדחות דכיון דרוב הפוסקים פלגי על השר מקוצי, כמו שכתב בבית יוסף (ריש סימן רע"ג), לא חייש להו ה"שיירי כנסת הגדולה". וכן יש לומר דגם להראב"ד לא חייש].

ו. קידוש היום בלא ברכה

הנה באמת יש לעיין מהו באופן שאינו צריך לברך בורא פרי הגפן על כוס של קידוש היום, האם שייך לומר דיצא בשתיית היין בלא ברכת בורא פרי הגפן.

כגון מי ששתה יין באיסור על מנת שלא לאכול, או להראב"ד (שם) דשרי לשתות קודם קידוש היום, נמצא שלא יצא ידי קידוש, אך דעתו היתה להמשיך לשתות, ובעת ששותה הכוס השניה רוצה לאכול כאן.

וכמו כן מי ששתה יין קודם עלות השחר, דלא יצא בזה קידוש היום, ודעתו היתה להמשיך לשתות אחרי עלות השחר, האם שייך לומר דיוצא ידי חובת קידושא רבה על ידי שתיית היין לאחר עלות השחר אע"פ שלא יברך עליו.

ואם נימא הכי, יש לומר בכוונת בדי השולחן, שישתה עוד כוס יין לשם קידוש ובלא ברכה, וגם כך יצא ידי חובת קידוש.

אך אין התיירץ מספיק, דזה דוקא כשדעתו היתה לשתות יין חוץ מהכוס הראשונה.

אך פרט זה צריך בירור עם קידושא רבה סגי בשתיית היין, או דילמא בעינן בורא פרי הגפן מצד הקידוש.

מעשה הקשו תוספות, דחזינו מסוגיא בפסחים הנ"ל דין יש בו שנוי מקום, דהרי היו צריכין לחזור ולברך על היין בהגיעם לביתם.
[ועיין בתוספות שהביאו עוד ראיות. והובאו דעת רשב"ם ותוספות בשולחן ערוך סי' קע"ח. והגר"א פסק כתוספות דכתב דראית התוספות אין להשיב. ובמגן אברהם פסק דהוה ספיקא דדינא ולכן בהיה שינוי מקום לא יברך שנית מספק].

א. ישוב האבן העוזר לקושיית התוספות
כתב באבן העוזר (סי' רע"ג) ליישב קושיית תוספות, דהנה שיטת הגאונים דבשנת רביעית הוה מקום סעודה, והשתא לפי זה על כרחך דברי רב ושמואל איירי בשנת פחות מרביעית, ואם כן אין כאן ברכה אחרונה דבעינן רביעית, והוי כדבר שאינו טעון ברכה במקומו.

ב. ליישב תוספות דנמלך באמצע
הנה לעני"ד משכחת לן ששתה יין בשיעור ברכה אחרונה ולא הוה קידוש במקום סעודה, כגון שדעתו היתה לשתות רוב רביעית והשאר לאחר כדי אכילת פרס, ונמלך ושתה לאלתר, דאין כאן קדוש במקום סעודה שהרי בעינן דעתו בשעת הקידוש שתהא סעודה ולא דנמלך אחר כך, [והיינו לדעת הלבוש המובא בשער הציון סי' רע"ג אות ט"ז, אבל אן קיימא לן דאפילו כשלא היתה דעתו כלל לאכול ואחר כך נמלך ואכל מהני, והוה קידוש מעליא], אבל ברכה אחרונה יש כאן.

אבל אין בזה ליישב טענת אבן העוזר, דמכל מקום גוונא דחיקא הוה, ומנא לתוספות להקשות על רשב"ם הרי בפשוטו מיירי ששתו פחות משיעור.

ג. ישוב שיטת תוספות
אלא יש לומר בדעת תוספות דסברו דשיעור ברכה אחרונה במשקין בכזית, ומקום סעודה צריך רביעית. ועיין במשנה ברורה (סי' רע"ג סי"ק כ"ב) בשם פרי מגדים.

או דלית להו לשיטת הגאונים, ועיין בעין יצחק (נ"א סי' י"ב אות ו') שהוכיח מדברי תוספות בפסחים (ק"א ע"א ד"ה טע"מו) דבעי דוקא לחם. וכך כתב הרא"ש.

ד. עוד ישוב לשיטת התוספות
או דסברו תוספות דאף להגאונים לא סגי ברביעית, אלא בעינן רביעית יתר על רוב רביעית. ועיין במשנה ברורה (סי' רע"א סי"ק כ"ז) שכתב דסגי בשתיית רביעית ויש אומרים דצריך רביעית חוץ ממלא לוגמיו. וכתב בשער הציון (שם סי"ק כ"ט) דבקידוש היום יש להקל דסגי ברביעית אם אין לו יין כל כך, אבל בקידוש הלילה אין לסמוך. ואפילו כשיש לו הרבה יין כתב דיש לעיין אם לסמוך על זה.

[הנה כתב במשנה ברורה (סי' רס"ט סי"ק א') דהמקדש בבית הכנסת כשאין אורחים ואין לו קטן להטעימו, ישתה בעצמו שיעור רביעית, ויוצא בכדי מקום סעודה, ולא הזכיר דעת החולקים, ויש לומר דזה בצירוף שיטות קמאי דהמקדש בבית הכנסת אין לו איסור במה שטועם קודם קידוש דהכי תיקנו]. ועוד עיין בכל זה בבר אלמוגים (סי' נ').

יום טוב עדיפא משבת

הנה איתא במשנה ברורה (סי' רע"א סי"ק ב') דביום טוב שחל בערב שבת, ואין לו אלא כוס יין אחד, יקדש בו בשבת ולא ביום טוב, מפאת דקידוש בשבת הוא מן התורה, משא"כ קידוש ביום טוב הוא רק מדרבנן. [ומשמע דבלאו הך סברא לא ידחנו, והיה תלוי מי חל תחילה שבת או יום טוב].

ותיקשי דלכאורה היה לן להקדים יום טוב, וכדלקמן:

א. ביום טוב נוסף חיוב שמחה
הנה קיימא לן (שבת י"ב ב') דבקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת ויום טוב. וכתב במגן אברהם (נ"א סי' רפ"ז) דלפי זה אם יכול לבקר חולה, או בחול או בשבת, ורצונו לבקר רק פעם אחת, לא יבקר בשבת אלא בחול.

והשתא יש לעיין, באיכא שבת ויום טוב בזה אחר זה, ורצונו לבקר רק פעם אחת, ואין ביכולתו לבקר בחול, מה יעשה. וצדדי הספק, מי אמרינן דמכיון דגם בשבת וגם ביום טוב בקושי התירו, אם כן איזה שירצה יעשה, או דילמא יש למיעבד בשבת, כיון דביום טוב איכא חיוב שמחה מן התורה, ובשבת הוא רק מצות עונג מדברי קבלה, [עיין במשנה ברורה (סי' רמ"ב סק"א) דאייתי שתי שיטות אם

עונג שבת מן התורה או מדברי קבלה], והלכך יש להעדיף שבת מיום טוב, וילך לבקר או לנחם בשבת. ואחד מגדולי הדור שליט"א קאמר כהצד השני. [ובעיקר דין שמחה בשבת, עיין בתשובות בצל החכמה (נ"א סי' ס"ח)].
מעשה הכי נמי נימא דיקח היין לצורך קידוש של יום טוב, דלא גרע יין ממאכל נוסף שאם יש לו צריך לדחותו ליום טוב.

ב. להרבות ביום טוב
הנה עיקר דינא הנ"ל איכא למילף מהמבואר (מגן אברהם סי' תקכ"ט סק"ד) דנהגו להרבות במאכלים ביום טוב יותר ממשבת מחמת החיוב שמחה. וכן במלבושי יום טוב יהיו נאים יותר משל שבת. ולפי זה אם יש לו מאכל טוב ויכול לאוכלו או בשבת או ביום טוב, יניחנו ליום טוב.

ג. ביום טוב רק קיומית
יש ליישב דנהי דודאי איכא מצוה להעדיף יום טוב משבת, אך מכל מקום כשנודמן לפניו שבת, ויש לפניו מצוה חיובית של קידוש, לא יעכב היין ליום טוב כדי לקיים בו מצוה קיומית של ריבוי שמחה. ואע"ג שיצא ידי חובתו מדאורייתא בתפילה, מכל מקום אכתי מחוייב מדרבנן לקדש על הכוס, וגם חיוב דרבנן דקידוש קודם למצוה קיומית.

ד. חיוב שתייה מחמת שמחה
אמנם אכתי יש לעיין, דהיה לן לעכבו ליום טוב מפאת חיוב שתיית יין מחמת חיוב שמחה, דחיוב שמחה ביין.

ויש ליישב, דהנה לא מצאתי מפורש דינא דכמה יין צריך לשתות לקיום מצות שמחת יום טוב, ואי נימא דלחיוב שמחה סגי בכל דהו יין, אם כן יש לומר דאיירי באופן שיש לו קצת יותר מרביעית, ואם כן ישאר לו יין לשמחת יום טוב זולת כוס הקידוש.

ועוד יש לומר דאיירי שביום טוב ביום יחא לו יין לשמחת יום טוב, והנידון לגבי יין לליל שבת או ליל יום טוב.

ה. עשה השוה בכל
הנה העירו דלדברי הגרע"א (קמא סי' א') דאשה פטורה מאכילת פת ביום טוב, אם כן יש לומר דגם אם שבת ויום טוב שניהם מדאורייתא, מכל מקום שבת עדיפא דהוה עשה השוה בכל, דבשבת נשים חייבות וביום טוב פטורות.

אך הדבר תלוי בפלוגתת הגרע"א והצל"ח המובא בבאר יצחק וסי"כ ענ"ג) אם עשה השוה בכל עדיף על עשה שאינו שוה בכל בדיני קדימה.

הגפן ואחר כך מזונות

הנה יש לעיין במי שכבר קידש, ועכשיו מקדש בשנית עבור בני ביתו או עבור אחרים, ועכשיו יש לפניו ולפניהם מזונות.

והנה השומעים חייבים לקדש קודם המזונות, שהרי אסור לאכול קודם קידוש, אבל הוא שרי למיכל מזונות קודם הקידוש הזה. והנה רצונו לאכול גם עכשיו מזונות, אע"פ שאינו חייב לאכול, דהרי כשמוציא אחרים בקידוש אינו חייב לאכול מידי אלא סגי שהשומעים יאכלו.

והשתא יש לעיין אם שרי ליה לברך תחילה על יין ואחר כך לאכול מזונות, דהרי הוה כנגד דיני קדימה, דברכת בורא מיני מזונות קודם לבורא פרי הגפן. והרי לדידיה אין נפקותא אם קודם יאכל מזונות או קודם ישתה יין.

א. יאכל קודם מזונות
הנה לכאורה כיון דלית ליה שום נפקותא להקדים הקדיש, אם כן יאכל קודם מזונות. אך אם נימא הכי יקשה במעשים בכל יום דאדם מקדש תחילה בבית המדרש או בבית הכנסת, ואחר כך בא לביתו ומקדש בסעודה ומקדים את היין לפת.

הנה אם צריכים ברכת המוציא עבור לחם משנה, [היינו דאם הוא יברך על הלחם משנה לפני קידוש, כבר לא יהא לחם משנה לשאר בני הבית שיברכו לאחר הקידוש], אם כן לא יוכל לאכול תחילה בפת. אבל בגוונא דאין צריך, כגון שיש בלאו הכי הרבה חלות קטנות, אם כן אמאי עבדינן הכי.

ואולי משום יקרא דהסעודה וכדלעיל (אות ב' ה"ל).

קדימה בהאכילה ולא בהברכה

הנה אף אם אינו שותה כלל יין מכל מקום יכול להוציאם בברכת בורא פרי הגפן, כיון דהאי ברכת הגפן דמי לברכת המצוות, כמבואר בגמרא ראש השנה (כ"ט א'), [וכן הוא בקידושא רבא].

מעשה כל האמור איירי כשהמקדש שנית לבני ביתו שותה גם היין, אמנם אם אינו שותה היין, לא תיקשי כהנ"ל, אלא ודאי יקדש קודם וכדלקמן:

א. המקדש אינו שותה יין

הנה אם המקדש אינו שותה יין, ודאי יש לומר דיכול לאכול המזונות גם לאחר בורא פרי הגפן, כיון דאינו שותה כלל והברכה רק עבור השומעים, והרי דיני הקדימה היא באכילה ולא בברכה. אך הנידון כאשר שותה יין.

ב. אמאי מכסין הפת

הנה כעין זה חזינן דדיני קדימה באכילה ולא בברכה, דהנה מי שעושה קידוש על מזונות, נהי דהוא יכסה המזונות, מכל מקום השומעים ממנו את הקידוש, אם אינם שותים מהיין, יש לומר דאין מכסין המזונות. והרי טעמא שמכסים המזונות היינו מחמת דיני הקדימה,

דהנה בפת איכא כמה טעמים לכסוי:

חדא, זכר למן שהיה מונח בקופסא טל למעלה וטל למטה (ע' משנה ברורה סימן רע"א ס"ק מ"א), וזה דוקא בפת שיש לחם משנה. תו, משום בושת הפת שלא מקדשים על הפת אלא על היין, אע"פ דשייך קידוש גם על הפת, דהרי גם בקידושא רבא יקדש על הפת בשעת הדחק (ע"ן במשנה ברורה סי' רפ"ט סק"י), וטעם זה מבואר במשנה ברורה (סי' רע"א ס"ק מ"א). וזה דוקא בפת דשייך לקדש עליו משא"כ במזונות.

תו יש לומר משום סדרי הקדימה, כדהביא בלבושי מרדכי (ח"א סי' מ"ו) מהא דמבואר (שולחן ערוך סי' רצ"ט סעי' ט') לענין הבדלה, שאם רוצה לסעוד תיכף להבדלה, [והדבר מצוי במוצאי יום הכיפורים], והביא לחם לשלחן קודם הבדלה, מכסה הפת, לפי שהפת מוקדם בפסוק וצריך להקדימו אם לא יכסנו. ולהאי לטעמא בתרא יש לכסות המזונות. [ועיין בכל זה במנחת יצחק ח"ג סי' י"ג סק"ן].

ג. דיני הקדימה רק לאכילה ולא לברכה

מעשה דכל הטעם דבעינן לכסות המזונות היינו מחמת דיני הקדימה, אם כן להאמור דדיני הקדימה רק לענין האכילה ולא לענין הברכה, אם כן הא דצריך לכסות המזונות היינו רק לענין המקדש ששותה היין, משא"כ אם השומעים אינם שותים מהיין, אין עליהם דיני קדימה, ואם כן אין צריכים לכסות.

עניני שבת

ב. כוון על כוס אחד שלפניו

אמנם היטב העירו דבנידון דידן אף להגינת ורדים יחזור ויברך, דשאני התם בהא דהגינת ורדים שהיה לו כוונה על אחד מהכוסות שלפניו, אמנם הכא הרי אין לו כוונה מיוחדת על אחד מכלי הבשמים שהוא מלא, ואם כן מכיון שטעה במה שלפניו, צריך לחזור ולברך לכולי עלמא.

ג. צריך לחזור ולברך והוי נמי הפסק

אלא יש לדון דזה דמי למידו כיון שדעתו היתה על מה שבידו, ואם כן ברכתו לא עלתה לו. אלא אם סבר שאם ימצא הריח חלוש ינסה בשמים אחרים ובאמת היה ריק לגמרי יש לדון דתהני מחשבתו שלא יצטרך לחזור ולברך.

ד. הפסק

הנה אם לקח אחרים ולא ברך עליהם נמצא דברכתו על הבשמים היתה לבטלה ואם כן הוה הפסק, וכמו שכתב הגרע"א (סי' רח"ט, ומובא במשניות שם) לענין בורא מאורי האש שהיה לבטלה דצריך לחזור על בורא פרי הגפן.

אלא על כרחך צריך לומר דהכא ניחא טפי, [שגם הוא יברך על הלחם משנה ביחד עם כולם לאחר הקידוש], ובכחאי גוונא ליכא דיני קדימה, דדמי להיכא דאין דעתו עכשיו לשניהם דאין בזה דיני קדימה.

אבל בגוונא דלעיל דמזונות שאין שום נפקותא בין מזונות קודם או אחר כך, אם כן הדרינן שיאכל קודם המזונות. וצריך תלמוד.

ב. יקר לסעודה

שמעתי למידן דחזינן דאיכא דסברי דקידושא רבא הוא ליתן יקר לסעודה, וחזינן דאם מקדש לפני הסעודה הוי כבוד טפי, ואם כן נהי דכבר יצא בקידוש, מכל מקום נשאר ענין היקר, ואם כן יקדש לפני אכילתו.

אך לעני"ד יש לעיין בזה, דהרי חזינן דאיהו כשהוא לחודא אינו שותה יין כלל קודם סעודת שבת.

ג. חשיבא כמקדש לעצמו

הנה טענו דאם נימא דבמקדש לאחרים ברכת המזון פוטרנו, דחשיבא כמקדש לעצמו, וחל על הקידוש דינא וחשיבות הקידוש עם הסעודה, מפאת דהקידוש שייך להסעודה דהרי אין קידוש אלא במקום סעודה, אם כן נימא דהכי נמי חשיב לדידיה קידוש לענין הא שיוכל להקדים הקידוש להפת. ואם כן אף במזונות.

אך לעני"ד זה צריך ראיא, דנהי דחשיבא חלק מהסעודה לענין שברכת המזון פוטרנו, אך אכתי יש לדון האם חשיבא שם קידוש להקדים בורא פרי הגפן לבורא מיני מזונות.

ד. שואל ומשיב

הנה עוד טענו, דחזינן דעת השואל ומשיב (מהדורה חמישאה סי' י"ח) דהא דקיימא לן (שולחן ערוך סי' ר"ח סעי' י"ב) לענין ברכת מעין שלש דגפן ומעין שלש דמזונות, שיש להקדים המזונות, זה דוקא בחול, אבל בשבת היכא דקידש על היין ואכל פת הבא בכיסנין למען יהיה קידוש במקום סעודה, בזה יש להקדים הברכה מעין שלש דגפן, דהרי ביום אין מקדשין על הפת ומכל שכן בפת בכסנין וכדומה, ואם כן האכילה בא על ידי הקידוש וכיון דהיין גורם שתאמר בדין הוא להקדימו.

מעשה יש לומר דאף במקדש לאחרים ולא לעצמו, יקדים "על הגפן" ל"על המחיה", דהיין דקידוש יש לו חשיבות.

ואם נימא כן, יש גם בברכה ראשונה להקדים הקידוש למזונות כשמוציא אחרים.

אך הא נהגינן דלא כהשואל ומשיב, חזינן דכל הקדימה להיין היינו רק מפאת ההכרח דאסור לאכול קודם קידוש. [אלא אם כן נימא דמודינן לשואל ומשיב ורק בברכה אחרונה פליגי עליה].

ה. להראב"ד

הנה יש לשאול דמכיון דעיקר הטעם דבעלמא מקדימין הקידוש, היינו משום דחייב לקדש לפני הסעודה, דאין לאכול לפני קידוש, מעשה להראב"ד (פכ"ט מהל' קידוש ה"י) דמותר לאכול קודם קידוש היום, אטו לא קידשו על היין מקודם.

אין בשמים בהכלי

הנה עובדא הוה בהבדלה, שהיה לפניו כלי של בשמים ועוד כלים אחרים של בשמים על השולחן, ולא שם לב להם והיה בטוח שבכלי שלפניו יש בשמים ובירך עליו ונתברר שהוא ריק, האם יכול לקחת בשמים האחרים, או דילמא חייב לברך עליהם שנית.

א. פלוגתא אשל אברהם וגינת ורדים

הנה לכאורה תליא בפלוגתא האשל אברהם והגינת ורדים, בהחליף חפץ בברכתו, דהנה באשל אברהם (ותניא להגאון מבוטשאטש, סי' ח') כתב דאם סבר שהטלית של שבת ונמצאה של חול דחזור ומברך על של שבת.

אבל בגינת ורדים (כלל א' סי' כ') כתב שאם היה לפניו מים ויין, ולקח המים וסבר שהוא יין, יקח את היין וישתה בלא ברכה. הרי דפליג על האשל אברהם.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון
המערכת סוקולוב 17 א'
דירה 7 בני ברק
L5703949@gmail.com

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

אנשים רואים בספרים דברי התעוררות, או שומעים ממוכיחים, מגידים, דרשנים, שומעים רבות, אבל מי ששומע באמת, הוא זוכה. הבה נסביר היטב.

יתרו שמע - ובא

מה שמע יתרו?

אומר רש"י "מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק". נשאלת כאן שאלה: איזה נס היה גדול יותר, קריעת ים סוף או מלחמת עמלק? בוודאי, אין ספק שקריעת ים סוף, כי קריעת ים סוף היה נס נגד השבע לחלוטין, הים נבקע לשנים עשר חלקים, ועשרה ניסים נעשו ה' על הים, כל מימות שבעולם נבקעו. נס חוץ לדרך הטבע! אבל במלחמת עמלק, נכון שהיו ניסים - "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח וגבר עמלק", בסדר, אבל עם הכל המלחמה התנהלה בדרך הטבע. נלחמו כמו בכל מלחמה, וניצחו. כמו כן העמלקים הצליחו גם הם להרוג מעט ישראל: "ויזנב בך את כל הנחשלים אחריך".

נשאלת אם כן השאלה, אם יתרו שמע על קריעת ים סוף, מה צורך יש בתוספת של מלחמת עמלק? הרי היה לו כבר את הנס הגדול ובכלל מאתיים מנה, ומדוע חז"ל אומרים ששמע "קריעת ים סוף ומלחמת עמלק". ביאר רבי אליהו לויפאין זצ"ל, פלאי פלאים: חז"ל באים לגלות את צורת השמיעה שלו, לא רק את מה ששמע אלא איך הוא שמע. יתרו לא שמע על שני ניסים בנפרד, אלא שמע את קריעת ים סוף ומלחמת עמלק גם יחד. הוא התבונן במה שמתרחש בעולם. כאשר היה קריעת ים סוף התעוררה סערה בראשי אומות העולם "שמעו עמים ירגזון חיל אחו יושבי פלשת" והנה לאחר מכן, עמלק הגיע להילחם עם ישראל "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", איך יכול להיות כזה דבר, אחרי שכל העולם מזדעזע מקריעת ים סוף, עמלק מעז פניו ככלב ולא אכפת לו שום דבר, ובא להילחם עם ישראל?

ככה? קריעת ים סוף - ומלחמת עמלק, עד כדי כך?

שמע יתרו: איך לא שומעים!... איך נראים אנשים שלא שומעים! הגוי הזה יכול לשמוע "קריעת ים סוף" ולבוא אחר כך ל"מלחמת עמלק" להילחם עם ישראל. אם כך נראה גוי - חייבים להתגייס, אני חייב להיות יהודי! "שמע ובא".

עוד היה אומר הרבי ר' שלום בנוסח נוסף: וכי רק יתרו שמע על קריעת ים סוף? הרי "שמעו עמים ירגזון חיל אחו יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום נמוגו כל יושבי כנען" - הכל שמעו. אבל הוא שמע ובא. כולם שמעו - "איי איי איי" - ונשארו בשטויות ובהבלים שלהם. הוא "שמע" - ובא! עזב את כבודו של עולם ובא להיות יהודי, בא אל המדבר להתגייס.

ברכה ממזנה הרבים

לפני למעלה מעשרים שנה, עמדתי לפני ניתוח קשה באמריקה. בדרך העולם הולכים לצדיקים לבקש מהם ברכות - "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים" (בבא בתרא קטז ע"א) - החלטתי גם אני לקבל ברכה מצדיק. קמתי ונסעתי לירושלים, ובאתי לעיר העתיקה, לשיבת 'אש התורה' לבקש ברכה. כי בישיבה ההיא ישב ולמד יהודי, אולי שמעתם עליו - ר' אורי זוהר.

אני נכנס לבית מדרש, הוא יושב עם תפילין ושלילת כמדומני, לומד בהתמדה עם החברותא. לא רציתי להפריע באמצע, המתנתי לרגע שיקום ממקומו, ואז ניגשתי אליו ואמרתי:

"ר' אורי תשמע, אני צריך לעבור ניתוח לא קל בארה"ב. אני הולך לצדיקים, וגם אליך אני בא עכשיו לקבל ממך ברכה".

הסתכל עלי בתמהו; "ר' ראובן, טעית בכתובת, אינני נותן ברכות. לשם כך צריך ללכת לצדיקים, לחכמים, לא אלי. אף אחד לא מבקש ממני ברכות!"

"ר' אורי, אני מגיע מבני ברק במיוחד, לקבל ברכה ממך" - התחננתי. "תהיה בריא, מה אתה רוצה ממני? מה נספלת אליי?" - התחנן הוא [וכבר אמר "תהיה בריא"...].

שמעו ותחי נפשכם

וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדֵּיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹקִים לְמֹשֶׁה וְלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם (יה, א)

מ"כהן מדין" ל"יתרו"

האלשיך הקדוש בא בשאלה: שבע שמות היו לו, ליתרו, את השם יתרו הוא קיבל בסוף, אחרי רעואל, חובב, ואחרי יתרו. ובשעה ששמע ובא אל המדבר, עדיין לא נקרא שמו יתרו. כפי שמביא רש"י כאן: "יתרו - שבע שמות נקראו לו: רעואל, יתרו, חובב, חבר, קיני, פוטיאל, יתרו, על שם שיתר פרשה אחת בתורה - 'ואתה תחזה'. יתרו לכשנתגייר וקיים המצות הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב שחבב את התורה, וחובב הוא יתרו, שנאמר (שופטים ד, יא) מבני חובב חותן משה". השם יתרו ניתן לו בתקופה מאוחרת יותר, לאחר שנתעלה והתעלה עד למעלה - ונהיה "יתרו".

ואם כן, מדוע התורה מציינת את השם הזה יתרו?

זו לא שאלה כל כך, - אומר האלשיך הקדוש - כי בהחלש יכול להיות שהתורה קראה לו כבר עתה על שם העתיד.

על שם העתיד? בסדר, אבל אם אכן מדברים עתה על שם העתיד, אודות שפיץ הדרגה - יתרו, מדוע מיד מתחברים אליו התיבות "כהן מדין", ריבון העולמים, מה רוצים ממנו? כהן יתרו כבר עבר וחלף, כעת, הוא כבר זרק את כל העבודה זרה, כמו שמפורש בפרשת שמות שיתרו היה כמנודה והרועים גירשו את בנותיו - כי עזב את כל הגילולים אחרי שראה שאין בהם ממש. מדוע, אם כן, מוזכרים לו כעת את ה"מעשים טובים" שלו? אחרי שהתורה מגביה אותו - ליתרו, מיד מורידה אותו עד התהום, למדרגת "כהן מדין" - הכומר של מדין, ה' ישמור מדוע להזכיר לו עוונות ראשונים?

מיין טיירע ברידערס [אחים יקרים שלי], תשמעו מה שאומר האלשיך הקדוש: "וישמע יתרו" - יתרו חיבב את התורה, כי הגם שישב בכבודו של עולם, עזב את הכל והגיע למדבר להתגייס. אחר כך זכה להיות "יתרו", שהוסיפו מחמתו פרשה אחת בתורה - "ואתה תחזה מכל העם", לאחר זאת התעלה עוד ועוד - "יתרו" שהוסיפו לו אות אחת לשמו, היה זה כאשר התחבר עם משה רבינו, כך העפיל לדרגות גבוהות ולפסגה כזו.

ואיך הגיע מ"כהן מדין" - משפל המדרגה, לעלות לשמי רום וכוכבים - להיות "יתרו חותן משה", גיוועל, איך יכול היה להתרומם עד כדי כך?

אומרת לנו התורה: אם אתם מעוניינים לדעת את הסוד כיצד זכה להגיע מ"כהן מדין" ליתרו חותן משה - הוא עשה זאת על ידי "וישמע" - היה לו כח השמיעה, כי אם האדם מקבל, ושומע - אוי, הוא זוכה, ועוד איך! לכן הוזכרה התורה את היותו "כהן מדין", כדי לחדד את גודל השטייגען של יתרו, שמביא עמיקתא הגיע לאגרא רמא בכח השמיעה שלו - "וישמע יתרו".

"אם שמעת - תזוז!"...

אנשי העולם שומעים כל מיני דברים מעוררים והולכים הלאה. יתרו שמע ורעדו מיתרי לבבו עד שעזב את הכל ובא אל המדבר. היתה זו שמיעה שיש בה קבלה והחלטה והסכמה, שמיעה פנימית: "שמע ישראל" - שמע ותקבל".

ובאמת איך זכה יתרו לקבל כזה כח שמיעה? - אומרת התורה: "חותן משה", כי הוא היה דבוק לצדיק, כך אומר האלשיך, גיוואלדיק.

הזמינו אותי פעם לדרשה באחת העיירות, בבית הכנסת ששכן בחצר בית ספר של נערים שאינם שומרים תורה ומצוות. החצר היתה גדולה וכשהגעתי לשם נהג המונית רצה להיכנס פנימה. הוא צפצף, כי ישבו שם בפתח בחורים שקצים. הם לא שמעו. צפצף שנית. צפצף שלישית והם עמדו כאילו כלום. המשיך לצפצף עוד עד שאחד הבחורים כבר הסתובב אליו וצעק בקול: שמענו... שמענו...

הנהג חשב שהוא מתפוצץ, הוציא את הראש מהחלון וצעק: "אם שמעת - תזוז!..."

אתם מבינים? "אם שמעת - תזוז!..."

אומות העולם שמעו את הצפצופים, "שמענו...", אבל לא כך שמע יתרו. הוא שמע ונע ממקומו.

"תשמע", אמרתי לו, "זה לא יעזור לך. אני נוסע פעמיים בשבוע מבני ברק לבתי ים, ובדרך עובר בבבשי גהה, ובבבשי גהה - אומרים שעוברים בו שישים ריבוא איש מידי יום, וגם אם פחות משישים ריבוא, לא נורא. ועל הכביש, באחד הצמתים, תלוי שלט ענקי, כפליים או שלוש פעמים כמו בית המדרש הזה, אותיות ענקיות, כל אות מטר ויותר. לא שייך לא לראות את השלט, ומה כתוב בשלט?"

שפתיים ישק: "אורי זוהר, אחרי הכל, גלה לנו הכל, מדוע עזבת את הכל?" אתם שומעים?

"אורי זוהר, אחרי הכל, גלה לנו הכל, מדוע עזבת את הכל?" כי הוא שיחי' עזב את הכל, נמלט מהזהומה, התנתק מהבזבז של הבלי העולם הזה. אמרתי לו: "ר' אורי, אם זכיתם לקדש שם שמים, אני צריך ברכה מכם". הוא נתן את הברכה שלו.

מה היה עם יתרו? ישב בכבודו של עולם, אבל "וישמע!" ואז התנער מהגילולים, השליך אותם לאשפה, "שמע ובא" אל המדבר, להיות יהודי. פלאי פלאים מה היא כוח השמיעה.

רבותי, לשמוע, אין הכוונה דווקא לשמוע דרשה ממישהו אחר, גם אם אני לבדי רואה מאמר חז"ל מעיין בספרי מוסר, ולקוח לתשומת ליבי, מייחס את הדברים ישר אלי, מה אני יכול לקבל מן, איך הדברים יכולים להשפיע עלי, להאיר את חיי, מה אני חייב להשתפר, ולהשתנות, עלי נאמר - "ותחי נפשכם" כפי שמוכר במדרש רבה כאן (יובא להלן).

האוזן שומעת וכל הגוף מקבל חיים

כאשר אדם נפל מראש הגג, ה' ישמור ויציל, ונשאר בחיים, בדרך כלל הוא שבר את הידיים, שבר את הרגליים, את הצלעות וכו', נהפך לשבר כלי. מגיעים אמבולנסים, טיפול נמרץ, מכניסים אותו למיון, מעבירים אותו לכירורגיה ומתחילים לטפל בכל איבר ואיבר.

היד שבורה - מטפלים, הרגל שבורה - מטפלים, קודם ביד ימין, אחר כך ביד שמאל, גבס פה וגבס שם, מכל הצדדים - עטוף בגבסים.

אשאל אתכם שאלה: מדוע צריך כל כך הרבה גבסים? תשימו על יד ימין ושלו' על ישראל?

רק חסר דעה יכול לשאול שאלה כזו. כי אם הגבס יונח על יד ימין בלבד, יד שמאל לא תתפרא. גבס על רגל ימין, רגל שמאל תתנפח ולא תתפרא. כל איבר חייב את הטיפול האישי שלו.

אלו הם פני הדברים בבית חולים של בשר ודם.

אמר הקב"ה לישראל: אצלי לא כך, בבית חולים שלי יש אפשרות אחרת.

יש מצב רח"ל שאדם כולו משונן, מלוכלך עם עבירות. חבול ושובה.

רבי חיים ויטאל ז"ל אומר כי רמ"ח האיברים הגשמיים לבושים על רמ"ח איברים רוחניים [ואם חסרה לו מצוה, חסר לו איבר, וכפי שבגשמיים, אם חסר אבר זה אסון, ברוחניות על אחת כמה וכמה, לנצח], וקורה שהאיברים הרוחניים שבורים מעבירות, ופעמים שכל הגוף הרוחני מלוכלך בעבירות, או כל האברים פגומים וזקוקים לתחבושות רוחניות.

אומר הקב"ה: "שמעו ותחי נפשכם" (ישעיהו נה, ג).

"היאך תביבים ישראל שהוא מפתה אותם, אמר להם: אם יפול אדם מראש הגג כל גופו לוקה והרופא נכנס אצלו ונותן לו רטייה בראשו וכן בידיו וכן ברגליו ובכל אבריו, נמצא כולו רטוי. אני איני כך, אלא רמ"ח אברים באדם הזה, והאוזן אחד מהם, וכל הגוף מלוכלך בעבירות, והאוזן שומעת וכל הגוף מקבל חיים, שמעו ותחי נפשכם, לכן אמר 'שמעו דבר ה' בית יעקב', וכן אתה מוצא ביתרו שעל ידי שמיעה זכה לחיים, ששמע ונתגייר" (שמות רבה כו, ט).

אם האוזן שומעת היטב, אם יש לו שמיעה רוחנית עמוקה, על ידי כך כל האיברים מתרפאים שנאמר "שמעו ותחי נפשכם", יש לו ישועה כללית, כי הוא שומע תוכחות.

אחרי שיחת מוסר לפעמים השומע מפטיר: תודה רבה, חזק וברוך! יוצא והולך הלאה בדרכו כמקדם, כבתחילה.

אתם יודעים מה שמספרים מעשליה [משל ונמשל]. היה פעם יהודי עולה חדש שהגיע לארץ ישראל ובשבת קודש רח"ל עלה על עץ תאנים, קטף ואכל. העץ לא היה שלו.

חלף שם יהודי עטוף טלית שיצא מבית הכנסת, וקרא לעברו: "ר' יהודי, שבת היום, האם אתה יודע כמה איסורים אתה עובר? זכור את יום השבת לקדשו, שמור את יום השבת לקדשו, מחלליה מות יומת, כל העושה בו מלאכה יומת, הרבה עבירות, ומלבד חילול השבת הרי האילנות לא שלך: לא תגנוב, לא תגזול. אתה גם אוכל את התאנים ככה, בלי לבדוק, זו סכנת תולעים, שרצים - איסורים על גבי איסורים..."

כך, העניק לו דרשה שלמה של הוכח תוכיח, והיהודי המשיך ואכל, והוא חזר שוב בקול רם על פרטי האיסורים והפסוקים שהאיש נכשל בהם.

לפתע פנה אליו ה'עולה חדש' ואמר: "כמה מיוחד כאן בארץ הקודש, בחו"ל לא היה לנו כאלו דברים. ב"ה, כאן אפשר לאכול הרבה דברי מתיקה ותאנים, וגם ברוך ה' לשמוע בינתיים פסוקים ודברי תורה..."

הוא שומע פסוקים - "מחלליה מות יומת" "לא תגנוב", ונהנה, אוכל תאנים גנובים ושומע דברי תורה.

זה נקרא שהוא שומע?

אני עצמי הייתי [לא עלינו ולא עליכם] במקום מסוים לרפואה בסמוך לחיפה, שבתתי שם בשבת. פעם, היה נפוץ יותר מושג של מועדונים רח"ל. התאספו, שתו לשכרה שרו ורקדו, מסכנים, נעבאך, רחמנות, המועדון היה פתוח בליל שבת מול הדירה שלנו, בה, שמעתי תזמורת, שירות וזמרות, ה' ישמור, ומה הם שרו בהתלהבות? ניגון עממי ידוע עם התיבות שבתפילה: "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה" בהשתפכות הנפש, בהתלהבות [ממש כפי שהיה עם ה'עולה חדש' הנ"ל: "גם לאכול בשבת וגם לשמוע דברי תורה"].

פלאי פלאים להיכן אפשר להגיע אם שומעים, ולהיכן, כאשר לא שומעים, רחמנא ליצלו. "שמעו ותחי נפשכם".

שיהא זה מחלצי

אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גִּרְשֵׁם כִּי אָמַר גֵּר הֵייתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה. וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי אָלְקִי אָבִי בְּעֶזְרִי (יה, ג-ד)

בתחילה כתוב "ושם האחד גרשום", ולפי זה ההמשך היה צריך להיות "ושם השני אליעזר". מדוע כתוב גם על הבן השני "ושם האחד אליעזר"?

חז"ל עונים על שאלה זו (מדרש תנחומא פרשת חקת ח): "בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה יושב ועוסק בפרשת פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרה: 'אליעזר בני אמר עגלה בת שנתה ופרה בת שנים', אמר משה לפניו: ריבונו של עולם, עליונים ותחתונים שלך הן, ואתה אומר הלכה בשמו של בשר ודם? אמר לו: צדיק אחד עתיד לעמוד בעולמי, ועתיד

לפתוח בפרשת פרה אדומה תחילה, רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שנים. אמר לפניו: ריבון העולמים, יהי רצון שיהא מחלצי! אמר לו: חייך שהוא מחלציך! הדא הוא דכתיב 'ושם האחד אליעזר' - ושם אותו המיוחד אליעזר!"

ולכאורה הוא פלא גדול. אין עוד אדם אחד בכל העולם שיש לו זכויות כמו שיש למשה רבנו! הכתוב אומר: "זכרו תורת משה עבדך" (מלאכי ג, כט) - אלפי שנים יושבים יהודים ולומדים את "תורת משה", הפסוק גם אומר: "צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל" (דברים לג, כא) - כִּשְׁעֵם יִשְׂרָאֵל לומדים תורה יש למשה חלק בלימוד של כל אחד ואחד והוא נמצא עמו בעת לימודו. היש דבר גדול מזה?

והנה, משה רבנו רואה בשמים "משהו טוב": הוא רואה את הקב"ה משתעשע בתורת "אליעזר בני"... אומר משה: "את הדבר הטוב הזה- אני רוצה בשבילי! יהי רצון שיהא זה מחלצי!"

משה! יש לך כבר מספיק זכויות! למה כשאתה רואה עוד איזשהו "משהו טוב" אתה מעוניין "לחטוף" גם אותו בשבילך? הסתפק במה שיש לך! גם מה שיש לך זה הרבה מאד!

אלא, מכאן נלמד מה היה כח השאיפה של משה רבנו. הוא לא הסתפק במה שיש לו! גם כשהגיע לפסגה - הוא לא נעצה, הוא לא משתתק ומפסיק לשאוף, לבקש. אם הוא רואה עוד נקודה של תורה, של כבוד שמים - גם בזה הוא חפץ לזכות! "ריבונו של עולם, יהי רצון שיהא אליעזר זה, שאתה לומד את תורתו - מחלצי! אני רוצה לזכות בו!"

והוא קיבל! "ושם האחד אליעזר" - אותו יחיד ומיוחד יהיה מחלציך! בתורה, במצוות, בכבוד שמים- אל לו לאדם להסתפק במה שיש לו! שומה עליו, תמיד, לשאוף לעוד ועוד. לעוד תוספת בתורה, לעוד תוספת בכבוד שמים! ממש מיירדיק!

מעשיו ראובן

באחד הימים הבחין רבי ראובן זצ"ל באחד המטפלים בו, שהיה מסור אליו עד מאוד, כשהוא מחלל שבת. רבי ראובן שנחרד מחילול השבת שנעשה בדרך-הרגל ובפרהסיה, פנה לאחד מפוסקי הדור ושאלו האם מותר להביט בפניו של אותו אדם. התשובה שקיבל היתה שהואיל ואותו אדם מחלל שבת בפרהסיה, אין להביט בפניו, מפני שאסור להסתכל בפני רשע.

כאן התגלתה הנהגתו וחכמתו המופלאה של רבי ראובן, על אף שהיה בקשר יומימי עם אותו אדם במשך שנים רבות - מאז שנזכר במעשיו - הוא הקפיד שלא להביט בפניו עוד. הוא עשה את זה באופן רגיש ומיוחד על מנת שאותו אדם לא יבחין בכך ולא יפגע חלילה.

פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.

מסודר על סדר המשנה ברורה. מותאם להספק של לומדי הדף היומי בהלכה

גליון 3

סימן שמ"ו, ג - שמ"ט, ב

הקדמי שלו לתחת המשקוף, כיון שהוא המקום שהחגורה יוצאת ונפרדת מבגדיו. וצ"ע.

מהי חגורת מפתח. יש שני אופנים. 1. בשמירת שבת כהלכתה (פי"ח סמ"ט) כתב שיקח סרט גומי ויקשור צד אחד בחור [מערב שבת], וצד שני ישתמש בשבת לכרוך אותו סביב לשיני המפתח. כמו כן יש בזמנינו חגורה רגילה שעשו בה מקום להכניס את המפתח שישמש כלשונית של החגורה. במצב זה שיני המפתח משמשים ג"כ. 2. יש בחור"ל חגורות ששני הצדדים תפוסים רק בחור המפתח, ובוזה הביא בשש"כ שם שיש אוסרים, אלא צריך שגם החלק של השיניים ישמש.

חור המפתח. במנחת יצחק (ח"ג ס' כ"ז) רצה לומר שהוא מפולש לרה"י ונעשה לרה"י. אבל בארחות שבת ובחכמת הלב (פ"א הערה צ"ד) כתבו שהמקום שמכניסים את המפתח מבחוץ אינו משמש את מי שמכניס מצד פנים, וא"כ החור הזה אינו משמש את בני רה"י, וא"כ הוא מקום פטור.

המשנ"ב (ס"ק ל"א) כותב לפשוט מכאן הספק שמסתפקים בו הרבה אנשים, בענין המקום שלפני דלת הבית הפונה לרחוב, כשיש עליו גג בולט. שהרבה טועים לומר פי תקרה יורד וסותם, ומותר לטלטל ממנו לבית. אבל ברמ"א כאן מבואר שאסור, ודין המקום ההוא ככרמלית. ולכן יש בו כמה דינים, א. אסור לטלטל בו יותר מד' אמות. ב. אסור לטלטל ממנו לבית, או להיפך. ג. יש מקרים שאסור להוציא מתחת הגג לרחוב, כאשר הרחוב הוא רשות הרבים.

והטעם שאין דין פי תקרה, משום שהגג פתוח מג' צדדים, ופי תקרה אינו מועיל אלא רק בצד אחד, או בשני צדדים כשיש שני מחיצות כצורת ר', כמבואר ברמ"א (ס' שס"א ס"ב). עוד כותב הביאור הלכה כאן בשם הגר"א, שיש עוד חסרון שהגג משופע, לא אומרים דין פי תקרה (כמ"ש השו"ע שם).

התיקון הנדרש כדי להתיר לטלטל תחת הגגון שלפני הדלת, שיעשה צורת הפתח משלושת הצדדים הפתוחים [צד רביעי, הוא קיר הבנין]. המשנ"ב הוסיף לבאר תיקון פרקטי שאפשר ללמוד ממנו כמה דברים למעשה. המשנ"ב כותב שאם יש עמודים בפניות, עי"ז נחשב לצורת הפתח. וכוונתו שסוף התקרה תהיה המשקוף, שניכר בה סיום המקום כעין שמצאנו בהלכות מזוזה לגבי ראשי הכתלים (יו"ד ס' רפ"ז). אבל כשהעמוד באמצע התקרה, אינו נחשב לצורת הפתח [כמו שבארנו במקום אחר]. ודעת החזו"א (ס' קי"א סק"ה) שגם כשהעמודים בסוף התקרה, יש בעיה שהמשקוף לא ניכר כלפי מטה, ורק אם יש קורת בטון יורדת שניכרת תחת התקרה, אפשר להחשיב אותם לצורת הפתח.

דין זה הוא נפק"מ למעשה בבנין על עמודים ורוצים לטלטל תחת הבנין, להוריד ילדים, או להעביר לסוכה הצמודה סוף הבנין. ולפי מה שלמדנו כאן, יוצא שעמודים שאינם בסוף התקרה, אינם כשרים. ועמודים שבסוף התקרה, כשרים למשנ"ב, ולא לחזו"א. ועמודים שיש בהם קורה יורדת, כשרים גם לחזו"א. ולמעשה ברוב הבנינים אי אפשר להכשיר רק מכח העמודים, כי בחלק מהצדדים הם לא בצורה הכשרה, אמנם יש אפשרות להשתמש בחלקים הכשרים, ולעשות תוספת תיקון במקומות שאינם כשרים. [עוד יש לשים לב, שגם כאשר העמוד בקצה הבנין, בינו לעמוד הבא יש מרפסת בקומה ראשונה שמרחיבה את התקרה, ושוב אין משקוף בקו רצוף מעמוד לעמוד.

סימן שמ"ו סעיף ג' ברמ"א. להכניס מאיסקופה לרשות היחיד. בענין טלטול של מפתח סמוך לדלת לפתוח דירה בזמנינו, [באופנים שאסור לטלטל מהשטח שבחוץ אל תוך הבית, והנידון הוא להניח את המפתח בחוץ בתוך ד' אמות של הפתח]. נראה לחלק לג' אופנים. א. בדירה בתוך חדר מדרגות סגור, מותר לטלטל בכל חדר המדרגות גם יותר מד' אמות, כי הוא רשות היחיד, ורק חסר את פת העירוב שאסור רק להכניס ולהוציא מהבית. לכן יכול להחביא את המפתח מערב שבת בארון חשמל, ובשבת להביא אותו עד הדלת לפתוח בו, ולהשאירו כל השבת מחוץ לדלת. וגם אחרי שתוקע את המפתח בדלת, אסור לדחוף את הדלת פנימה שיכנס המפתח (משנ"ב ס"ק י"ט), אלא יוציא אותו וישאיר אותו בחדר המדרגות.

ב. בדירת קרקע שהשטח שמחוץ לדלת אינו מוקף והוא כרמלית, כגון יחידת דיור בחצר שאינה מוקפת כהלכה, אם יש מדרגות לפני הדלת באופן שהם נעשים רשות היחיד, ע"י שיש בהם לפחות חמש או שבע מדרגות [י' טפחים], או שיש להם מעקה עם תקרה ישרה שיש דין פי תקרה, אסור להעביר את המפתח לשטח שמחוץ לאסקופה זו. ואפילו ממנה לבית אסור לפי דברי הרמ"א [שמא יהיה פחות מרוחב ד' טפחים], אלא צריך להחביא את המפתח בתוך אותה אסקופה.

ג. אם אין כ"כ הרבה מדרגות והגגון משופע, שהמדרגות ג"כ כרמלית, זה המקרה המצוי. ולכאורה מותר להעביר את המפתח גם מחוץ למדרגות, עד ד' אמות מהדלת, אמנם יש לדון אם יש את הגזירה שמא האסקופה תהיה רה"י (כמ"ש במשנ"ב ס"ק כ"ו) ולפ"ז יהיה אסור להעביר לשטח שמחוץ למדרגות. אבל יש לומר שהחשש רק במקום שיש תקרה ישרה, והטעות בין פחות מד'ט ליותר מד'ט היא מצויה, משא"כ כשאין תקרה או שהיא משופעת, אין לחשוש עד כדי כך לדמות לתקרה ישרה, ומותר להעביר עד ד' אמות.

אבל לגבי טלטול מתחת המשקוף, כתב החזו"א (ס' ס"ז ס"ק כ"ב) שמקום הפתח לא נגרר אחר הכרמלית, כי גם סוף המשקוף סותם, ולכן הוא נחשב לרה"י. ולפ"ז אסור לטלטל מהכרמלית אל המקום שבחלל המשקוף. וא"כ בזמנינו גם בלי אסקופה יהיה אסור. אבל במקום אחר (ס' ע' ס"ק כ"ג) נקט שהחלל שתחת המשקוף נחשב מחוץ למקום, ולפ"ז אין איסור להעביר מחוץ לדלת אל תחת המשקוף. וצ"ע. ועיין עוד פרטי דינים, בספר ארחות שבת, (ח"ג פרק כ"ח סעיף צ"ז), וכתב שם לגבי אדם שבא עם חגורת מפתח, שידחוק עצמו שלא להריד את המפתח אלא תחת המשקוף.

ולגבי להחביא בחלון שמעל הדלת, הנה אם החלון הזה נפתח אל תוך הבית הרי הוא חורי רה"י, ואסור להעביר אליו למי שעומד לפני הדלת. אבל אם זה חלון אטום, הרי הוא מקום פטור, ויהיה מותר.

חגורת מפתח. הנה כאשר בא לפתוח ומוריד את החגורה, אם הוא עומד מחוץ לעובי המשקוף, ומחוץ למשקוף זה רה"י, אסור להכניס בידיו לחלל המשקוף, בין שהוא רשות היחיד ובין שהוא כרמלית. ואם עומד בחצר במקום שהוא כרמלית, א"כ אם המקום של הפתח הוא כרמלית, הרי זה כמו מכרמלית לכרמלית הנ"ל. ומ"מ תחת המשקוף הוי רה"י, וא"כ אסור להכניס את המפתח מחוץ למשקוף אל תוך המשקוף. אלא צריך לעמוד מתחת המשקוף ממש.

ואם המשקוף צר, ואינו יכול לעמוד כולו מתחתיו, כפי שמצוי שרוחב המשקוף הוא עשר ס"מ. צ"ע אם מועיל שדוחף את החלק

סימן שמ"ז

בש"ע ובמשנ"ב בסימן זה מבואר דין יסודי, שהחיוב על הוצאה מן התורה, הוא רק כשאדם אחד עשה את כל המלאכה, כולל העקירה וההנחה, אבל אם אחד עשה את העקירה וההוצאה בלי הנחה, ומישהו אחר השלים את המלאכה שניהם פטורים, ויש להם איסור מדרבנן. ומ"מ יש לשניהם איסור שעשו חצי מלאכה.

לפ"ז יש לדון באדם שאינו מטלטל מחמת חשש רשות הרבים במקום שיש רחוב ט"ז אמה, ונותן לילד קטן שיטלטל עבורו [באופן שמדובר בעירוב שכונת], כי ילד יכול לסמוך על עיקר הדין כשיטות שאין רה"ר ללא שישים ריבוא. והנה כאשר נותן את החפץ לילד לתוך ידו, הרי עשה עקירה שהיא תחילת המלאכה, ועד כמה שחושש שההוצאה אסורה, אין לעשות גם את העקירה לבדה. אלא יתן לילד לקחת את החפץ בעצמו.

אבל יש לחלק, שדין זה הוא רק אם הילד המוציא היה הולך, ויוצא מיד עם החפץ לחוץ, שבוזה ההוצאה נעשתה מכח אותה עקירה של הנותן, [כמ"ש הגמ' הטענו חבירו אוכלין ומשקין, ויצא וכו'] (שבת דף טז:). משא"כ אם הילד עמד בשעת ההנחה בידו, או שלאחר קבלת החפץ עצר לרגע (שלא ע"מ לכתף), שבכה"ג נחשב שהילד עושה את העקירה, כמבואר במשנ"ב (סק"ב) שאדם שעומד וחפץ בידו או בכיסו, הרי זה כמונח, וכשמחיל ללכת הרי הוא בעצמו עושה את העקירה, ולא המניח בידו, וזה מותר.

דיני לפני עור במשנ"ב (סק"ח). נפק"מ באדם שנמצא במקום שאסור לסמוך שיש עירוב, כגון שידוע על הבעיות שיש בו, ויש אדם מהמקום שמטלטל ומבקש שיביאו לו דבר. כגון אברך שגר בעיר מתחרדת והשכן שאינו מודע לענין העירוב ומטלטל על סמך שמסתמא יש עירוב, ובא בשבת לבקש מטרנה או טיטול או לחם משנה, האם מותר לתת לו, או שמא זה אסור משום לפני עור. וכן במקומות שעושים עירוב של מחיצות ולא שכרו מהגויים, ויש אנשים שלא מודעים לכך ומטלטלים, האם יש לפני עור לתת להם דברים.

עוד נפק"מ במשפחות אברכים שנקלעים למצב שצריכים לשבות אצל קרוביהם בישוב דתי או חצי דתי, ויודעים שהעירוב שם אינו ראוי לסמוך עליו, ואינם יכולים להגיע עם התינוקות מהדיירה אל מקום האכילה. וכשקרוביהם שומעים על ההתלבטות, מציעים שהם יבואו לטלטל את התינוקות. האם יש בזה לפני עור, כי לולי שיתנו רשות לא יטלטלו את התינוקות.

עוד במשנ"ב שם, הזורק ונעקר חבירו ממקומו וקיבלו. הדוגמא לכך, כשילדים משחקים בכדור בחצר סגורה והכדור עף להם אל מחוץ לחצר, והעומד ברחוב רוצה לתפוס כדי שלא יעוף יותר, אע"פ שאינו מטלטל ד' אמות, מ"מ אסור משום שעושה הנחה בתפיסתו. וגם באופן שהכדור מתגלגל על הארץ ולא באויר, מי שעוצר אותו עושה הנחה, כמבואר ברמב"ם (פ"ג משבת) שדבר המתגלגל אינו כמנוח עד שיעצור.

בש"ע כתב ואפילו אם העומד בחוץ אינו יהודי, אסור להושיט לו. נפק"מ למעשה כשיש עובד זר שעושה מלאכות לצורך עצמו או לצורך זקן או חולה, יש להיזהר שלא למסור לידיו להוציא, ואפילו לא לפשוט את היד שיקח ממנה, אלא להניח על דבר כלשהו, ושהגוי יקח לאחר הנחה. [ואין צריך לזה הנחה על מקום ד' טפחים, אלא מספיק שאינו בידו של היהודי].

סימן שמ"ח

סעיף א. היה עומד ברשות היחיד והוציא ידו מלאה פירות לרשות הרבים וכו'. הש"ע מבאר מה דינו של אדם שהוציא את ידו עם חפצים, האם מותר להחזירם. וכתב המשנ"ב (סק"א) שכל זה כשהוציא בתוך י' טפחים לקרקע, אבל אם הוציא למעלה מ' אפילו אם הוציא במיד מותר להחזיר, כי רה"ר למעלה מ' הוא מקום פטור. מהדין הזה יש ללמוד שאם יש דבר תלוי מחוץ לחלון באויר רשות הרבים, כגון בגדים התלויים בחבלי הכביסה, מותר לקחתם משם כאשר הם למעלה מ' טפחים מקרקע רשות הרבים. [ועוד יש לדון

מחמת שאגודים בחבלים שי"א שדינם כחורי רה"י]. ואם הם באויר כרמלית, כל שכן שמותר. אבל יש שדנו לאסור כאשר הם מעל אויר של חצר שאינה מעורבת, דהיינו כאשר החצר מוקפת במחיצות כהלכה אבל אין עירוב בשכונה ובבנין [כגון שיש גויים ומומרים שפוסלים את העירוב], ואז האויר הוא של "רשות היחיד" האסורה, ורשות היחיד עולה עד לרקיע. ובזה אין הכרעה ברורה למעשה.

עוד נפק"מ בילדים שמשלשלים בובה או חבל מהחלון עד למטה תוך עשרה, באופן שאין עירוב במקום שתחת החלון.

בביאור הלכה (ד"ה בתוך) מצדד שאפילו שמותר להחזיר כשהוציא למעלה מ', אבל לכתחילה אסור להוציא ידו עם חפץ. ונפק"מ לאדם שעומד בחון ומוציא ידו עם ספר, או שבשבת וכל חפץ שהוא, ויש לדון אם זה נאסר רק כשתחתיו רה"ר או גם בכרמלית.

סימן שמ"ט

סעיף א'. כל אדם יש לו ארבע אמות. לפ"ז אדם שהולך עם ילד ברחוב והילד נפל ובוכה, מותר להרימו באותו מקום עד שירגע, אך לא להתקדם יותר מד' אמות. שיעור ד' אמות הוא קטן מאוד, כשלש עד ארבע פסיעות. 1.92 מטר לשיעור רח"ג, 2.32 בערך לשיעור חזו"א. וכן כשנמצאים בחצר שאינה מוקפת כהלכה, והדבר מצוי כשמתארחים בישוב וכדומה, אסור להעביר כסא יותר מד' אמות, אך לזוז איתו מעט במקום שהוא מותר. ויש לכך עוד הרבה דוגמאות, שלא שמים לב כ"כ.

ומודדים לו באמה שלו. ואם אמתו קטנה, מבאר המשנ"ב באדם שיד קטנה ביחס לגוף, אבל אדם שגם גופו קטן משערים לו לפי אורך ידו. ומהיכן מודדים את היד, האם מהכתף או מהמרפק, כתב בש"ע הרב שמואל מהמרפק עד קצה האצבע האמצעית שנקראת "אמה". לפ"ז נעצר בר מצוה שגבהו 1.500 מטר, אורך ידו רק כ 40 ס"מ, והד' אמות שלו יהיו רק 1.60 מטר. וא"כ זו נפק"מ גדולה מאוד למעשה. [ומדברי השעה"צ סק"ג משמע שזה השיעור מן התורה, דלא כפמ"ג והחזו"א]. ולפי מש"כ החזו"א להוסיף טפח כדלהלן, יהיה לנער ד' אמות בשיעור 1.92.

דעת החזו"א (ס' קי"ב ס"ק י"א) שאם נקבע לאדם ד' אמות ע"י ששהה במקום או טלטל משהו, אסור להעביר מקצה הד' החוצה אפילו מעט. והמשנ"ב אינו סובר כך אלא לכל חפץ ד"א מהיכן שהונה. **שיעור הד' אמות לפי האמה של אדם.** הנה במציאות קשה להבין מדידה זו, שנותנים לאדם פי ארבע מאורך ידו, ששליש מהם הם כשיעור גופו, והרביעי לפישוט ידים ורגלים. שיעור אדם רגיל כ-1.70, ובמציאות שיעור ידו בערך 50 ס"מ, ולפ"ז הג' אמות של ידו הם בלי הראש, וא"כ קשה שידו כשהיא פשוטה היא יותר מהאמה הרביעית, שהרי מהמרפק הוא אמה שלימה, וכשפושט ידיו למעלה יש עוד את החלק שמהכתף עד המרפק. וא"כ החשבון אינו מכוון. [וכן באדם יותר נמוך, ובאדם בגובה 1.60 גודל היד מהמרפק הוא כ-44, ועד כתיפו הוא 1.38 שגבהו יותר מג' אמות של ידו, וכן באדם יותר נמוך, שיעור היד היה פחות משליש מגובהו עד כתפו, ואינו מספיק לפישוט ידיו]. ואולי יש לומר שלא דיברו על פישוט ידיים בצורה ישרה, אלא כדרך שמנחי ידו סביב ראשו.

ובחזו"א (ס' ל"ט ס"ק ט"ו) כתב ליישב את שיטתו שאמה יותר גדולה, וביאר שמה שמוודדים מהמרפק עד האצבע אמה, זה אמה של חמשה טפחים, ויש להוסיף עוד חמישית מזה להשלים עוד טפח שיהיה אמה בת ששה טפחים. ולפ"ז שיעור כל אמה באדם רגיל היא כ 60 ס"מ, והד' אמות הם כשיעור שפושט ידיו ורגליו ברווח, ללא טפח מיותר [כי כשפושט רגליו, מאריך גם כף רגלו כשיעור טפח או שנים]. וא"כ לשיעור חזו"א החשבון מכוון. והיד היא לא ממש שיעור אמה.

לשמיעת השיעורים היומיים במשנה ברורה

חייגו 03-6171110-1-19

לקבלת עלון זה במייל - לשלוח בקשה לכתובת a83320@gmail.com

ניתן לקבל את המצגת המיוחדת

באמצעות ג'מבו מייל - לשלוח בקשה לכתובת הנ"ל

דרושים תורמים להוצאת הגליון. ניתן להנציה לעילוי נשמת ולהצלחה. בזכות השבת מקור הברכה - 0548483320

דברי מספד והתעוררות שנשא מרן רבינו ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א לפני מיטת הגאון הגדול רבי יצחק יעקבוביץ זצ"ל רבה של הרצליה

ירא שמים היה, מיד מיטתו פורחת באוויר. ונזכרו במדרש שני דברים: כשר, וירא שמים. 'כשר' זה במידות טובות, בין אדם לחברו בשלמות, שיוצא ידי חובת כל אחד ואחד, אף אחד לא מקפיד עליו, ומבינים אותו, והוא דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו, זהו 'כשר' היה, וגם 'ירא שמים' – בין אדם למקום, ואם כך הבריות אומרות עליו מיד מיטתו פורחת באוויר.

ויש לפרש כי הבריות "אומרות עליו" היינו, שהושפעו ממנו, שראו עליו שהוא בעל מידות טובות, וראו את היראת שמים, ומה שרואים זה משפיע, ובכך הושפעו ממנו, וכיון שהשפיע הרי אלו זכויות עצומות שאין לשער, כידוע שאדם שמשפיע השפעות טובות, על מעשים טובים וכל מה שצריך, להיות כמו שצריך בין אדם למקום ובין אדם לחברו, כל המעשים הטובים של המושפעים שייכים למשפיע, ויש לו את הזכויות של כל המושפעים.

אפילו לאחר שהוא כבר בעולם האמת, שאינו יכול לעשות עוד מעשים טובים, כמו שכתוב במתים חפשי (עין שבת ל, א), אבל יש מעשים טובים שהוא השפיע וההשפעה נמשכת הלאה, הוא השפיע על המשפחה והשפיע על כל העיר, ועל עוד הרבה שהכירו אותו, השפיע באישיותו הגדולה, וההשפעה נמשכת מכוחו, וכל מעשה טוב הנעשה בעולם ושייעשה הלאה מכוח השפעתו, זה שייך לו ונזקף לזכותו, ומקבל כל הזמן עוד ועוד תענוגי גן עדן שאין להם סוף, אלו הזכויות המרובות של הרב זכרוננו לברכה.

גדלות האדם לפי מדרגת הענווה

אם רוצים לדעת מה נקרא אדם גדול, אנו מוצאים בגמרא (חולין פט, א) שאמרו על הפסוק "לא מרובכם מכל העמים חשק השם בכם כי אתם המעט מכל העמים" אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם אמר לפני ואנכי עפר ואפר, למשה ואהרן אמר ונחנו מה, לדוד אמר ואנכי תולעת ולא איש.

ואמרו בגמרא שם, גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה, והיינו שיש הרבה דרגות בענווה, ודרגתו של משה רבינו היא יותר מכולם, שאמר "ונחנו מה" ולא החשיב עצמו לכולם, ואילו אברהם אבינו אמר ואנכי "עפר ואפר" שיש לזה קצת משהו חשיבות, ודוד המלך אמר ואנכי "תולעת" שהוא עוד יותר מעפר ואפר, כי תולעת יש בה רוח חיים ויכולה לנוע ולזוז, ועפר ואפר הוא דומם, והם דרגות במידת הענווה.

זוהי הגדלות של האדם, עד כמה שהוא מחשיב את עצמו כאין וכאפס, ויש הרבה מדרגות בזה, ומשה רבינו ראה באספקלריה המאירה (יבמות מט, ב) והכיר את האמת בבהירות הגדולה ביותר שאין להחשיב עצמו לכולם, אך הרגשה אמיתית בבהירות מוחלטת כזו שייכת רק במשה רבינו, ואין עוד בעולם כמוהו, כפי שהעידה התורה שהוא היה עניו "מכל האדם אשר על פני האדמה", אבל יש דרגות אחרות, כעפר ואפר, וכתולעת.

ובזה תלויה הגדלות, במה שאדם לא מחשיב את עצמו, הענווה והפחד שאינו יוצא ידי חובתו. הרב זכרוננו לברכה, רב העיר, שאנו מספידים אותו עכשיו, פחד שאינו יוצא ידי חובה, וזוהי הגדולה שלו, זוהי גדולתו, ואלו הן הזכויות שלו.

בעזרת השם המשפחה תתנחם ותתחזק, חסר להם האבא הגדול, ומן השמים ירחמו שיתחזקו וימשיכו ללכת בדרכו הקדושה, והאלמנה שתהיה בריאה שתרגיש טוב ותזכה לחיים טובים ומאושרים, ונזכה כולנו להיות עובדי השם אמיתיים ונזכה לגאולה שלמה ובלע המוות לנצח ומחה השם דמעה מעל כל פנים.

הגמרא מביאה (מו"ק כה, ב) "כי נח נפשיה דרבי זירא פתח עליה ההוא ספדנא, ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גידלה שעשועיה, אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה".

כשנפטר רבי זירא, הספידו ואמרו עליו, ארץ שנער הרה וילדה, הוא נולד בבבל, בארץ שנער, ואחר כך הוא בא לארץ ישראל, ארץ צבי, ושם גדל עוד יותר, התעלה ונהיה גדול בתורה, אוי נא לה אמרה רקת, רקת זו טבריה, ששם גר רבי זירא, אוי לה, אוי לטבריה, כי אבדה כלי חמדתה, היה לה כלי חמדה, דבר חמוד מאד, נחמד מאד, ועכשיו זה חסר לה, ואיבדה את זה, אוי לה, לעיר הזאת, שאבדה את האדם החמוד ביותר שהיה לה, כלי חמדתה!

הרב זכרוננו לברכה, הגאון רבי יצחק יעקבוביץ, רב העיר הרצליה, גדל ב"ארץ שנער", מוצאו מגרמניה, בבית של תורה, בית של מידות טובות, עם יראת שמים, בית שמשפיע, השפעה עצומה, שם הוא נולד, ושם היה תחילת גידולו, תחילת החינוך, החינוך הראשון היה שם, בבית כזה שנתן חינוך, חינוך מיוחד במינו.

אביו רבי חיים יוסף זכרוננו לברכה, היה גם כן מרביץ תורה, ואמר שיעורים בישיבה בירושלים, והיה זמן שהוא לא היה צריך לומר את השיעורים, ובא אז לישיבת פוניבז', עזב את המשפחה, ובא ללמוד בישיבה, וישב ולמד בהתמדה עצומה.

זהו הבית שבו גדל הרב זכרוננו לברכה, ארץ שנער הרה וילדה, שם היה החינוך הראשון, היסוד הראשון של החינוך.

ואחר כך הגיע לארץ צבי, בישיבת פוניבז' הקדושה, שם קיבל את ההשפעה הגדולה מראשי הישיבה, מהרב מפוניבז' זכרוננו לברכה, ומהמשגיחים שהיו שם, מהם קיבל את ההשפעה הגדולה מאד, גידלה שעשועיה, גדל, וגדל, וגדל!

עד שהגיע להרצליה, במקום חותנו הרב הראשון של הרצליה, רבי בנימין מובשוביץ זכרוננו לברכה, שגם כן השפיע הרבה, ועשה חידוד, לחנך ילדי ישראל לתורה, ולהשפיע שם קדושה, זה לא היה קל, והייתה עבודה קשה מאד. בבית הזה הוא נכנס, וכשנפטר חותנו הוא נתמנה לרב במקומו, רב העיר הרצליה.

ולאחר שנתמנה לרב, הוא פחד מאד, שיש לו אחריות על כל העיר, אחריות לזיכוי הרבים, למנוע קלקולים, לאפרושי מאיסורא, זו אחריות גדולה מאד, ופחד מן האחריות, ונסע אז למרן החזון איש זצ"ל לשאול אותו, ואמר לו, אני מפחד מהאחריות, וכיצד אוכל להיות רב? וענה מרן זצ"ל, **דווקא משום כן אתה צריך להיות רב, מפני שאתה מפחד, לכן תהיה רב!** מי שמפחד הוא מצליח בזיכוי הרבים, אתה תזכה את העיר ותשפיע זיכוי הרבים.

וזה היה כל תפקידו בימי חייו, זיכוי הרבים, להשפיע ולהשפיע, תורה, ויראת שמים, ומידות טובות, בין אדם לחברו ובין אדם למקום, להשפיע ולהשפיע מה שצריך להשפיע, ובאמת זכה והשפיע והייתה לו סיעתא דשמיא בזה.

חז"ל אומרים בפרקי אבות (ו, ט) בשעת פטירתו של אדם אין מלווין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד שנאמר בהתהלך תנחה אותך בשכבך תשמור עליו והקיצות היא תשיחך.

יש כאן ציבור גדול שמלווה את הרב זכרוננו לברכה, ברוך השם יש ציבור גדול שהוא השפיע עליהם, שיודעים את חשיבותו הגדולה ומלווים אותו, אבל יש עוד מלווים, תורה ומעשים טובים, התורה והמעשים הטובים שעשה בימי חייו הם המלווים אותו לעולם הבא, וזוהי ההלוויה הגדולה ביותר שאין אנו רואים בעינינו, התורה והמעשים הטובים שהוא עשה.

עוד אמרו במדרש (סוף קהלת רבה) בשעה שאדם נפטר מן העולם הקב"ה אומר למלאכי השרת ראו מה הבריות אומרות עליו, כשר היה,

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

<p>יזמים ישיבת נר זרח</p> <p>עמנואל בבתי הכנסת: המרכזי קהל חסידים חניכי הישיבות סלונים</p> <p>שולה גבעת המורה</p> <p>פתח תקוה גני דוד בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט</p> <p>מרכז העיר אבי עזרי ישיבת לומז'ה יש"ק אור ישראל</p> <p>כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771</p> <p>צפת בביהכ"נ אוהל דב רח' האחד עשר ישיבת צפת רח' האר"י</p> <p>רמת גת ביהמ"ד קרעטשניץ</p> <p>רמת מלאכי כולל שעל יד הישיבה</p> <p>רמת שמונה 052-7136824</p> <p>ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה</p> <p>רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול לב לאחים</p> <p>רמב"ם גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 דרכי דב גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 בביהכ"נ שבת אחים גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) בנה ביתך בביהכ"נ היכל משה</p> <p>הל אביב מלון דבורה</p> <p>שפירא מכולת רחל רח' ר' ישראל סלנט 053-5515612 15</p> <p>תל ציון 052-7626880 (משפ') ישועה)</p> <p>חפר 08-9924520 ישיבת תפרח-תושיה</p> <p>ניתן להשיג בבתי החולים:</p> <ul style="list-style-type: none"> • בלינסון-שניידר • הדסה-הר הצופים • הדסה-עין כרם • כרמל • מעיני הישועה • סורוקה • רוטשילד • רמב"ם • תל השומר 	<p>בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה</p> <p>רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י</p> <p>רמות פולין ביהכ"נ אוהל יוסף</p> <p>רמת שלמה ביהכ"נ המרכזי</p> <p>שערי חסד 054-8498969 (קירט)</p> <p>פאר סבא בביהכ"נ ע"ש הצדיקים</p> <p>פרמאל הקהילה הדרומית בביהכ"נ כרם מיכאל</p> <p>שכונת המייסדים ישיבת רנה של תורה בביהכ"נ תורה ותפילה</p> <p>מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהל'ך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבז' בית אבא מגדל עוז</p> <p>חפציה ישיבת כנסת יצחק בביהכ"נ המרכזי</p> <p>נאות הפסגה בביהכ"נ המרכזי</p> <p>קריית ספר בבתי הכנסת: אוהל יוסף מאיר חזון דוד פונוביז' קול תורה קצות החושן שיח יצחק שיר ושבחה</p> <p>ברכפלד ישיבת מיר</p> <p>בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י ישועות דוד</p> <p>גרין פארק ביהכ"נ בני הישיבות</p> <p>גבעה הדרומית בית תפילה</p> <p>מירון בכולל של הרב אבוחצירא</p> <p>מצפה רמון אצל ידידיו ר' איבגני בוגוסלבסקי הי"י</p> <p>נס ציונה כולל אור תורת שלום רח' סוקולוב 18</p> <p>נצרת עלית הר יונה בביהכ"נ המרכזי</p> <p>נתיבות בביהכ"נ 054-8454356 (טרבלסי) ישיבת שחר שכי</p> <p>נתיבה רמת אפרים 052-7664668 ביהכ"נ מנין אברכים רח' גבעה 25 054-8452828 (וייס) ישיבת עטרת מתתיהו 054-8479928 (סעידוב)</p>	<p>יזמים יחד שבטי ישראל מדרשה לב לאחים</p> <p>יסודות ביהכ"נ המרכזי</p> <p>יזמים ביהכ"נ המרכזי 052-7627788 (מיכאל)</p> <p>יזמים בית וגן 02-6449498 (שעיר) הפיסגה 46 ישיבת קול יעקב</p> <p>בבתי הכנסת: אמשינוב מנין אברכים</p> <p>בית ישראל ישיבת מיר (בבנין המרכזי)</p> <p>גאולה חנות גל פז (מלכי ישראל)</p> <p>גבעת שאול בבתי הכנסת: יחי ראובן אוהל יונתן בכולל ישכר באוהל'ך ברכת יוסף</p> <p>גוש 80 ביהכ"נ בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א</p> <p>גילה ביהכ"נ חזון נחום 052-7653820</p> <p>גני גאולה בביהכ"נ נחלת עקיבא, בשטיבלך</p> <p>הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה</p> <p>כנסת 054-8429113 (גרוס)</p> <p>מטרסדורף ישיבת בית שמואל בביהכ"נ היכל שמואל</p> <p>נוה יעקב 052-7677676 (לוי)</p> <p>בבתי הכנסת: חניכי הישיבות מרכז תורה ותפילה שערי תורה</p> <p>סורוצקין בבתי הכנסת: אהבת תורה באר שמואל היכל שמואל</p> <p>סנהדריה ביהכ"נ פאג"י</p> <p>סנהדריה המורחבת בבתי הכנסת: עזרת תורה ויזניץ (מאור חיים)</p> <p>עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל</p> <p>קטמון ישיבת יד אהרון</p> <p>קריית יובל בבתי הכנסת: אוהל אבשלום רח' רובינשטיין שיח ישראל רח' זנגיל פילוב רח' שטרן 30</p> <p>רובע היהודי ישיבת אש התורה כולל צלו של היכל</p> <p>רוממה בית כנסת חניכי הישיבות</p> <p>רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף)</p>	<p>לדרמן משכנות יעקב נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן</p> <p>בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישכר באוהל'ך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבז' (אוהל קדושים)</p> <p>אצל הניציגים ביישובות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב קרלין תפארת ציון</p> <p>מרכז חנות גל פז-ר"ע 88 חנות שאבעס חז"א 49</p> <p>פרדס כץ במקוה</p> <p>בבתי הכנסת: מנין אברכים (אבוחצירא 9) אילת השחר</p> <p>קריית הרצוג בביהכ"נ זיו יהודה כרם גפן ישראל</p> <p>יית שאן בביהכ"נ חנוך לנער רח' הרב עובדיה יוסף 054-8443873</p> <p>ית ים באבוב כולל בית יעקב כולל היכל התורה בביהכ"נ היכל הקודש רח' ויצמן 65 053-5515612</p> <p>הרצליה שכונת נווה עמל בביהכ"נ חפץ חיים רח' כצנלסון</p> <p>זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישרים</p> <p>חולון תל גבורים כולל עטרת חכמים רח' החיים 5</p> <p>חיפה נוה שאנן ישיבת נחלת הלויים בביהכ"נ מקלט רח' פרל פינת מנדלה</p> <p>הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) בביהכ"נ צא"י</p> <p>כענו בביהכ"נ קדושי השואה כולל איילת השחר</p> <p>כרית קריית שמואל שטיבלך (רח' ורנה)</p> <p>נוף כנרת מוריה בביהכ"נ המרכזי רח' הרב אלישיב 7</p> <p>טל סטון 052-5335545 (כל בו אלן)</p> <p>יבניאל ביהכ"נ מעין גנים</p>	<p>אופקים 052-7635246 (סמיד)</p> <p>בבתי הכנסת: קיווי שיויתי</p> <p>נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים</p> <p>אור עקיבא בבתי הכנסת: עץ חיים מרכז התורה</p> <p>אלעד אצל הניציגים ביישובות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד</p> <p>בבתי הכנסת: דרך החיים זכור לאברהם (הר"ן) מאור שרגא אחיעזר דגל התורה</p> <p>אשדוד רובע ג' - קריית חרדים בביהכ"נ בית שמואל</p> <p>רובע ז' 052-7668323 (מונק) בביהכ"נ עטרת צבי</p> <p>אשקלון 050-4181543 (לוי)</p> <p>באר שבע 052-7628911 (היקלי)</p> <p>בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין)</p> <p>בביהכ"נ שערי תורה ישיבת אור לשרים</p> <p>רמה ג' ביהכ"נ אהבת תורה 02-9920797</p> <p>יפה נוף 054-8488951 (וקסלר)</p> <p>רמה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכ"נ לב אליהו</p> <p>ביתר גבעה A באר אברהם רח' נדבורנא הר"ן רח' זוהילה</p> <p>גבעה B בבתי הכנסת: דרכי תורה רח' דרכי איש טוב דעת רח' פנים מאירים</p> <p>בית דגן אצל ידידיו ר' יוסף מוצרי הי"י</p> <p>בית חלקיה 050-4156578 (מן) ישיבת שערי שמועות</p> <p>בני ברק שכון ג' / יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף)</p> <p>בבתי הכנסת: אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא בית הכנסת הגדול דברי שיר הליגמן המרכזי - רמת אלחנן חניכי הישיבות רח' רמב"ם יד אהרון</p>
---	--	--	---	--

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900